

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

کتابخانه و
به تیکمیشکی پیشین
(۵)

مهرا مکر اوه کان

که خه لکی فه راموشی کردوون
پیویسته لییان به وریا بین

منتدی اقره الثقافی
www.qla-ahlamontada.com

نویسنی
محمد صالح المنجد

پیداچونده روی
دهرگیرانی
کاوه اکرم سہنگاوی
د. صلاح الدین عبدالکریم

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

بۆدابهزانده جۆرهها كتيپ:سهردهانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتيب (كوردی , عربي , فارسي)

قورئان و سوننهت
بدتنگه یشتنی پیشینی نومدهت

(۶)

حه رامکراوه کان

که خه لکی فه راموشی کردوون و پیویسته لییان به وریا بین

نوسینی
محمد صالح منجد

وه رگیرانی:
کاوه اکرم سهنگاوی

بیذاچوونه وهی:
ماموستا صلاح الدین عبدالکریم

تدنیٰ میں رہیں

يُ

کتبخانه فی سیدنا خورشید رخشید

(7)

چایخانه‌ی سیما - شفق‌امی مه‌وله‌وی

چای پی پیکم

نہالہ احمدیہ - ۲۰۱۰ء

بسم الله الرحمن الرحيم

گەرانه‌وه بۇ قورئان و سۈننەت

بہ تیگہ یشتنی ییشینی نومہت

رئيسه (٦)

عنه وآله عمه

ژماره‌ی سیاردن

(۲۵۲۹)

بہرہ دہ سے بلاؤ کراؤ و کانسی

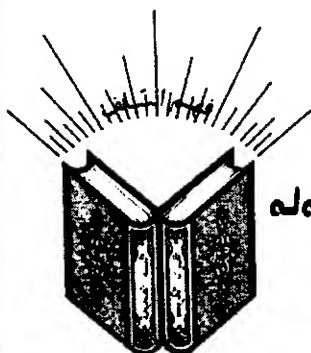
سایتس فیردهوس

رَبَّنَا آتِنَا هَذَا

၇၉၀ နှစ် နှစ်ကျော်

عَمَّا مَعَهُمْ اَعْيَا:

بِمِثْلِ مَا عِبَدُوا مِن دُونِهِ

پښخوش کردن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنِّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

خوبینه دس به پښتو:

نعم کتیبې بمرده ستت یه کتیکه له کتیبې ناوداره کانی «محمد صالح المنجد» به ناوی «عمرات التي إستهان بها الناس يجب الحذر منها» باس له زورتړینی نو بابه تانه ده کات که له شریعتی پیروزی نیسلام دا حرام کراونو له ناو خه لکی دا پشنگوی خراونو فراموش کراون.

وه هر باسیکیشی هینابی به لگمی بو هیناوه تپوه له قورئانو سونندت بو نو هی خوینسر لیسر چاوپوښنی پی هه لگری و به به لگپوه حرامه کان بناسی. وه پروونکردنپوه کی کورتیش داوه سبهارت به هر بابه تیکی.

هروړه کو له ناویشانه کیپوه دهرده کپوی نو هی له کتیبېدا هاتووه باسکراوه زیاتر ناماژه بهو بابه تانه کراوه که شریعت حرامی کردووه به لام خه لکی فراموشیان کردووه گوپی پی نادهن.

کتیب و نوسراو نهمانه تیکی خاوه نه که یستی له لای خوینهر، بو یه پیوسته پاریزگاری لی بکری و وه کو خوی بخوینهریتسه وه به خه لکی رابگه یهنری و کتومت وه کو خوی وه رگیپر و بخریتسه بهر دهستی خوینهر، بهر بو یه دروست نی یه به ناوی کتیبیکه وه شت به خه لکی رابگه یهنری و بدریتسه پال نهو کتیبمو نهو کتیبش دا نهی و، دروست نی یه بو وه رگیپر به تاره زوی خوی یاری به نوسراوی دانهر بکات و هندیکی لابیات و هندی شتی بو زیاده بکات و تیکه لی بکات له گه ل نوسراوی دانهر دا، چونکه نهو ده بیته خیانهت و ناپاکی کردن نهو نهمانهت و درو بو هتان کردنه به دهه نوسره که یه وه.

جا یه کیك نهو کتیبانهی نهو خیانهته گهره ی بهرام بهر کراوه وه له وه رگیپانه که ی دا نهمانهته که ی نه پاریزراوه و دروی شاخدارو بو هتانی بالدار به دهه نوسره که یه وه کراوه نهو کتیبیه که له ۶/۳۰ سالی ۱۹۹۶ له لایمن «پیشرو عبدالقادر» وه، وه رگیپرایه بهر زمانی کوردی به ناویشانی «حرامه فرموش کراوه کان»، نهو وه رگیپر له سهرتای چاپه کانی یه که م دا سی باسی گهره و گرنگی لهه کتیبیه ده رهینا و کتیبیه که ی به ناتمه وای خستوت بهر دهستی خوینهران، نهویش «باسی گورانی و موسیقار وینه گرتن» بو.

جا کاتیک خیانهت و نا پاکیه که ی بو خوینهران ناشکرا بو، وه ره خنه ی لی گیرا بو وه قسمو باسی خوینهران، له چاپی دووه دا نهو چند باسی خستوه نیو کتیبیه که وه پیشه کیه که ی دا ههولی دا به بیانوی بی سهره و بهر به پاسای ناشهرعی پینه ی خیانهته که ی بکات و ده لی: نهو سی بابه تهی که له کتیبیه که ده رهینراوه و باسنه کراوه هوکاره که ی نهو بهر راو بو چوونی هندی

له ماموستيانم وهرگرتووه به باشيان نذراني لهم زروفدا ثم باسانه وهرگيرم.

بهلام کاتيک که ثم باسانه خستوته ناو کتيبه کموه کومه لیک خيانه تي تری کردووه، هوئی داوه سرباسه کان نه قل بکات بهلام ناوهرپوکی وهرگيرراوه که له گهل نه صلی کتيبه کهدا زور دوورن له یه کموه. لهوانه ی که دهست کاری کردووه:

✽ باسی گوزاني و موسيقا که سمره تا قسه کاني نوسمري هیناوه و پاشان قسه ی «د.یوسف قهرزای» نه قل کردووه و له گهل نوسراوه کهدا تیکه لی کردووه، تاوه کو وای نشان بدات که همه نوسره که خوئی باسی کردووه.

✽ کاتيک باسی بویه کردنی سمره پرش ده کات به پهنگی پش، وه کاتيک باسی وینه گرتن ده کات، همان خیانه ت دووباره ده کاتوه.

همه سمره پای نهوی که به هوه سی خوئی دهست کاری وهرگيرانه کمی کردووه چوئی بو هاتی ناوه ها وهرگيرپاوه.

سمرچاوه ی هممو ثم غدر و خیانه تانه نهوی به که ثم باببه تانه له گهل حمزو ناره زو بهرژدهندی خوئی حیزیه کمی دا ناگوخی و ترسی خودای له دل دا نی یه و بیر لهوه ناکاتوه که سبه ی له قیامت دا لیپرسینهوی له گهل ده کریت و لهسر ثم خیانه ت و ناپاکیه محاسبه ده کریت.

جا **سایتي فیردهوس** وه کو هرکی سمرشانی خوئی به پیوستی زانی ثم کتيبه وهرگيرپتموه سمر زمانی کوردی و خوینر ناشنا بکاتوه به نه صلی کتيبه که و نوسر چوئی نویسموه ناوه ها بیخاته بهر دهستی خوینمري کورد زمان.

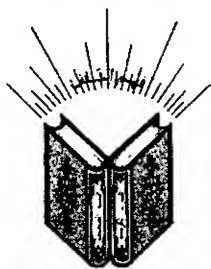
سمره تاش لهم وهرگيرانه دا پیشه کی یه کمان نویسموه سبه رت به حقیقه تی هلال و حرام، که په یوه ست بوون پیانموه هرک و هزیفی سمرشانی

ئینسانەو، تەنھا زاتیکیش کە مافی ئەرەوێ هەبێ و شیایێ ئەرەو بێ حەلال و حەرام دیاری بکات تەنھا خودایەو بەس.

بۆیە ئامۆژگاریمان بۆ هەموو خوێندەرێک ئەرەوێ پێش وەخت ئەرەو پێشەکی یە بە وردی بخوێنیتەرەو جوان لێ دیکەتی سەرباس و دەرەخاسەکان بەدات لێ هەر بڕگەیەکی، وە ئەرەو پێشەکیدە هەر دێرێک کە بەگەرەوێ نوسرابێ یان خەتی بە ژێردا درابێ، ئەرەو نەتیجەو نەنجام گیرێکێ زۆر گرنگە بۆ هەتا ئێسی تێنەگەیشتی بەسەرێ دا مەرۆ، چونکە نەگەر ئەرەو پێشەکیە تێبگەوێ وەکو خۆی ئەرەو بۆت دەرەو کەرۆ کە قسەکردن دەرەواری حەلال و حەرام هەروا کاریکی ئاسان نی یە کە خەلکی ئەرەو چار نەترسانە بە ئەرەزووی خوێان دەم لێ حەلال کردن و حەرامکردن دەکوێتن بۆ بەژەرەندی و پازی کردن و گردکردنەرەوێ خەلکی لێ دەرەو بەری خۆی و دەستەو تاقم و حزبەکی .

وصلی الله وسلم علی رسولہ الامین، وءالہ الطاهرین، وأصحابہ الأکرمین ، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین.

سایتی فیردەوس

قورئان و سوننەت

بە تێنەگەیشتی پێشینی ئومەت

www.firdews.com

پیشہ کی وہ رگیں

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تینسان پلہو پایہ کی زور گہروہو ہرزو گرنگی ہدیہ، کھہیچ دروست کراونکی نیو
بونہوہر نایگاتی، ٹویش ٹوہدیہ کہ ہمرچی لہ ناسمان و زہیدا ہدیہ خوا بو تینسانی
مل کھچ کردوہ کہ سودی لیوہرگری و لہژیانی و گوزہرانی دنیادا لیتی سود
مندبن۔

وہ کو خوی پمورہر دگار خوی دہ فرمووی :-

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلْيَسْخَرُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَنْفَكُرُونَ﴾ (الحجۃ: ۱۲ - ۱۳)

واتہ:- ہر خوا خوی دہریای بو تیوہ مل کھچ و ژیریار کردوہ، تا بہ فرمانی خدا
کشتی لہ ناویدا بگہری بی ٹوہی نقوم بیی .. وہ بو ٹوہی لہو بہ خشش و نیعمتانی
کہ خدا دایناوہ لہ دہریادا تیوہ لی ی سود مندبن .. وہ ہمرچی لہ ناسمان و
زہیدایہ، ہر ہمووی خدا ہمہیہربانی خوی بو تیوہی دہستمز کردوہ بو ٹوہی
لہژیانی دنیادا لی ی بہرہ مند بن .. نا ٹمانہ بہ لگو نیشانی پوون و ناشکرای
تیدایہ بو کسانتی کہ بیر بکھنموہ و بزائن کہ حیکمتی دروست بوونی ٹم بونہوہرہ چی
یہ۔

لہ ٹایمہ کانی قورٹاندا بہ لگو نیشانی زوری تیدایہ کہباس لہوہ دہکات و ٹوہ
دہسلیٹنی کہ ٹم گہردوونوہ ٹوہی ٹم بونہوہرہدا ہدیہ، ہر ہمووی خدا لہ پیتناو
مرؤفا دروستی کردوہ و ژیریاری کردوہ و، بہ جوړتک پړک خراوہ و دانراوہ لہ گہل

سروشت و ژياني دا بگوفی ، و به نه ندازهو چوښه تي يه کی ودها دروست کړاوه و بدی هينراوه کڅياني مروځی پي چاک و تمواو بي .

وه هدرشتيک بوژياني نينسان پيړيستبي و زهروړه تي ژياني بي خدا بوی ناماده کړدوه وله گمل سروشتي ژياني دا گونجانديمتي ، ودهرشتيک کمبته مايه کوسپ وته گمړه و ريگر لمزيانيدا خدا لای بردووه نه يهيشتووه .

لمووه دهرده کموي که نينسان نمرکيکي گرنګ و کاريکي گموره و وهزيفه يه کی پر بايه خي وای پي سپيږدراوه و لسمر دانراوه که هيچ شتيکي ديکي نيوبونموه توانای هه لگرتي نمو بارهو جي به جي کردني نمو کاره ي ني يه .

که واپوه :-

نم ناسمان و زهوی و بونه وهری که له خزمهت نينسان دا
دانراوه هه رواشتيکي گالتهو بي سود ني يه هه روا به خوړايي و به
به تال دروست نه بووه .

نم راستي يده له چنده ها نايه تي قورثاندا دهرده کموي :-

وه کو خوی پهروردگار ده فرموي :-

﴿ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴾ (القيامة: ٣٦) .

واته: ناياناده ميزاد واده زاني هه روازي لي ده هينريت و به خوړايي و بي مدهست دروست بووه .

وه له جيگه يه کی تر دا خدا ناوا ده فرموي :-

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ذَلِكُمْ ظَنُّ الْاَذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ

النَّارِ ﴾ (٢٧) اَمْ يَجْعَلُ الْاَذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ يَجْعَلُ

الْمُؤْمِنِينَ كَالْفُجَّارِ ﴾ (٢٨) (ص: ٢٧-٢٨) .

واته: ئيمه ئاسمان و زهوى و ئموى ده كويته نيوانيموه، همروا به پوچ و بى
 حيكمت و همونه كاري دروست نه كرده، ئو بيو باوره پرى كهوا بزاني بى
 حيكمت دروست بون، ئوه گومان و بۆچونى بى باوره پانه، سزاي سهخت بۆ ئو بى
 باوره پانه هديه له ناگرى دۆزه خدا.

وه له عدالتهى خودايه نابى كافر و موسلمان له يهك ترازودا دابنرى و وهكو يهك و
 يهك سهره نجاميان هبى، بۆيه ده فرموى:

ته گهر بونهوهر بى حيكمت دروست بووى، ئى ئايا ئوانى ئيمانىان هيناوه
 كردهوى باشيان كردهوه، ده كرئ و ده گوئى وهكو خراپه كاران مامه لىان له گه لدا
 بكرئ، ده شى خواى حه كيم و كارزان چا كه كاران و خراپه كاران وهكو يهك تهماشا
 بكات و يهك حيسايبان بۆ بكات.

جانه گهر قيامهت و لى پرسينهوه نى و به چا كه كار نويزرى چا كهت كرد و
 به خراپه كار نويزرى خراپهت كرد، ماناي وايه وهكو يهك تهماشاكاران و حيساب
 كاران، ئموش له خوايه كى دادوهرى داناو كارزان و حه كيم ناوه شيتمه .

جامادام : بونهوهر ههروا به گالتهو بى مه به ست نه خراوه ته

خزمه تى مروقه وه :

كه واته :

حيكمت و مه به ستى كى گه وهو پر بابه خه يه، ده بى ت مروقه
وهكو وه زيفه ي سه ر شانى خو ي جى به جى كات، وه ئه و
وه زيفه يه ش حه قى كى خوا ي پهروه ر دگاره و ده بى ئاداي كات.

وهكو خواى پهروه ر دگار ده فرموى:-

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعِبَادٍ ۖ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (الدخان: ۳۸-۳۹) .

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ﴾ (الحجر: ٨٥)

**وه ئه وىكمهت و مه به سته گه وړه و گړنگه ى كه مړوڅ له پيناويدا دروست
بووه و وهكو وه زيفه و ئه ركيكي پر بابه څى سه رشانى څوى ده بى جى به جى
كات بريتي به له : به نديا هتي كړنى ځواى په وړه ردگار.**

وهكو ځواى په وړه ردگار ده فرموي :-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ﴿٨﴾ (النار: ٥٦) .

واته: مرؤډ و جنؤكم دروست نه كړدووه تنها بؤ به نډايه تي كړدني خؤم نه بئ.

وه ئم به نډايه تي كړدنهش گهړه ترين حلق و مافيكه كه خواي پمهړه ردگار له سسر

مرؤډي دانابئ.

وهكو پيغمبر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) به (موعاذ)ى كورى (جل)ى
فهرموو، تايا دهزاني مافى خوا لفسر بندهكاني چى يه؟ تمويش وتى خوا
پيغمبره كى باشت دهزانن.

فهرمووى:-

«حَقَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا».

واته: «حق و مافى خوا لفسر بندهكاني نمويه كميپهرستن و بهندايتى بؤ بكن
و هاربمى بؤ داننين»^(۱).

كهوابوو:-

مرؤ همتا نموكاته نمو شان و شكؤو پلموپايه بهرزهى دهبي و نمو ريزو حورمهتمى
دهپاريزرى، كهحيكمتمى خولقيتراوى خوى كه بهندايتى كردنه بؤ خوا له خوى دا
دينيتهدى، وهنو نمركمى پى ي سپيراوه بهباشى جي بهجى كات و به جوانى
نادايكات .

تهگمر نا بهموى لادان و سهرپيچى يموه و بهموى كوفرو شيرك و بى باوهريوه
دهچيته ريزى ناژدل و بگره خراپريش .

جاسادام : ژيانى دونيا بؤ نموه به مرؤ دراوه كهبندايتى خوى تيدا بكات :

كهواته:-

ژيانى دونيا تاقه دهر فته و مهيدانى تاقى كردنموى مرؤشه و نتيجه و نهجامى
تاقى كردنموه كدش لهقيامتهدا دهيينى و دهست دهكموى، وه بابتهتى نمو تاقى
كردنمويهش برىتى يه لهبندايتى كردنى خوا و تمنها پهرستنى .

جالهوهوه دهردهكهوى :

كهمرؤ بؤ نم ژيانه كورت و زوو تيپهريى دونيا دروست نهكراوه و بهدينههيتراوه،
بهلكو بؤ ژيانىكى هميشهى نمبراوه خولقيتراوه كه له دوا رؤژدا دهيينى، وهك

(۱) صحيح البخاري - (۹ / ۴۵۹)

نه‌ځام و بهرهمی ئم ژيانی دنيایه، وه‌ئو ژيانه نه‌پراوه‌ی قیامتش ده‌کړی به‌درو
به‌شوه به‌گویره‌ی تاقي کردنه‌وه‌کمی ژيانی دنيایه:-

يان به‌هشتی پرنازو نيعمه‌ته بو‌ئو کسانه‌ی به‌ندایه‌تی راسته‌قینه‌يان بو‌خوا
کردوه. وه‌يان دوزه‌خی پر ژان و شینه بو‌ئو کسانه‌ی به‌ندایه‌تیاں بو‌خوا نه‌کردوه
و به‌ته‌نھا ئم‌يان نه‌پرستوه.

وه به‌ندایه‌تی و عباده‌تیش که ئینسانی له پټاودا دروست بو‌وه:

ناریکی گشتی و گشتگره بو‌هممو کردارو گفتاریک که که نه‌ځامدانیان خودا پی‌ی
خوش بی‌ و لی‌ی پازی بی‌، وه بو‌دورکو‌تنه‌وه له هممو کردارو گفتاریک که خودا
پی‌ی ناخوش بی‌ و لی‌ی نارازی بی‌، به‌مرجی مه‌بستی نی‌و دل‌ له کردن و نه‌کردنی
ئو شتانه‌ش دا ته‌نھا خودا بی‌، وه چو‌تیه‌تی و شیوازی کردن و نه‌کردنه‌کش له‌گه‌ل
سوننه‌تی پی‌غم‌به‌ردا (صلی الله علیه وسلم) پی‌کاوپټک و ته‌بابی.

وه‌ئو کردارو گفتارانه‌ش که نه‌ځامدانیان خودا پی‌ی خو‌شه و لی‌ی

رازیه نه‌وه‌یه:

ئوه‌ی خودا فرمانی پی‌کردبی‌ جی‌به‌جی‌ کړی وئوه‌ی خوا قده‌غه‌ی کردوه وازی
لی‌ به‌یئرئ. واته گو‌پرایه‌ل و پابه‌ندی دینی خودا بی‌ هم به‌عه‌قیده و بی‌وباو‌پ، هم
به‌کردارو گفتار.

جا هم‌کرات په‌یره‌ی دین و به‌رنامه‌ی خودای کرد و ئوه‌ی خودا فرمانی
پی‌کردبوو جی‌به‌جی‌ کردو، ئوه‌ی خودا قده‌غه‌ی کردبوو وازی لی‌ هی‌نا، ئوا ئو
پیری خو‌شه‌یستی و ملکه‌چی بو‌خودا ده‌رپریوه و خودای به‌پرسترای خو‌ی داناوه و
پرستنی بو‌خودا نه‌ځام داوه.

به‌لام نه‌گه‌ر ئینسان په‌یره‌ی دین و به‌رنامه‌ی غه‌یری خودا بی‌ و ئوه‌ی خودا
فرمانی پی‌کردبوو جی‌به‌جی‌ نه‌کا و، ئوه‌ی خودا قده‌غه‌ی کردبوو وازی لی‌ نه‌هی‌نا

، ئەوا خوشەویستی و ملکهچی بوّ خودا دەرئە بریو و پەرستنی بوّ خودا ئەنجام
نەداو.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥) .

واتە : خودایە تەنھا توو دەرپەرستین بەجۆرێک ئەوەی توو پێت خوش بێ و پێی پازی بێ
 جێ بەجێ دەکەین، وە ئەوەی توو پێت ناخوش بێ و لێی ناپازی بێ وازی لێ دێ نین و
 تووخی ناکوین، وە هەر لە تۆش داوای کۆمەکی دەکەین بوو ئەوەی یارمەتی دەرمان
 بێ بوو تەنھا پەرستی خۆت.

کەوابوو:

ئینسان ناتوانی بەتەواوی ئەو بەندایەتی و عیبادەتە جێ بەجێ
کات کە لە پێناویدا دروست بوو تارەکو : ئەپرێ خوشەویستی و ملکهچی
 بوو خودا دەرەبەرێ، وە ئەو خوشەویستی و ملکهچیدەش وای لێ بکات گۆڕاوە لێ
 ئەوا بوو خواي پەروردگاری دەرەبەرێ و فرمانەکانی جێ بەجێ بکات و تووخی
 حەرامکراوەکانی نەکەوێ .

جا ئینسان هەتا زیاتر پابەندی دینی خودا بێ و چاکتر جێ بەجێ کاری فرمانەکان
 بێ و باشتەر لە حەرامەکان دوورە پەرێز بێ، ئەوا ئەواتر خوشەویستی و ملکهچی بوو
 خودا دەربرێو، بەوێش عیبادەتی کاملتری بوو خودا ئەنجام داو .

بەپێی ئەو باسە پێشوو ئەتوانین بڵێین:

پابەندبوون بە حەلال و حەرامەکانی خواي پەروردگارەو، بە شیکە

لەو عیبادەتە کە ئینسان لە پێناوی دا دروست بوو:

وەکو خودا خۆی دەرئەفرمودوێ :-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

﴿البقرة: ١٧٢﴾ واتە: ئەو ئێوانە و ابابەرێتان هێناو، لەو رۆزی یە پاک و سود

به‌خشانه بخون کمپیمان داون و سوپاس گوزاری بۆ خوا بکمن، نه‌گمر به‌راستی به‌ندایه‌تی بۆ
تو ده‌کمن.

لیرده‌دا خوی گموره ده‌فرمووی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ واته: نه‌گمر راست
ده‌کمن عیباده‌ت و به‌نده‌یی بۆ خوا ده‌کمن تووا ده‌بی به‌شهریعه‌تی خواوه پابه‌ند بن و
هه‌رچی خوا بۆی هه‌لال کردوون نیوه‌ش ده‌بی به‌هه‌لالی بزائن و لیلی به‌هه‌رمه‌ند بن و
هه‌رچی خوا حه‌رامی کردووه ده‌بی به‌هه‌رامی بزائن و خوتانی لی به‌دوور بگرن.

﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ (یوسف: ۴۰)، واته: حوکم ی حق و
دادپه‌روه‌ی ته‌نها حوکمی خوايه که شیای نه‌وه بی هه‌لال و هه‌رام دیاری بکات، وه
فه‌رمانی کردووه که جگه له‌و نه‌په‌رستین و به‌ندایه‌تی بۆ کسی تر نه‌که‌ین ته‌نها خوی
نه‌بی.

لیرده‌دا خوی په‌روه‌ردگار ده‌فرمووی: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ باسی حاکمیته‌تی خوی ده‌کات
که دیاری کردنی هه‌لال و هه‌رام و فه‌رمان و نه‌هییه، پاشان پابه‌ندبوونی ئیتمه‌ش به‌و
حاکمیته‌ت و هه‌لال هه‌رامی که خوی دیاری کردووه به‌عیباده‌ت و ته‌نها خواپه‌رستی
وه‌صف کردووه، که ده‌فرمووی: ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ وه فه‌رمانی کردووه که جگه
له‌و نه‌په‌رستین و عیباده‌ت بۆ کسی تر نه‌که‌ین ته‌نها خوی نه‌بی.

جاسادام:-

پابه‌ند بوون به‌ حوکم و شه‌ریعه‌ت و هه‌لال و هه‌رامی خواوه عیباده‌ت و
په‌رستن بی بۆ خودا.

که‌واته:-

پابه‌ند بوون به‌به‌رنامه و هه‌لال و هه‌رامی هه‌رکس و لایه‌نیکی دیکه
به‌ندایه‌تی و په‌رستن نه‌جام دانه بوئه و کس ولایه‌نه .

هه‌ر وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار باسی حال و کرداری گاور و جوله‌که‌مان بۆ ده‌کات که یه‌کینک
له‌ سه‌ره‌کیت‌رین هوکار و ناقول‌ات‌رین پیشه‌یان و قیژه‌وت‌رین سیفه‌تیان که بووه‌مایه‌ی

کافربوونیان و له رینگا ده‌چونیان نموه بوو که : حه‌لال و حهرامی غه‌یری خودایان قبول
کرد و به‌رنامی ژبیانیان له غه‌یری خوداوه وەرگرت و به‌رنامی خودایان پشت گوی خست
و نموی بدلیان بوو هیشتیانمده و نموی بدلیان نه‌بوو لایان برد یان گوزیان و ده‌ست
کاریان کرد، نا به‌و جوړه حوکم و شریعتی خودایان له‌کارخست .
وه‌کو خودا ده‌فرموی :

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْكَبًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ
وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مُبَاحَتُهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴾ (التوبة: ۳۱)

واته: جوله‌که و گاوه‌کان زاناو پیاو چاکه‌کانی خو‌بیانیان کړدبوو به‌خوا
له‌غه‌یری خوا، چونکه وکړدبوویانیان به‌فرمانه‌وا و به‌پینچمواندی شرعی خوا
حه‌لال و حهرامیان لى وەرده‌گرتن ، وه (عسی)ای کورې (مریم)یشیان کړدبوو به
خوايه‌کی تر له غه‌یری خوا ، چونکه کړدبوویان به‌فریاد‌گوزاری خو‌بیان، له
کاتیکدا داویان لى کړابوکه پمرستن و به‌ندایه‌تی تنه‌ها بو‌یه‌ک پمرستراو بکمن
که (الله)یه ، چونکه غه‌یری نمو هیچ پمرستراویکی حلق نی یه که شیاوی نموه
بى پمرسترت ، وه نمو خودایه زور نمو به‌رزوو پاکتر و پیوژتره که شریک و
هاوبشی بو دابنری له عیباده‌ت و پمرستن دا.

(عدي) کورې (حاتم) پيش نموی موسلمان بن گاوربوو، که‌گویی له پیغمبر(صلی
الله علیه وسلم)بوو ثم نایه‌تی ده‌خوینده‌وه ، پی ی سهریوو که چو‌ن زاناو پیاو چاکان
ده‌کرتن به‌خواو ده‌پمرسترتن، بو‌یه وتی :-

((إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ)) وتی :ئیمه عیباده‌تمان بو زاناو پیاو چاکه‌کانی خو‌مان نه‌کړدوه
تاوه‌کو بیان که‌ین به‌خوا و بیان پمرسترتن .
پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) فرموی:-

(أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحَرَّمُوهُ، وَيَحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحِلُّونَ؟ قَالَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ ((فَتَلِكَ عِبَادَتِهِمْ)))^(۱).

واته/تایا ثوان نموی خوا حدلّائی کردوه حرامی ناکمن و ئیوهش شوئینیان ناکمن و بهقسهیان ناکمن و بهحرامی نازانن ؟ وه یان نموی خوا حرامی کردوه ثوان حدلّائی ناکمن و ئیوهش بهقسهیان ناکمن و حدلّائی ناکمن؟))
ووتی:- بهلّی.

پتغمبهر فرموی ((ثا نموه عیبادت کردن و بهندایهتی کردنی ثوانه)).

تیمامی (ابن تیمیة) (بهرحمدت بی) دهفرموی:-

(فقد بین النبی (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّ عِبَادَتَهُمْ إِيَّاهُمْ كَانَتْ فِي تَحْلِيلِ الْحَرَامِ وَتَحْرِيمِ الْحَلَالِ، لَا أَتُهُمْ صَلُّوا لَهُمْ، وَصَامُوا لَهُمْ، وَدَعَوْهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَهَذِهِ عِبَادَةُ الرَّجُلِ، وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّ ذَلِكَ مُشْرِكٌ بِقَوْلِهِ (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ))^(۱).

واته: پتغمبهر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرونی کردۆتوه که عیبادت و بهندایهتی کردنی گاورو جوله که بۆ زاناو پیارو چاکه کانیان له حدلّال کردنی حرام و حرام کردنی حدلّالدا بووه، نهک له نوێژو پۆژوگرتن بۆیان و پارانهوه لییان، نائهم گوێرایهتی کردنه بریتی یه له عیبادت و پهرستبووه خوای گورهش باسی کردوه که شیرک و هاوبهش دانانه بۆ خوا وه کو دهفرموی ((لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ)).

که وایوو:

همرکه شیش ههمان کار و پیشمی ثوان دوباره کاتمه و به کوێره رنجکمی خوار و خێچی ثواندا رێبکات و ثوان ئاسا دهستکاری حوکم و دهقه شرعیه کان بکات و به گوێرهی ههواو تاره زوی خوی و خه لکی بریار له سهر مانهوهی چه مکه و زاراوه شرعیه کان بدا، ثوا ههمان حوکم و بریار که به سهر گاور و جوله کدا چه سپی ئهمیش لووش ده دات و به ره و کوفر و بی باوه ری په لکی ششی ده کات.

^{**} رواد الترمذی، والبيهقي في الكبرى ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبان في (غاية المرام).

^{***} الفتوى ۶۷/۷.

لهوهوه دهردهكهوېت :

كه غهيري خوا به فرمانبرهوا زانين به جوړيك كه به شياوى تموه دابنرى جهلال و حرام ديارى كات، وه ئيعتقادبوون بهوى كه غهيري خوا بوى ههيه سهرچاوهى فرمان و نههى و شمرىعت و بهرنامه و ياسادانان بى، يان شتيك كهخوا جهلاى كردبى، تمو بهحرامى دابنئ يان بهپيچموانموه ، تموا به (الله) كردنى تمو كس و لايهنهيه و عيبادهت و پمرستن تهنجام دانه بويان .

بويه:ئا بهو جوړهى كه وترا خواى بهروهردگار گوپرايهلى كردنى غهيري خوئ و پابهندبوون بهدين و بهرنامهيهكى تر جگه لهدين و بهرنامهكهى خوئ بهشيرك و هاوبهش بو خودانان ناوبردوهوه.

وهكو دهفرموى :-

﴿وَلَنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ (الأنعام: ١٢١)، واته: نهگمر گوپرايهلى بى باوهردان بن و پابهندى جهلال و حرامى تموان بن، تموا ئيوهش وهكو تموان دهبن به موشريك .
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرِينَ﴾ (آل عمران: ١٠٠)، واته: تمى تموكهسانى باوهردتان هيتاوه نهگمر گوپرايهلى كۆمهلتيك لهگاورو جولهكه بكم لهجهلال و حرامدا و پابهندى دينى تموان بن تموا لهدين و تيمان پاشگمزان دهكمنوه و كافر دهبن .

* خواى بهروهردگار فرمانى بى كردوين كه بى باوهربين به حوكم و بهرنامهو جهلال و حرامى غهيري خوئ و غهيري خوئ به فرمانبرهواى خومان نهزانين، نهگمر نا بهكافر بى باوهر حيساب دهكرتين نهك به مוסلمان و باوهردار.

وهك لم نايهتدا دهردهكهوى :-

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الظَّالِمِينَ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

﴿النساء: ٦٠﴾ .

واته: تايانا نايینی کسانیک همن گومانی نموه دهبه و بانگهشی نموده کمن و لاف و گمزانی نموده لیده ده که تیمان و باوهریان هدی بهر قورئانی که بو تو دابزیوه و به نموانش که له پیئش تووه دابزیوه ، له گهل نموه شدا ده یانموی داد گهری خویمان بهر نموه بو لای تاغوته کان و ده یانموی پابهندی حوکمی غهیری خوا بن و غهیری خوا ده کهنه فرمانه وای خویمان، له کاتیکدا خوا فرمانی کرده پییان که کافرین به حوکم و بهرنامه غهیری خوی و داوای کردوه لییان که حوکم و بهرنامه غهیری خوی قبول نه کمن ، چونکه شهیتان به هوای حوکم و بهرنامه ده ستر کرده کانی مروثموه ده یوئ گومرایان کات و له ریگی بندهی و خواهرستی که به شیکی پهیره ویکردنه له حوکمی خوا و لییان کات و بهر و شیرک و کوفر که به شیکی پهیره ویکرنه له حوکمی غهیری خوا په لکیشیان کات .

که و ابوو:

هه رکات ئینسان به و شیوازه ژیا که خودا داوای لی کردوه و پابهندی
هه لال و هه رامی دینی خودا بوو، هه به عه قیده و بیرو باوه، هه به
کردار و گفتار، نه و نه و کاته عبادت و بهنده یی بو خودا نه نجام داوه.

بو به پیویسته ئینسان هه لال و هه رامی خودا قبول کات و پیی رازی بی و نموهی خودا هه لالی کرده به هه لالی بزانی و نموهش خودا هه رامی کرده به هه رامی بزانی، نه گهر نا سهری لهو کوفر و بی باوهری و شیرکوه درده چی که گاوو جوله کمی لووش دا.

وه ههروه ها پیویسته به کرداریش بو هه لال و هه رامی خودا یه کلابی و نموهی خودا فرمانی پی کرده جی به جی کات و نموهی و هه رامی کرده وازی لی بهیئی، نه گهر نا سهری له تاوان و سهریچی و مه عصیه نموه درده چی .

بۆيە مەزۇڭ گەر بېيەن تەنھا خۇدا پەرست و مەھىد بى و لەشېرك و بى باوەرى بە دووربى، ئەوا پېتۇستە تەنھا خۇدا بە پەرستراو بزانی مەوى تەنھا ئەو بە شىاوى ئەو بزانی که حەلال و حەرام دىارى کات و بى باوەر بى بە ھەموو دەستورو ياسا و بەرنامەيەك که حەلال و حەرام دىارى دە کات بە پېچەوانەى دىنى خۇدا.

و ھەر ھە بۆ ئەوى بە تەواى بەندايەتى بۆ خوا بکات و حەق و مافى تەوحىدو يە کخوایەرستىيە کەى بدات، ئەوا پېتۇستە ھەلس و کەوتەکانى ژيانى بە گۆيرەى ئەو دىن و بەرنامەو حەلال و حەرامە بى که خۇدا بۆ ئىنسانى دىارى کردو، ئە ژيانى خىزانىدا، ئە مامە ئەو کرىن و فرۆشتنىدا، ئە قسە کردن و نان خوارىنىدا، ئە تەعامول و ھەلس و کەوتىدا، ئە جل و بەرگ و پۆشاکىدا، لەرۆشتن و پىکردنىدا، ھەر ھەموو بە گۆيرەى ئەو پىنمايانە بى که خۇدا وەکو ياسا و پىسا و شەرع بۆ دىارى کردو. بەلام ئە گەر ئىنسان بە کردار بە پېچەوانەى بەرنامەى خوا جولایمە يان ئە ھەندىکا وابو ھە که خۇدا داواى کردو، بەلام ئە ھەندىكى تردا وا نەبوو، يان بەشېكى ژيانى بە گۆيرەى شەرع بو، بەلام بەشېكى تری بەپى ى ھەواو ئارەزوى خۆى يان خەلکى تربو، ئەوا بە تەواى بەندايەتى بۆ خۇدا نە کردو و حەق و مافى تەوحىدە کەى نەداو و يە کخوایەرستىيە کەى نەقص و ناتەواو، و بە گۆيرەى دورى ئە شەرع و نزىكى ئە تاوان تەوحىد و يە کخوایەرستى يە کەى لاوازو دەبى، چونکە ئە ھەموو بەشەکانى ژيانىدا بەو شىوازە نەزىاوە که خوا بۆ دىارى کردو و داواى لى کردو.

جا خواى پەرورەدگار ئاين و بەرنامەيەکى بۆ پەوانە کردوین تاو کو ئىمەش پەپرەوى بکەين و ھەلس و کەوتەکانى ژيانمانى پى رىک بخەين و بىکەينە بەرنامەى ژيانمان و حەلال و حەرامى لى وەر بگرىن، بۆ ئەوى ئەو مەبەستە بەدى بەئىنن که خواى پەرورەدگار ئىمەى بۆ بەدپەننەى خەلق کردو، کەبەندايەتى کردن و پەرستىيەتى بەتاکو تەنھا.

وهندنه دين و بهرنامه يه كيش كه خوا پي ي رازي بي كه بهنده كاني پديره وي بكمڼ
و حلال و حرامى لى وەرگرن تاينى پيړوزى نيسلامه جگه لهو هيچ بهرنامه و
دينى كى ترى پي قبول نى يه و لى رازى نيه .
وه كو ده فرمووى :-

﴿وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ واته : رازيم كه دينى نيسلام بهرنامه و ياسار
ريساى ژيانتان بى . ﴿(المائدة: ٣)﴾ .

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (٨٥)
(آل عمران: ٨٥) ، واته هر كس دين و بهرنامه يه كى تر جگه له نيسلام قبول كات و
شوينى بكموى و ياسا و دهستورى ژيان و حلال و حرامى ليو وەرگرى ، لهوا لى
وهرناگيرى و لى قبول ناكړى و له قيامه تيشدا له زهره رمنندان ده بى .
وه كو خواى گوره ده فرمووى :

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ
اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ (١٢٣) ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى﴾ (١٢٤)
(طه: ١٢٣-١٢٤) .

چا كه له منموه رينمايى و بهرنامه ي ژيانتان بو هات پيويسته پديره وي لهو
بهرنامه بكمڼ و شوينى لهو دينه بكمون كه تهنه خودا بهشياوى پمرستن داده نى ،
لهوسا لهوى پديره وي له رينمايى من بكات و لهو عيباده تى كه بوى دروست بوو
جى بهجى كات لهوا نه لدونيا گومرا نه بى و سرگردان نه بى ، وه نه له قيامه تش
دوچارى بدبهختى و سزا نه بى .

وههركميشش لهر پرتنمايي و بهرنامهي من پرو وهرگيړئ وئو عيبادهتدي كه بوئ
دروست بروه وازي لي بهيښي ، ئوه له دونيادا بهچارهپهشي و تال ژيني ژيان بهسهر
دهبات ، وهله قيامهتيش سزاو تازاري بهتيش چارهپري ي دهكات و به كويړي خودا
حشري دهكات .

وهكو وتمان تنها دين و بهرنامهيهكيش كه خودا پي ي رازي بي كه
بهندهكاني پهپروهو بكن و هلال و هرامي لي وهرگن ثاني پيرؤزي
ئيسلامه جگه لهو هيچ بهرنامهو دينيكي تري بي قهبول ني يه و ليبي
رازي نيبه . ئهمهش له بهر ئهوهيه كه خوي مرؤفي دروست كړدوهو
تنها خويشي مافي ئهوهي ههيهو شياوي ئهوهيه كه به
فهرمانپروا بزانري و بهرنامهي ژيان دابني و شهريعت و ياسا
داپريزي و هلال و هرام ديارى بكات .
چونكه :

«**ثم بونموره و گمردونه لسهدهتاهو خوي پموره دگار خوي هيښايه بون بههمو**
سيفهت و خاسيهتهكاني يوه (الخالق).»

«**پاشان مانموي ئم بونموره همر بهدهستي خويتهتي همر ئمو بهپروهو دهبات ،**
بهپي ياساو ريسايهك كهخوي بوي داناوه (المدير).»

كهوابوه: بونموره بوون و نهبوني بنده به خواوه ، ئهگر خوا دروستي نهكردايه و
خهلقى نهكردايه نهئبوو ، همروهها مانموي بونموريش بنده بهخواوه ئهگر دهستي
لي بهردا لهنو دهچي .

بويه: - همروهك چون بووني گمردوون و بونموره پيوستي به خوي پموره دگاره و بو
پديدابووني پهكي لسهر خوا كموتوه بهي خوا نابي:

بههمان شپوه:

بمړتوبه چونی ژبانی بونموه ریش و بمردو ام بونیان پیوستی به خوی پمرو د گاره و بۆ مانموه یان په کیان له سر خوا کموتوبه، نه گمر خوا دهست له بونموه بمردا نمو ناتوان له سر ژبان بمردو ام بن و درېزه بمژبان بدن .

سمرنج دهري نم گمردونه جگه له تهاوی و پوختی نایابی و بی خوش و خالی چیت نابینئ، ته ناندت بۆ یهک دانه خوش و ناتهاوی بگمړئ نایدوزیتموه .

نه گمر یه کینک لم گمردونه رامینئ تیده گات چند به پوختی و نایابی خولقی تراوه و هممو شتیک به نه ندازه ی گونجاوی خوی له شوینی شیاوی خوی دانراوه له دروست بویندا نمو پمړی دانایی و زانایی تیدا ره چاو کراوه .

وه کو خوی پمرو د گار خوی ده فرموی :-

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفٰوُتٍ فَانْجِبِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُطُوْرٍ ۚ ثُمَّ اَنْجِبِ الْبَصَرَ كَرْنَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِاْ وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿١﴾﴾ (الملك: ٣ -

٤)، واته: خاوه نی ئیوه نمو زاتیه که محوت ناسمانی له سمریهک دروست کردوه، وه له نار دروست کراوه کانی خوا دا هیچ نارپکی و نا تهاویهک نابینرئ به لکو لهو پمړی تهاوی و مه حکم میدان، جا نه گمر لهو راستی یه گومانیکت هیه چاو بگمړهو ببینه، بزانه هیچ نارپکی یهک دهبینئ ؟، پاشان جار له دای جار چاو بگمړهو و پروانه سمره نجام چاوت بمزه بونی ده گمړیتموه و هیچ ناتهاویهک له گمردوندا نادوزیتموه .

جا همروهک چۆن له دروست بوونی بوونموه دا نارپکی و کرچ و کالی نابینرئ، بههمان شیوه نمو بهرنامو ریسیایه که بوونموه بمړتوبه ده بات و کراوه به سیستمی ژبانی بوونموه ناتهاوی کهم و کورپی تیدانی یه .

همروه ها همروک چۆن گمر له دیارده سروشتی یه کانی نم بونموه ره همروکم و زیادیهک له نه ندازه و قهبارو خیرایی و چۆنیه تی و چندیتی دا بکری، ژبان و وه زع تیک ده چئ، بههمان شیواز گمر به نه ندازه ی نوکی ده رزیهک ده ستکاری نمو یاسار

رېسار بېرنامېه بکړې که خدا بۆ بهرپوه چونی بونموره دایناوه ، ئموا به تهئکید نهک همر حال و گوزهران تیک دهچو بهلکو همر لمسهره تاره دروست نده بوو.

کهوابو: تیکړای ئم بوونموره و گمردوونه بهجوریک دروست کراوه و هه لخواه و ، بهشیوازیك هه لده سوړې و بهرپوه دهچې ، له گهل ژیان و گوزهرانی مروژدا گوخیئراوه و سازئراوه ، که نهک ههمو بگره گمر تنهها شتیک لهشته کانیشی شیوه و چونیته کهی بگورې ژیان و گوزهرانی ئینسان تیک دهچې.

جا همروهک چۆن بونموره و گمردوون دروست بوون و بېرنامې بهرپوه چونی له لایمن خواوه ، بههمان شیوه مروژیش همروایه ، مروژ دروست بونه کهی له خواوه سمرچاوه گرتووه و بههوی ئموره له نه بونموره هاتوته بوون ، بههمان شیوه بېرنامې بهرپوه چونی ژبانیشی همده بی له لایمن خداوه بۆ دیاری کړې.

خوای پموره دگار له چهنده ها شوینی قورئاندا ، ئمو راستی یمی داره به گوی ی خه لکیدا که همروهک چۆن دروست بوئان له خواوه سمرچاوه ده گړې ، بههمان شیواز ده بی حه لال و حرامیان همر له خواوه بۆ دیاری بکړې ، وه بېرنامه و یاسا کانی ژبانیان تنهها لموره وه ربگړې . وه کو ده فرموی :

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ (الأعراف: ۵۴) ، واته : ناگادار بن دروست بوونی مه خلوقات و بهدیها تنیان تنهها له لایمن خداوه پیک خراوه و بهدیها ئراوه ، بههمان شیواز بېرنامې ژیان و حه لال و حرامیشیان همر له لایمن خداوه بۆ دیاری ده کړې و بوئان ده نیړی .

جا مروژ که یه کیکه له دروست کراوه کانی خدا ، وه خوای پموره دگار سروشت و فیتره تیکی له مروژدا دروست کردووه ، همر به گویره ی ئمو سروشت و فیتره ته ی که له مروژدا هیه خوای پموره دگار دین و بېرنامې بۆ ناردووه .

ئەموجا (نوح) فەرمووی :- ئەگەر ئێسە باوەرپەیتن و تەنها خودا بپەرستن و پەشیمان ببنەوه لەشەریک بۆ خودا بپارێدان، ئەمە بارانتان پەیتا پەیتا و بەلێزمە بۆ دەبارێ، وە دارایی و منداڵی زۆرتان پێ دەبەخشێ، وەچەندین باخ و بێستانتان دەدات، وەئای پواری زۆرتان بۆ بەدی دێنێ .

(نوح) ھۆشیاریان ئەکاتسەو کە ھۆی بێ رۆزی و بێ پیتی زەوی و قات و قری و کەمی ئاو و باران و بمرەکەت ئەو شەریک و بێ باوەرێ یە کە کردوویانە بە بەرنامەی خۆیان و لەسەری دەپۆن .

بۆیە: ئەگەر مەرۆڤ بمرۆڤ ژیا کە خوا داوی لێ کردووە و دین و بەرنامەی خۆی کردە پێسار یاسای بەرپۆوەچونی ژیانی خۆی ئەمە ھەموو بونەوەر (خۆر و مانگ و ئار و بار و باران) و ئەوای ئەو شتانە کە لە دەورووبەردان ھاوکاری لەگەڵ دەکەن و لەبەرژووەندی مەرۆڤ دەجولێنەو و کار دەکەن.

بەلام ئەگەر بمرۆڤ شێوەیە نەبوو کەخودا داوی کردووە و لەسەر پێسار بەرنامەی یەکخواپەرستی نەجولایەو و شەریک و کوفری پەیرەوکرد ، ئەمە لەبەری ئەوەی باران ببارێت بەسەریاندا، بەرد دەبارێت و دەبێتە ھۆی مەرگ، وەکو قەومەکە (لەسوط)، وەلە جیاتنی ئەوەی باران ببارێت بێتە مایە ژیا بمرۆڤ و درەخت ، دەبارێت و دەبێتە مایە غەرق و تیا چوون وەکو قەومەکە (نوح).

کەواتە :-

ئیش و کاری بونەوەر و مەرۆڤ پەيوەندی توندوتۆڵی پێکەو ھەبە و ناتوانرێ ئیشەکانیان لێک داپەرێ، بۆیە ئەمە یاسا و پێسایە بۆ بەرپۆوەچونی بونەوەر و ژیانی مەرۆڤ دادەنرێ پێویستە سازتەر و گونجاوین لەگەڵ یەکتەر و دژبەییەک و جیا نەبن .

جا لەبەر ئەوە :-

پېښته هممو لایښه کانی ژيانی مرؤډ به گورې سیستم و یاساو بهرنامه یه
رېښکڅرئ، که هم له گڼل سروشتی مرؤډ خوی دا بگونجئ، هم له گڼل یاساو
رېښاکانی گوردونیشدا بسازئ .

دیاره نهمش که سینک ده توانئ رېښکی بخت و نهمجامی بدات که سروشتی همدوکیان
(مرؤډ و گوردوون)ی له پېش چاوبئ .

جا تنها که سینک که سروشتی (مرؤډ و گوردوون)ی له پېش چاو بئ و نهم سهر
نموسهری گرتبئ که سینک که:-

خواهنی عیلم و زانستیکي بئ سنوری وابئ که دهوړی هممو شتیکی گرتبئ و
شتیک نمبئ له عیلم و زانسته کهی ددرچئ، وه خواهنی تواناو دهسه لاتیکی ره های وابئ
که هیچ شتیک له سنوری دهسه لات و توانای قوتاری نمبئ .

چونکه:

عیلم و زانسته بئ سنوره که پېښته: بئ نموی هم عیلم و زانستی به سروشتی
مرؤډ و گوردوون همدی، هم عیلم و زانستی به سهر هممو رېښاکانی ژيان دا همدی،
تاوه کو بزانی که کام بهرنامه و رېښا بئ مرؤډ گونجاوه بئ نموی هم له گڼل سروشتی
مرؤډ بگونجئ، هم له گڼل سروشتی گوردونیش بسازئ، وه تاوه کو بزانی له سهرجمی
هممو نمو رېښاکایانئ له دونیادا دینه بهرده می مرؤډ کامیان گونجاو له باره بئ مرؤډ و
له گڼل سروشتیدا تیک ناگیرئ .

وه همدروه ها دهسه لات و تواناکش پېښته: تاوه کو به هویوه و ابکات نمو سروشتی
که مرؤډ و گوردوونی له سهر دروست بوون بهرده وام بمیننوه و نه گورېن، تاوه کو له گڼل
بهرنامه و رېښاکاندا گونجاوی و سازگاری بپارېزن پېښتی به گورېان نمبئ .

جا له بهرنه وه:

مرؤډ نمو علم و زانسته که همدیته سنورداره و ناتواوه، وه هممو رېښاکانی ژيان
شاره زانی یه و لئ ی شاراوه یه، تنانته نزدیکترین ساتی داهاتویشی له بهر چاوی

یو چندين بمریستی لمریدایه، وه عیلم و زانستی تمراوی بهسمر سروشتی مرؤفدا
نی یه و لیتی بی ناگایه:

بۆیه :-

ناتوانیت لهسمرجهمی ئو هممو ریگیانیهی ژیانیدا ریگای گونجاو و لهبار بدۆزیتوه
و دهست نیشانی بکات که ههماهنگ و گونجاو بی له گهل سروشتی مرؤفدا.
سپرای ئوهش، مرؤف عیلم و زانستهکی ناتوانیت پهی بههممو یاسار ریساکانی
گمردوون بمریت و درکی سروشتی تاک تاک و سمرجهمی گمردوون بکات، بۆیه
ناتوانی بهرنامهیهک بۆ ژیان مرؤف دابنی له گهل سیستم و یاساکانی گمردونیشدا
بیسازینی و بیگونجینی.

کهواته مرؤف زانسته کهی ناتواوه چونکه :-

هم پهی بمریگای گونجاو نابات لهسمرجهمی ریگاکانی ژیان، وههم زانستی
بهسروشتی خوی و گمردوون نی یه و سروشتی ئو دوانی لهپیش چار نی یه.
کهوابوو :- مرؤف بههیچ شیویهک ناتوانی بهرنامهی ژیان بۆمرؤف دابنی و ریگای
گونجاو بۆ مرؤف دیاری بکات لهکاتیکدا خوی هیچ شتییک دهربارهی ئو ریگایه
نازانی.

جاله بهر نهوه :-

تهنها ریگه چاره مرؤف نهوهیه ههر وهک چۆن دروست بوون و
سروشاندنی لهخواویه، بههممان شیوه دهبی دین و بهرنامهی
ژیانیشی ههر لهخواوه بۆ دیاری کری .

* ههر لهبهر ئهمه بو :-

ههر له گهل دابزینی (ئادهم و حوا) بۆ سهززهوی، خوی پهروهردگار بهرنامه
شریعت و یاسا ریسای ژیانیشی بۆ دابزاندن، کهدهییت بهینی ئوبهرنامه خوایه
ژیان بمری بکری و دهستوری ژیان تنها لهخواوه درگیری.

﴿ قَالَ أَهَيْطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَأَمَّا يَا أَيُّكُمْ مَنِي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاى فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى ﴿١٢٤﴾﴾ (طه: ۱۲۳ - ۱۲۴) ،

دواى ئهوى كه خودا فرمانى دا بىدابهزىنى (ئادهم و حىوا)، پاشان فرموى :-
جاكه له منموه رېنمايى و بهرنامهى ژيانتان بۆ هات پيويسته پەيرهوى لهو
بهرنامهبكهمن و شوپىنى ئمو دینه بكهمن، ئموسا ئهوى پەيرهوى له رېنمايى من بكات
و ئهوى من دياريم كردوه بهو شىوازه ژيا ئهوا نه له دونيا گومرا ئهبي و سمرگهردان
ئهبي، وه نه له قيامهتيش دووچارى بىدبهختى و سزا ئهبي. وه همركهشيش لهو
رېنمايى و بهرنامهى من پوو وەرگيرى و پەيرهوى بهرنامهيهكى تربى، ئهوه له
دونىادا به چاره رەشى و تال ژينى ژيان به سمر ده بات، وه له قيامهتيش سزاو نازارى
به تيش چاره رەى ده كات و به كويزى خودا حەشرى ده كات.

بۆيه ده توانين بلين :

هاوسازگارى و هاوگونجاوى له نىوان بهرنامهى خواو سىروشتى مرؤف

شتىكى رەون و بى چه ندوو چوونه :

* جا ههروهك چۆن :

خواى پهروهردگار له ناو همموه ههساره كانى گەردوون دا زهوى بۆ مرؤف ههلبژاردوه،
كهزهویش به جوړيك سازكراوه و ههلهخواه، كههل و مهرجى ژيان و گوزهرانى نينسان
برهخسپنى و سمرجهم پيداويستى يه كانى بۆ فراهم بهيىنى، كههيج شتيك نى يه
مرؤف پيويستى پى بى و لهزهوى دا دهست نه كموى و به جوړيك كه مرؤف پيويستى
بهوه نى يه پوو له ههسارهيهكى تر بكات، وه همر ههسارهيهكى تر ههلبژيرى ئهوا ژيان
و گوزهرانى لى تيك ده چى، چونكه له گهلا پينكهاتهى لاشهى و بهدەنىدا ناسازى و
ناگونجى.

به هه مان شیوه:

له ناو ههموو یاساو رێساکاندا خوای پەرورده گار بهرنامو دینیکی تاییهتی بۆ مرۆڤ ههلبژاردوو و دیاری کردوو، وه ئهو دین و بهرنامهش بهجۆرێک دانراوه و نێرراوه که ههرچی خێرو خوشی و بهرژهوهندی ئینسانه تییدا پهچاو کراوه و دیاری کراوه و، ئینسان بههاتنی شریعت و بهرنامهی خوا پێی سهرفرازی و عیزهقهندی و بهختموهری و ئۆخ ژینیی و خوش ژینیی راستهقینیی ههمه لایهنیی پێشاندراده و گهوارهترین چاکهی له لایهن خواوه له گهڵ کراوه و چاکترین نیعمهتی پێی بهخشاوه.

وه ئهو بهرنامو شریعهتی خوا هیچ شتیکی نههێشتۆتوه و باسی نهکردبێ که مرۆڤ پێوستی پێی بێ و زهروهرتی ژبانی بێ، بهجۆرێک ورده کاری لهشتهکاندا کردوو و وردوهرشتی ڕۆشن کردۆتوه که ئیتر مرۆڤ پێوستی بهوه نی یه ڕوو له دین و بهرنامهیهکی تر بکات، بۆیه ئینسان گهر ههر دین و بهرنامهیهکی تر ههلبژێری ئهوا ژبان و گۆزهرانی لێ تێک دهچێ، چونکه له گهڵ سروشت و فیترهتی دا ناسازی و نا گوغیی.

دیاره ئهوهش شتیکی ناسایی و گونجاوه و له خوای زانا و بهتوانا دهوهشیتهوه که بتوانی شریعت و دین و بهرنامهیهکی تێرو تهواو بێ ههلهوه لهی وا بۆ ژبانی ئینسان دارپێژی کههێندهی نوکی دهزیهک کهم و کورپی و خوارو خێچی تییدا نه بێ، وه ههرچی خودای زانا و بهتوانا فرموویتی و ناردیتی له لوتکهی ههر بهرزی راستی و داد گهریدا، چونکه خوای پەرورده گار خۆی ئینسانی دروست کردوو و خولقاندوو، وه سروشت و فیترهتیکی له مرۆڤدا سروشتاندوو، وه ههر به گۆڕه ی ئهو فیترهت و سروشتهی که مرۆڤی له سهر سروشتاندوو بهرنامو شریعهتی بۆ ناردوو، بۆیه شریعهتی خوا و بهرنامه کهی پر به پێستی ژبانی ئینسانه و سازگاری و هاوگونجایی له نێوان بهرنامهی خوا و سروشتی مرۆڤ شتیکی ڕوون و بێ چههندو

چوونه.

همروه‌ها خوی دادگمر و حکیم زور بمرونی و پاشکاوی پایگه‌یاندوه که (شریعت و برنامه‌ی خوا) و (سروشت و فیت‌ه‌تی نینسان) دور پوی یدک حقیقتن و لهسداسد پینکاوینک و گونجاوو وهک یدکن.
وهکو خوی ده‌فرموی:-

﴿ فَأَقَمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِن أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰)،
واته: به جوانی و پاکی پووبکه لمدین و برنامه‌ی یدکخواپرستی، نمودینه‌ی که خوا سروشتی خه‌لکی له‌سمر سروشتاندوه و گونجاندوه، دروست کراوه‌کانی خوا گزپانی به‌سردا نایت بویه دین و برنامه‌ی ژیانیشی نابئی بگزپدری، نا نموه‌ش دین و برنامه‌ی راست و دروسته چونکه تنها خدا به پرستراو ده‌زانی و حلال و حرام لموه‌وه و رده‌گری، به‌لام زوربه‌ی خه‌لکی نایزانن .

که‌وا‌بوو:-

(شریعتی خوا) و (سروشتی خه‌لکی) همدووکیان له‌یدک سمرچاوه‌وه هاتوون و یدک خاوه‌نیان هیده.

(سروشتی خه‌لکی) دروست کراو و کرده‌وی خواجه، وه (شریعتی خوا) ش فرمان و فرمایشتی خودایه، جاییگومان خودای زانا و به‌توانا فرمایشت و کرداری کۆک و تمبان و دژبه‌یدک و جیانین .

که‌واته:-

حوکمی حق و دادپروهرانه تنها حوکمی خواجه، همروه‌ها تنها نموه که‌شیاو بیت شریعت و برنامه‌وه حلال و حرام دابنی فرمانی کردوه جگه لمو نهمپرستین، وه شرع و دین و رنه‌گرین تنها لموه‌وه نه‌بیت.

﴿ذَلِكَ الَّذِي أَتَى الْقَوْمَ﴾ شریعت و برنامه‌ی خودا گونجاوه و له‌باره له‌هم‌مو
ره‌وانگه‌یه‌کموه، چونکه‌پینکاوینک و همماه‌نگه له‌گه‌ل سروشتی مرؤ‌فا، وه‌شریعت
و برنامه‌کمی له‌لوتکه‌ی همره بمرزی راستی و داد‌گیری دایه ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵).

بِهَلَامِ بَدَاخْمُوهُ ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٣٠﴾ زۆریهی خه‌لکی
ئاوه‌ها دینی خویان نه‌ناسیوه، چونکه نه‌زانن، بۆیه حوکمی خوا - که دروست
کارینه - رته ده‌که‌نده و حوکمی مرۆڤیکی دروست کراوی وه‌کو خویان
هه‌لده‌بێرن.

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: ۵۰) ،
 واتہ: نایا حوکمی جاہلیہ تیان گہرہ کہ؟ و دہیانموی کہسانی جاہیل و بی دین بین
 بہ فرمان پرہ ایان؟! بۆ کئی ہدیہ حوکمی لہ حوکمی خوا باشتربی؟! کئی فرمانی لہ
 فرمانی خوا حق ترہ؟!

بۆیە مەرج نى يە ھەر كەس راست بويىۋە پەي بىر ھەقىقەتە شەرىئەتى خىبابات،
ھەر ۈك چۆن ھەموو كەس سەر لەنھىتتى يە كانى بونۇۋەر دەرناكات، بەھەمان شىۋە
ھەموو كەسش ھەست بىۋە ناكات كە شەرىئەتى خوا لەلوتكەي ھەر بەرزى
داد گەرىداۋ، پەي بىۋە نابات كە بىرنامە كەي ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾
(الأنعام: ۱۱۵) بۆيە ھۆكىمى جاھىلىيەت ھەل دە بىزىر ن ۈ ھۆكىمى خوا رەت دە كەنۋە.

✽ جا ئۈمۈمىي بىيەن شىرىيەت و ياسايدەك بۆمرۆڧ دابىئى كەيپچەوانەنى شىرىيەت و بىرنامى خوابى، بۆئەدى مۆڧ بىرەو بەختەمەرى و ئۆڧ زىنى بىرى ، يىش ھەمەو شىيەك و ئە ھەمەو شىيەك زەرۈرتەر و ئاسانتر ئەيى لىبىرى ئەمەدەيى

سروشت و فیتره‌تی مرۆڤ بگۆڕی ، تاوه‌کو بتوانی له‌گه‌ڵ ئه‌و یاساو به‌نامه ده‌ست کرده‌دا بیگوێجینی .

ده‌ره‌نجامیش دووشته ، یان ئه‌وه‌تا ده‌وتری ده‌توانی سروشت و فیتره‌تی مرۆڤ بگۆڕی یان ئه‌وه‌تا ناتوانی ، که بویژری ناتوانی ئه‌وا خۆی وه‌لامی خۆی داوه‌ته‌وه . به‌لام گهر بگوتری ده‌توانی سروشتی مرۆڤ بگۆڕی ئه‌وه‌ش درۆیه‌کی گه‌وره و ئاشکرا و ناقولایه ، چونکه ته‌نها کسێ که‌بتوانی سروشتی مرۆڤ بگۆڕی ، ئه‌وه‌کسه‌یه که مرۆڤی دروست کردبێ که‌زاتی (الله)یه ، وه‌ خوای په‌روه‌ردگاریش به‌راشکاوی پایگه‌یانده‌وه ، ئه‌و سروشته‌ی که‌خودا مرۆڤی له‌سه‌ر سروشتاندوه گۆرانی به‌سه‌ردا نایه‌ت .

﴿ فَأَقْصِرْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
واته: به‌ جوانی و پاکی رووبکه ئه‌دین و به‌نامه‌ی یه‌که‌خواپه‌رستی بکه ، ئه‌و دینه‌ی که‌خوا سروشتی خه‌لکی له‌سه‌ر سروشتاندوه و گونجاندوه ، دروست کراوه‌کانی خوا گۆرانی به‌سه‌ردا نایه‌ت ، که‌وابوو دین و به‌نامه‌ی ژبانه‌که‌یشی نابێ گۆرانی به‌سه‌ردا بیت ، ئا ئه‌وه‌ش دین و به‌نامه‌ی راست و دروسته چونکه ته‌نها له‌لایه‌ن خواوه داپێژاوه و له‌گه‌ڵ سروشتی مرۆڤ دا گونجاوو سازینه‌راوه ، به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی ئاوه‌ها دینی خوایان نه‌ناسیوه ، چونکه نه‌زانن .

که‌وابوو: -

سروشتی مرۆڤ گۆرانی به‌سه‌ردا نایه‌ت ، هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه چۆن دروست بووه هه‌روا ده‌یتیتته‌وه .

جاسادام نه‌گۆڕیت : هه‌ردین و به‌نامه‌و یاساو شه‌ریعه‌تیکیشی بو دابنه‌ری که‌پێچه‌وانه‌ی دینی خوای ئه‌وا پێچه‌وانه‌ی سروشت و فیتره‌تی مرۆڤیشه .

ھەرگىز مەرزىيەتنى ئەسايەمى بەرنامىو ياساۋ شەرىئەتە مەۋۇ كەردەكان نەھەساۋەتمەۋ
 و تۆخەي ئەزىيانى نەكەردوۋەۋ پەۋى لە بەختەۋەرى نەكەۋتوۋەۋ خۇش بەختى مەسۇگەر
 نەكەردوۋە.

بەلگە مەرزىيان بەرەۋ ھەلەدەئىرى بەدبەختى و تارىكايى كوفرو گىژاۋى شىرك و
 زۇنگاۋى تاۋاندا بەردوۋەۋ سەرەنجامىش لە ناۋ لىتاۋى چارەپەشى و تال ژىنىدا گىريان
 خواردوۋەۋ و فەۋتەيان كەردوۋە.

لەكەۋتەنى دا :

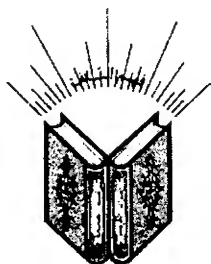
داۋاكارم لە خۋاى بەبەزەيى و بەرەحم كە لەم كارەماندا بە ئىخلاص و ئەۋ مەبەست
 بوون بەھەرەمەندمانى كەردەبى و.... بە ئىتبەاع و شەۋىنكەۋتەنى پىغەمبەرەكەى
 پەزدارمانى كەردەبى ..... ۋە لە پىسايى پىاۋ غەيرى ئەۋ مەبەست بوون خاۋىنمانى
 كەردەبى و.... لە كەۋىرە پەچكەى بىدەمەۋ شەۋىنكەۋتەنى غەيرى پىغەمبەرەكەى
 پەزدارمانى كەردەبى .

داۋاكارم لە خۋاى بەرزو پەۋز بەردەۋامان كات لەسەر تەنھا پەرسەتنى خۋى و تەنھا
 شەۋىن كەۋتەنى پىغەمبەرەكەى و تەنھا پەيرەۋكەردنى دىنەكەى، ۋەۋامان لىبكات ئەۋە
 ئەۋ بەھەرامى دانائە بەھەرامى بەزانىن و تەۋخنى نەكەۋىن، ۋە ئەۋە ئەۋە ھەلەلە
 كەردوۋە بەھەلەلە بىناسىن و لىتى بەھەرەمەندەين.

ۋەداۋاكارم لىتى بىان پارىژى ۋەلەۋكەسانەمان نەكات كەبەپى ى ھەۋا ئارەزۋى خۋىيان و
 بەگەۋىرەى بەرژەۋەندى شەخسى و مەزھەبى و ھەزى دەم لەھەلەل ۋەھەرام دەكەۋتەن، ۋە
 بۆ بەرژەۋەندى دۇنيائى خۋىيان ھەرام ھەلەل دەكەن ۋەھەرامىش ھەلەل دەكەن، ۋە دىن
 بەپىتى تەقلىدى كەۋىرانەى مەزھەبىيانە و شەۋىنكەۋتەنى ناھالىيانەى ھىزىيانە
 پىادەدەكەن ، ۋەقورئان ۋەسۋنەت بەگەۋىرەى بۆچۈنى پزاۋ تەپپۋى خۋىيان تەفسىر
 دەكەن ... ۋە لىكەدانەۋەيان بۆنەۋە دوانە گەۋى بەپىشىنى چاكەى ئومەت نادەن.. خۋاى

گموره له ههناسهى ژههراوى و شوبههى بوگهناوى ئمو جوړه كسانه بپاړيزى و اماڼ
 لى نهكات وهكو ئهوان بهرژوهندى دونياىى حق و ناحهقمان لى تىكل بكات و
 لهناست وتن و بىستنى حق كهرو كاسمانكات ....

وصلى الله وسلم على رسوله الامين، وءاله الطاهرين، وأصحابه الأكرمين ،
 ومن دعى بدعوته ، وعمل بسنته على فهم صحابته إلى يوم الدين .

قورئان و سوننهت
 به تیگه‌یشتنى پیشینی نوموت

وه‌رگير
كاوه اكرم سه‌نكاوى

۲۰ى رمضان، بهرامبه‌ر ۲۰/۹/۲۰۰۸

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا ضَلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

خوای پمروہر دگار کو مہ لیک کردارو گفتاری لہ سر بہندکانی پیویست کردوہو
فرزی کردوہ لہ سریان ، بویہ نابی بہ کہم تمعاشا کرین و کمتمرخمیان تیدا
بکری ، وہ کو مہ لیک سنوری داناوہ بو ٹوہی لینی نہتارین ، بویہ نابی بشکینرین و
سدریچیان تیدا بکری ، ہندی شتی پیویست کردوہو دہبی جی بہ جی کرین ،
وہندی شتی حرام کردوہو نابی دستیان بو بری .

وہ پیغمبر ﷺ دہ فرموی:

« مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَافِيَةٌ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَافِيَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا » . ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) .

واتہ : « ٹوہی کہ خودا لہ کتابہ کی دا حہ لالی کردبی ، ٹوہ حہ لالہ ، وہ
ٹوہش کہ خودا حرامی کردبی ٹوہ حرامہ ، وہ ہرشتی کہ خودا باسی
نہ کردبی و لینی بیدہنگ بووی ، ٹوہ لی بووراوہ و چاوپوشی لی کردوہ ، جا
ٹیوہش لیبوون و چاوپوشی خودا وہر بگرن و لینی سوودمہ ندبن ، پاشان ٹہم
ٹاہتمی خویندوہ کہ خودا ہیچی لہ بیر نہ چوہ لہ حہ لال و حرام بوتانی
دیاری کردوہ » ^(۱) .

(۱) برواہ الحاکم ۳۷۵/۲ وحسنہ الألبانی فی غایۃ المرام ص: ۱۴

وہ حرامکراوہ کانیش بریتین لہ سنورہ قدہ غہ کراوہ کانی خودا، بویہ پیویستہ لہ سمر بہ ندہ کانیش سنورش کیکنی نہ کمن و توخنی حرامکراوہ کان نہ کمن .

وہ کو خودا دہ فرمووی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾ البقرة: ۱۸۷

واتہ: « تہوی کہ حرامکراوہ سنورہ کانی خودایہ و توخنی نہ کمن ».

وہ خودای گمورہ ہرہ شہی سہخت و بہئیشی کردوہ لہو کسانہی کہ سنورہ کانی خودا دہ شکینن و نزیکی حرامہ کان دہ کمن .
وہ کو خودا دہ فرمووی:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ النساء: ۱۴

واتہ: « ہرکس لہ فرمانی خودا و پیغمبرہ کھی دہرچی و یاخی بی و، وہ سنورہ کانی خودا ببزینن و نزیکی حرامہ کان ببیتہوہ، تہو خودا دہ یخاتہ نار ناگریکموہ بہ ہمیشہ بی تییدا دہمینیتہوہ، وہ لہناو تہو ناگرہدا سزایہ کی ریسواکمری بوہیہ ».
وہ خوپاراستن و دوورہ پمریزی لہ حرامکراوہ کان و توخنہ کتوتیان پیویست و واجبہ لہ سمر موسلمان .

بہ لگش تہویہ کہ پیغمبر ﷺ دہ فرمووی:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».

واتہ: « ہر شتیکم لیٹان قدہ غہ کرد خوتانی لی پساترن، وہ ہرشتیکم لیٹان داواکرد، تہو بہ گویرہی توانای خوتان جی جی بکمن »^(۱).

(۱) رواہ مسلم : کتاب الفضائل حدیث رقم ۱۳۰ ط. عبد الباقي

بهلام بهداخموه هندی جار ههلوستی خراپ و نهگونجاو له ناو خه لکدا دهیینری بهرامبهر به حهرامکراوه کان، هندی کسی دهر وون لاوازو همواو ئارهزو پهرست و کهم علم و زانست، کاتییک گوی بیستی حهرامکراوه کان ده بنو بیان نهوتری ئموه حهرامه، ده ست به جی همراسان و بی تاقمت و جاپز ده بی و سکالاده کات و ده لی، همموو شتییک حهرامه، هیچیان نه هیشتوتئوه هممووی حهرامکراوه، ژیانتهان لی تالکردووین و دل و دهر وونی ئیمه تان همراسان کردوه، هیچتان پی نی یه ته نهها حهرام نه بی، دین ئاسانهو بهو شیوه ته سک و ته نگه بهر نی یه و خوداش ﴿أرحم الراحمین﴾.

له وهلامی ئا ئهواندها ده لئین:

خودا چونی ویستی ئارهها فرمان دهرده کات و بریارده دات، بو کس نی یه بریاری خودا ره دبکاتهوه، وه خودا خوی هه کیم و کار له جی یه و خه یرو شاره زایه، بو یه هر شتیکی ویست و ئیراده ی له سهری بی هه لالی ده کات و هرچی شی بویت حهرامی ده کات، وه بنه مای بهندایه تی کردنی ئیمه بو خوداش ئه وه یه که رازی بین به هر حوکم و بریاری که خودا دایه بی و باسی کرد بی، به ته راوی و بی چهندو چوون قایل بین و گوێپایمل بین.

وه بریارو فرمان و حوکمه کانی خودای پهروه ردگار له زانستیکی بی سنورو هیکمه تیکی بی ئه ندازه و داد پهروه ریه کی په هاوه سه رچاوه ی گرتوه، همروا به هه وه ته کاری و گاتئو گه پ و شهلم کویرم ناپاریزم نه هاته وه.

وه کو خوی ده فهرمووی:

﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١٥) ﴿الأنعام:

واته: « گشت وته کانی خوای پمروه ردگار له لوتکمی راستیدان و دروی تیدا نی یه، وه ههموو بریار و حوکم و حلال و حرامه کانیشی لهو پمپی دادپوه ریدان و ستمی تیدا نی یه، بویه بریاره کانی گوپانی بهسردانیهت».

وه خوای پمروه ردگار لهو بنهمار چمقو سوپگیدی بویمان پوونکردو تپوه که حلال و حرامه کانی به دهوردا ده سوپتپوه، که ده فمرووی :

﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ الأعراف: ۱۵۷

واته: « لهوی پاک و سودبهخش بی بویمان حلال ده کری، وه لهوی پیس و زیانبهخش بی لییان حرام ده کری».

کواته: لهوی پاک و سوودبهخش بی حلاله، وه لهوی پیس و زیانبهخشی حرامه .

وه دیاری کردنی حلال و حرام مافی خوای پمروه ردگار و به تمنهاش شایستهی نهوه، جا بویه هرکس لهو مافه به خوئی بدات یان کسیتی تر به شایستهی لهو کاره بزانی و حلال و حرامی لپوه رگری، لهو کافر ده بی له بازندی نیسلام ده ترازی.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری: ۲۱

واته: « ئاخو لهوانه چهند هاوبهشیکیان بو خوا داناه که شرع و حلال و حرامیان بو دیاری ده کدن، که بههیچ شیوه یه خودا موآمتی بهشتی وه هاندهاوه که غیری خوئی حلال و حرام دیاری بکات».

پاشان دروست نی یه بو هیچ کسینک که قسه له حلال و حرامدا بکات تمنها زانای شاره زاو بهتوانا نه بی به قورئان و سوننهت . وه

همیشه ترسانک کراوه لمو کسانه بی بی علم و زانستی شمرعی دهم
له دیاری کردنی حلال و حرام ده کوتن، بی بی به لگه فتوای حلال و
حرام ددهن .

﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ﴾ النحل: ۱۱۶

واته: « له خوتانمونه نموی بزماتاندا دی به درو بی به لگه
مه لین نموه حلالو نموه حرامه، تا لمو یتگه یمونه بتانموی به درو
به ناوی خوداوه شت حلال و حرام بکن.»

وه نمو حرام کراوانی که حرامیتیان برینراوه نموه باس کراون له
قورنان و سوننت دا وه کو نموی که خودا ده فرمووی:

﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ ﴾ الأنعام: ۱۵۱

واته: « ئهی یتغممبیر ﷺ پیان بلی: ورن بانمو شتانه تان بو
باس بکم که خودا له قورنان دا حرامی کردوه لسمرتان.»

به ههمان شیوه له سوننتیشدا زوژیک له حرام کراوه کان باس کراوه
ناماژی پیدراوه، وه کو نموی که یتغممبیر ﷺ ده فرمووی:
« إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ ».

واته: « خوی پموره دگار کرین و فروشتنی عارهق و مردارهوه بوو و
برازو بتی حرام کردوه»^(۱).

« إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ ». واته: « هر شتی که خوی پموره دگار
حرامی کردبی، قیمته کشی حرام کردوه»^(۲).

(۱) (رواد أبوداود ۳۴۸۶ وهو في صحيح أبي داود ۹۷۷)

(۲) (رواد الدارقطني ۷/۳ وهو حديث صحيح)

وه له بهشیکی تری نایمه کانی قورئان دا جوژی تایبتهی
 حرامکراوه کان باس ده کات و بهتایبته ناریان دینی، که هندیکیان
 په یوه ندی به خواردن و خواردنمه وه هیده، وه هندیکی تریان په یوه ندی
 به ژبانی هاوسرگیریمه هیده، بهشیکی تریان باس له کرین و فروشتن
 ده کات .

بو نمونه نموی دهریاره خوارنده حرامکراوه کان ده کات :

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ
 وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْلَقِسُوا
 بِأَلْأَزْلَمِ ذَلِكُمْ فَسُقُ﴾ المائدة: ۳

واته: « خواردنی نهو شتانه تان له سر حرامکراوه گوشتی
 مرداره بوو، وه خوین، وه گوشتی بهراز، وه هر نازه لئ له کاتی
 سهرپین دا ناوی غهیری خودای له سر هینرا بی، وه نازه لئ خنکار،
 وه نازه لئ لییدرابی و گیانی دهرچووبی، وه نموی له بهرزیی
 که وتییتسه خواره وه مردبی، وه نموی قوچی لییدرابی و گیانی
 دهرچووبی، وه نموی درنده په لاماری دابی و لیی خواردبی، مه گهر
 بهرله گیان دهرچونی فریای چه قو کمو تبی و سهرتان بهری بی، وه
 هر هدیوانیکیش بو بته کان سر برابی، ههموی حرامه
 قنده غه کراوه لیتان، جا هر کهس لیان نریک بیتمه وه لهو حرامانه
 بخوات نموه بهراستی له فرمانی خودا دهرچوه».

وه خورای بهرزو بی هاوتبا باسی نهو نافرته تانه شی کرده وه که
 ماره کردنیان حرامه، وه کو دهرموی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الْاَلْفِ اَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرِّضْعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ﴾ النساء: ۲۳

واته: « حرامکراوه لهـسـمرتـان مـاره کردنی: دایکتان و کچه کانتان و خوشکه کانتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براو کچی خوشک و ئهـو ئافره تانسهـی شیریان پیتان داوه و خوشکی شیر ی و دایکی خیزانه کانتان و کچی خیزانه کانتان که له میزدیکی تره .»

وه هـمـروهـها باسی کرین و فروشتنی حرامیـشی کردوه، وه کو ده فرموی:

﴿ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزَّوْاَ ﴾ البقرة: ۲۷۵

واته: « خودا کرین و فروشتنی بو حلال کردون و رپـبا خوژی لی حرامکردون .»

خوای پهروه دگار بهـرهـحم و بهـبهـزییه بهرامبر بنده کانی، هـمـر بویه هـمـر شتیک که پاک و سودبهـخش بی بوـمانی حـلال کردوه، که نهـونده زۆرو جوړاوجوړن له ژماره نایسن، هـمـر بویه خوای پهروه دگار حـلالـه کانی بهـدریژی و ورده کاریـوه باس نهـکردوه، لـبـمـر زۆری و له ژماره نهـهاتنیان .

بهـلام حـرامکراوه کان بهـدریژی و ورده کـاری باسـکردوه، نهـمـهـش لـبـمـر کـمی و له ژماره هاتنیان، تاوه کو ئیـمـهـش حـرامـه کان بناسین و توخنی نهـکـویـن .

وه کو ده فرموی:

﴿ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ اِلَيْهِ ﴾ الأنعام: ۱۱۹

واته: « به دڼياييښه ښه وي که خودا ليلى حرام کړدوون به تېمواوي
 بو وي پوون کړدوون ته ښه، بويه پيويسته خوتاني لى به دوو ربگرن و
 توخني نه کمون، مه گمر که سي بي دهره تان بي و له ناچاري ده ستى
 بو به وي ».

به لالام حلال کړاوه کان به گشتي حلال کړاون مادام پاک و سووډ به خشن،
 وه کو خودا ده فرموي :

﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ البقرة: ١٦٨

واته: « ښه وي خه لکينه بخون لهو رزق و پوزيښي خودا دا ښاوه له سر
 زه ويدا به حلالگي مادام پاک و سووډ به خشن ».

جا يه کيک له په حمته کاتي په وروږدگار ښه ويه: که نه صل بنه ماي
 همموو شتي حلاليتي يه و نابي حرام بکري هتا به لگيه کي شرعي
 حراميتيه کي نه سميښي. ښه هميش له سووډ به زه يي و ميه رباني
 خودا ويه، بويه پيويسته له سرمان گوزرايه لي فرمانه کاني بين و
 سوياس و شوکري بکين .

هندي کس کاتيک کو مه لک له حرام کړاوه کاني بو باس ده کري و
 حرامه کاني به وردی بو پوون ده کړي ښه دلي تهنگ ده بي و، چاره گرځ
 ده بي دهر باره ښه حکامه کاني شرع و شريعت به تومت باره کات
 که هيچي نه هيشتو ښه له حلال و هممووي حرام کړدوه، جا
 سرچاره ښه هم قسانه لاوازي ښمان و باوه ږه و، هوکاري ښه
 هلوښتانه ش ښه گه شتون و نا حالي بوونه له شرع .

ښه جوړه که سانه ده يان ښه هرچي خودا حلالگي کړدوه به وردی
 بويان باسکري، تاوه کو قناعت بکين که دين ناسانه. يان ده يان ښه
 هرشتي پاکو سووډ به خشه بويان ريزکري و بو تري ښه پاکه و ښه
 پاکه ښه ... تاوه کو دڼيا بين که شرع ښي لي تال نه کړدوون !!

نه گمر که سیک بهم شیوازه بیرکاتموه نموه نهک همر ههلال و حرام ناناسی، بهلکو له دینیش زۆر ناحالیه و ههلف و بی ی دینیشی نهناسیه، چونکه وهکو پیشت زۆر وتمان ههلال کراوه کان نمونده زۆر له ژماره نایمن و بی سنورنو ئهستمه بتوانری باسکرین و سنوردارکرین، نموهش لهر نموهی همر شتی که لهر زهیدا بوونی ههبی تهصل و بنهما بوی نمویه که ههلاله و حرام نی یه مه گمر بهلگهیه کی شهرعی بیسملینی که حرامه .

بهلام حهرامکراوه کان کو مهلی شتی دیاری کراو و ناسراو سنوردارنو نمونده زۆر له ژماره نه هاتونین که نه توانری باسکرین، بۆیه حهرامکراوه کان پتویسته به ووردی باسکرین و وردو دپشتی روشنکری، تاوه کو خوپاریزی لی بکری و بزانی چوتیش خوپاریزیان لی بکری .

بهلام نمو قسهی وا خه لکی کردوویه تیه بنیشته خوشه ی سه رزاری و ده لین «دین ئاسانه»، و تیه کی حقه، بهلام زۆرجار بو مهستی خراپ به کارده بری «کلمه الحق یرید بها الباطل»، چونکه ئاسانی به پیتی حمزو ههوار ئاره زوو بوچوونی خه لکی نی یه، بهلکو به گویره ی نمو بنهمایانه یه که شرع دیاری کردوه.

پتویسته بزانی که جیاوازیه کی زۆر گهوره هیه له نیوان نزیک بوونموه له حهرامه کان به بیانوی دین ئاسانه، له نیوان نمو روخسه تانی که شرع دایناوه وه کو کار ئاسانی، بوئمونه:

«کو کردنموه نو ئه ژه کانو، کورت کردنموه یان و به پروژوو نه بهوون له کاتی سه فهدا، وه مسح کردن لهر گو ره بیو، تهیه موم کردن له کاتی نه بوونی ئاوداو، تهماشاکردنی ئافهت بو مهستی خوازیینیو، خواردنی مرداره وه بوو له کاتی تهنگانهدا» ئاهمانه پێیان دهوتری روخستهی شهرعی، شرع خوی پێگهی پێیان داوه، ئهم حالهتانه جیاوازن

نموده کسینک حرامی نه بجام بدات و پاشان بیانونوی بی سمر و سمره
بینیتنمده و بلی «دین ناسانه».

نموده که ماوه بوتری نموده: موسلمان پیویسته بزانی نمو شتانه
که خودا حرامی کردون، کو مه لیک حکمت و کار له جیتی تیدایه،
لوانه: نموده که خوی پمرو دگار به هوئی نمو حرامکراوانمده
بهنده کانی خوی تاقی ده کاتمه، بو نموده دهر کهوئی که چون کارده کمن،
به پیتی نموده کارده کمن که خودا پیی خوشمو لیی رازییه یان به
پیچمرانمده.

وه همروه ها حرامکراوه کان یه کی که له نیشانه کانی جیا کردنمده
نه هلی به هشت و نه هلی دوزهخ، نه هلی دوزهخ نمو کسانن که له ناو
نمو حرامکراوانمده که دوری دوزهخی داوه پوچوون و غمق بوون، وه
نه هلی به هشت نمو کسانن که نارامیان گرتووه و دانیان به خویان دا
گرتووه له سمر نمو ناخوشی و دهرده سمریانهی که دوری به هشتی داوه،
خو نه گهر هم تاقی کردنمده یانه نه بوییه، نموده چاکه کارو خراپه کار له یه
جودا نمده کران.

کسی بر وادارو خاوهن تیمان فرمانه کانی خودا جی به جی ده کات و
خوی له حرامکراوه کان ده پاریزی، بهمهستی نه جرو پاداشت و
په زامندی خودا، بوییه تماشای نه جرو پاداشته کئی ده کات، نه
تماشای قورسی و گرانییه کئی، هر بوییه عیبادهتی له سمر ناسان ده بی

به لام نینسانی دل نه خوش تماشای قورس و گرانی و ناره حمتی
عیباده ته کان ده کات، نه تماشای نه جرو پاداشته کئی، بوییه عیبادهتی
له سمر ناره حمت ده بی و بوی ناکری.

وہ بے‌ہوی و ازہیتان و دورگمتنہوہ لہ حہرامکراوہ کان تینسان لہ زہتر
شرینی عیبادہتو. نیمان دہچیژی، وہ ہمرکس لبمر خاتری خودا واز
لہ حہرامکراونک بہینی، خودا بہ شتیکی باشتی حہلال بو پردہ کاتہوہ .

خوینده‌ری به ریز:

لهم نوسراوه دا کومه ټيک لهو حرام کړاونه ده بڼی که حرام بوونیان له مشر یعتی نیسلام دا سملاره، وه له گمل باس کړدن دا به لگه ی حرام بوونیان له قورثان و سونهت دا باس کړاوه.

وہ ہم حرام کراوانہش کہ باسکراون لہو حرام کراوانہن کہ زور بلاون
لہ ناو خہ لکیدا و پشتگوی خراون و زوریک لہ موسلمانان ہہ لگری ہم
تاوانو سہر بیتجانہن .

وہ لے باسکردنی شی مہبہ ستم پونکردنمہوی حق و راستی و ناموژگاری و دلسوزیہ. داواکارم لے خوئی پسروردگار بوّ خوّم و برایان و خوشکانی موسلمانم کہ هیدایه تمان بدات بوّ حق و راستی و برده و امان کات لہسہری، وہ راگرو دامہزرا و امنکات لے تاست سنورہکانی و لے سنورشکیّنی بمانپساریزی، وہ لے حہرامکرا و ہکان بمانپساریزی و لے خراپہ بہ دوورمانگریّ .

نویسنده

محمد صالح المنجد

مكة المكرمة

هاوبهش بۆ خوادانان

هاوبهش بۆ خوادانان بى چەندوچون گەورەترىنى قەدەغە كراوەكانە بەپىتى نەو «حديث» ەى «أبو بكر» كە دەفەرمووى: پىغەمبەر ﷺ فەرمووى :

« أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ».^(۱)

واتە: « ئايە ھەواڵتان پى بەدەم و ئاگادارتان كەم لە گەورەترىنى تاوانەكان ». نىمەش وتمان بەتۆ ئەى پىغەمبەرەى خوا ﷺ.

فەرموى: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » واتە: « ھاوبەش دانانە بۆخوا ».

«وہہ موتاوانیک دەشی ونەگەری ھەبە خودالىٰ ى خوش بى تەنھا ھاوبەش دانان نەبى، كەپتۆستە تەوبەيەكى تايبەتى بۆ بکرى بۆنەوى خودا لى ى خوش بى».

ھەرۆك خودا دەفەرموى:

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ النساء: ۴۸

واتە: « بى گومان ھەرگیز خودا لە ھاوبەش دانان نابورى و خوش نابى، و ھەر گوناھىكى تر لە خوار شیركەوہ بى، پى دەچى خودا لى ى خوش بى، بۆ ھەر كەس كە خودا خۆى بپەوى».

« و ھاوبەش دانان بۆ خودا ھەبەتى گەورەيەو ھۆكارى دەرچونە لە بازنەى نىسلام، وەخاوەنەكەى بە ھەمیشەى لەناگر دەھێلێتەوہ نەگەر لەسەرى بمریت و تەوبەى لى نەكردبى».

(۱) متفق عليه البخارى / رقم ۲۵۱۱ ط البغا.

وه له دیمه نی ئهم هاوبهش په رستی یه ی که بلاوه له ژور به ی ولاتانی موسلمانان :- ئه مانه ن : یه که م: په رستی گور :

باوه پوون وقه ناعت بوون به وه ی که مردووی پیاوچاگان توانای هیئانی خیر و
خوښی ولابردنی زیانو ناخوښیان هیهو داوای یارمه تی و فریا که وتن کردن لی
یان هاوبهش بو خوا دانانه .

وه خوی په روه دگار ده فرمووی :-

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ الإسراء: ٢٣

واته: «خودا فرمانی کردوه که عبادت و پرستن بو کس نه که ن
ته نها بو خوی نه بی، و ته نها نه و په پرستن و به ندایه تی بو نه و بکه ن، چونکه
بیجگه نه و هیچ که س و شتیکی تر شیوی پرستن نی یه».

* به ه مان شتوه پاران ه وه و داوا کردن له مردووی پیغه مبه ران و پیاوچاگان و
جگه له و انیش بو مه به سستی شه فاعت و تکا کردن یان بو پرگار بوون له
ناخوښی و دهرده سهری: شهریک بو خوا دانانه.

خودا ده فرمووی :

﴿ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُ لَكُم مَخْرَجًا ﴾

النمل: ٦٢

واته: «ناخو جگه له خودا کی هیه وه لامی هاوارو نزی لی قه و ماو
دامار دده اته وه که بانگی لی بکات .. وه جگه له خودا کی هیه به لاو
ناخوښی لابتات و خیر و خوښی دابین بکات، وه جگه له خودا کی هیه بتان
کاته جمی نشینی سهر زوی، تایا له گه ل (الله) دا په رستراویکی تر هیه
بتوانی نه و کارانه بکات؟! بی گومان نه خیر».

وه هه‌ندی (له‌م گۆږ په‌رستانه وایان لى هاتووه) ناوى شیخ و وه‌لیه‌کى خوى کردووه به خوو نه‌ریت بۆ خوى و، بوته بنیشته خوشه‌ی سه‌ر زارى و، راهاتووه له‌سه‌ر ناوه‌یتنانى و هاوار تی‌کردنى هه‌رکات دابنیشى یان هه‌لبسى، یان بکه‌وى و سه‌رسى بدا، یه‌کسه‌ر راسته‌و خو هاواره‌کاته شیخه‌کى.

هه‌ربو‌یه وای لی‌هاتووه نه‌و جو‌ره‌که‌سانه بکه‌وینه‌ نا‌قور و چلپاویک، یان کاره‌سات و نا‌په‌ه‌تیه‌ک، نه‌وه‌یان هاوار ده‌کات: یا (محمد)، نه‌ویان ده‌لى: یاعلى، نه‌ویان ده‌لى: یاحسین، نه‌ویان ده‌لى: یابدوى، نه‌ویان ده‌لى: یا‌گه‌یلانى، نه‌ویان ده‌لى: یا‌شازه‌لى، وه نه‌ویان ده‌لى: یار‌فاعة، یه‌کى تریان هاوار ده‌کاته زه‌ینه‌ب، نه‌وى تر هاوار ده‌کاته (ابن علوان)^(۱)

له‌کاتی‌که‌دا خودا ده‌فه‌رموى :-

﴿إِنَّ الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ﴾ الأعراف: ۱۹۴

واته «به‌راستى نه‌وانه‌ی ئینه‌ دا‌ویان لى ده‌که‌ن و لى یان ده‌پا‌رینه‌وه بی‌جگه له‌خودا نه‌وانیش چه‌ند به‌نده‌یه‌کن وه‌کو ئینه‌».

وه‌هه‌ندی له‌ گۆږ په‌رسته‌کان به‌ده‌ورى قه‌بره‌کاندا ده‌سورپینه‌وه‌و ته‌واف ده‌که‌ن، وه‌سه‌لام له‌کی‌لو دارو به‌رده‌که‌ی ده‌که‌ن و، خو‌یان به‌دارو دی‌وارى قه‌بره‌که‌دا ده‌سا‌ون و، خو‌لو به‌رده‌که‌ی ما‌چ ده‌که‌ن و، ده‌م و چا‌ویان به‌ خو‌لى گۆ‌ره‌که ته‌وزا‌وى ده‌که‌ن و، هه‌رکه قه‌بره‌که‌ی بی‌ینن سو‌جده‌ی بۆ ده‌به‌ن و، له‌لای گۆ‌ره‌که‌دا به‌ زه‌لی‌لى ودا‌ما‌وى و کزولیه‌وه ده‌وست‌ن و، به‌و شی‌وا‌زه دا‌وا‌ی پت‌ویستى و دا‌خوا‌زیه‌کانیان ده‌که‌ن، له‌ شی‌فا‌دانى نه‌خوشى، یان ده‌ست که‌وتنى من‌دا‌ل، یان نا‌سان کردنى پت‌ویستى یه‌کان.

(۱) هه‌ر وه‌ک له‌کو‌ردستانی خوش‌مان : ده‌رویش و گۆږ په‌رسته‌کان : هاوار ده‌که‌ن له‌ پیا‌و چا‌کان و مه‌رد‌وان: نه‌و ده‌لى یا‌کاک آه‌دى شیخ ... یه‌کى تریان ده‌لى هۆ شیخ هه‌منى قه‌ره‌ چیت‌وار ... یه‌کی‌کى تر ده‌لى: هاوار مه‌سه‌فا‌ی پت‌نه‌مه‌موس ... نه‌وى تر ده‌لى : ده‌نگم بگه‌یه‌لات شیخ په‌زای دى لێ‌زه ....

وهه ندى جار هاوارده كاته خاوهن گۆره كهو ده ئى: هۆگه وره و سهيده كه م له
 شاروناوه دانى دووره وه هاتوم دل شكاو ناتوميدم نه كهى .
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنِ
 دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴾ الأحقاف: ٥

واته: « كى لهو كه سه گومرا تهر كه هاوار له كه سانيكى ترده كات بيجگه
 له خوا، كه ناتوانن وه لاميان بدنه وه، لهو هاوار كردن وپاران وه يه لى يان
 كراوه بى ناگان لى تا پڙى قيامهت». .
 وه پيغه مبه عليه السلام ده فەرموى :

« مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَا دَخَلَ النَّارَ ».

واته « هه كه سيك مرديت و له غه يري خوا پاراييته وه هاناي بو
 فرياد گوزاريكى تر بردى، ئه وه چۆته ناگروه». (١)

وه هه ندىكى ترى نهو گۆره رستانه له لاي گۆره كان سهريان ده تاشن، وه
 له سه ر گۆره كان وه كو ناو نيشان نوسراوه «مناسك الحج المشاهد» شويى
 حج و زياره تگا» كه مبه ستيان زياره تگاي قه برو پياوچا كه كانه .

وه هه ندىكى تريان قه ناعه تيان وايه كه پياوچا كان ده ستيان هه يه له
 هه لسا راندنى گهردوون و مشورلى خواردنى بونه وه، وه زه ره رو زيان ده گه يه نن.
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ
 لِفَضْلِهِ ﴾ يونس: ١٠٧ .

(١) رواه البخارى الفتح ١٧٦/٨.

واته «گەر خودا دووچاری زهرهرو ناخوشیه کت بکات، هیچ کس توانای لابردنی نیه تهنهها خوی نه بیئت، وه ته گهر خودا بیهوی خیرو خوشیه ک پروت تیبکات، نهوا هیچ کس ناتوانی نهوخیروخوشیه ت لیّ مهنع بکات».

دووهم: نه زکردن بۆ غهیری خوا:

به ههمان شیوه نه زکردن بۆ غهیری خوا له هاویشه دانانه بۆخوا، ههرههک نهوکه سانهی مۆم و پوناکی ده که نه نه زر بۆ خاوهن گۆرو قهره کان .

سییه م: سه ربړینی حه یوانه بۆ غهیری خوا:

وه ههرهها یه کیکی تر له دیمه نه کانی شیرکی گهره: سه ربړینی حه یوانه بۆ غهیری خوا: له کاتی کهدا خوا ده فرمووی: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾
الکوثر: ۲.

واته: «به تهنهها نوێژ بۆ په روهردگاری خۆت بکه و به تهنههاش حه یوان بۆ نهو سه ربړه».

واته حه یوان سه ربړه بۆ خواو به ناوی خواوه .

وه پیغه مبه ر ﷺ ده فرمووی:

«لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ».

واته «بهر له عهنه تی خوا بکهوی نهوکه سهی حه یوان سه ربړی بۆ غهیری خوا»^(۱)

هه ندی جار له کاتی سه ربړینی حه یواندا دوو حه رام و قه دهغه کراو یهک ده گرنو نینسان خوی توشی دوو حه رام ده کات :

۱- سه ربړینی بۆ غهیری خوا.

۲- سه ربړینی به ناوی غهیری خوداوه .

(۱) رواه مسلم رحمه الله في صحيح رقم ۱۹۷۸ ط عبد الباقي .

جا هەر يەك لەم دوانە پێگرن لەخواردنی گۆشتەكەى و هوکارن بوو حەرام بوونی خواردنی گۆشتەكەى.

وہ لەو ئاژەڵ سەرپرێنانەى جاھیلیەت کە ئەمڕۆ لەم چەرخەدا بەلاو، سەرپرێنە بوو جنۆکە.

سەرپرێنش بوو جنۆکە ئەو یە: خەڵکانێک کاتیەک خانوویەك دەکڕن یان دروستی دەکەن، یان بێرێک لێ دەدەن، لەلای خانۆکە یان لەبەردەم دەرگاگەى یان لەسەر خۆڵەكەى ئاژەڵێک سەر دەبێت لەترسى بەلاو زیانی جنۆکە.

چوارەم: حەڵال کردنى ئەوێ کەخودا حەرامی کردووە، یان

حەرام کردنى ئەوێ کەخودا حەڵالی کردووە. نمونەى کى ترە لە

جۆرەکانى شیركى گەورە کە زۆر باروبەلاو لەم پوژگاردەدا:

حەڵال کردنى ئەوێ کەخودا حەرامی کردووە، یان حەرام کردنى ئەوێ کەخودا حەڵالی کردووە یان باوەربوون و قەناعەت بوون بەوێ کە غەیری خوا کەسیکی تر مافی ئەوێ هەیە و شیاوی ئەوێ هەیە کە حەڵال و حەرام دیای کات، یان حکم و دادوەری بردن بۆ لای دادگا و یاسا و پێسا جاھیلەکان، جۆرێکە لە جۆرەکانى شەریک بوو خوا دانان.

بۆیە نەگەر پێی پازى بێت و بەحەڵالی بزانی و باوەربى بەدروستی یەتى ئەو حوکمە هەبێ، ئەوا شەریک و ھاوبەشى بوو داناو و لە نیسلا دەترازێ.

هەربۆیە خواى پەرورەدگار ئەم کارەى بەکوفرو شیركى گەورە باس کردووە بە بەوشیوازەى کە باسکرا.

لەو نایەتەى کە دەفەرمووی :

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ التوبة:

واته : « گاورو جوله که کان زانا و عاییده کانی خوئیانیان کردوه به خوا له غهیری خوا، چونکه دیاری کردنی هه لال و هه رامیان له زانا و عاییده کانی خوئیانیان وهرده گرت».

« عَدِيَّ » کورپی « حَاتِم » پیش شهوی موسلمان بی گاوریبوو، که گوئی له پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام بوو شه نایه تهی ده خوینده وه، پی ی سهیریبوو که چۆن زانا و پیاو چاکان ده کرین به خوا و ده پرستین، بۆیه وتی :-

« إِنْ لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ » واته «وتی: ئیمه عیباده تمان بو زانا و پیاو چاکه کانی خویمان نه کردوه تاوه کو بیان کهین به خوا و بیان پرستین.»
پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی:-

: « أَجَلٌ وَلَكِنْ يُحِلُّونَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّونَهُ وَيُحَرِّمُونَ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُونَهُ فَبَلَغَ عِبَادَتُهُمْ لَهُمْ ».

واته « ئایا شهوان شهوی خوا هه لالی کردوه ههرامی ناکهن و ئیهوش شوئیانیان ناکهن و به قسه یان ناکهن و به ههرامی نازانن ؟ وه یان شهوی خوا ههرامی کردوه شهوان هه لالی ناکهن و ئیهوش به قسه یان ناکهن و هه لالی ناکهن؟ »

ووتی:- به لئی.

پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی : « ئا شه عیبادهت کردن و به ندایهتی کردنی شهوانه ».(۱)

وه خوای پهروه دگار باسی موشریکه کان ده کات به وهی که هه لال و ههرامی خودا قه بوژ ناکهن:

(۱) رواه الترمذی، والبیهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبانی فی (غایة الحرام).

﴿وَلَا يَحْرَمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ﴾ التوبه: ٢٩

واته: «کافرو موشریکه کان شهوی که خواو پیغمبره کهی به حرامیان دانایی ثمانه به حرامی نازانن، وه شوین دین و بهرنامه و پرسیای حق ناکمون.»

وه هروه ها خودا ده فرموی:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾ یونس: ۵۹

واته: «ئی پیغمبر ﷺ بسو بی باوه رانی که ینکاری له شریعت ده کمن و پابندی حلال و حرامی خودا نابن بیان بلی: شو رزق و پوزیمی که خودا بسوی ناردوون و کردوویستی بهمایهی بژیوی ژیاقتان و ئیوهش هندیکیان حرام کردوه و هندیکیشتان به حلال داناه: پیم بلین نایا خودا ئیجازی به ئیوه داوه حلال و حرام دیاری بکمن و به ناره زوی خوتان دم له حلال و حرام بکوتن، یان به نای خوداوه دروده کمن.»

پیغمبر: جادوگری و ته ستره گری و قسه کردن له سه ر

شستی نادیار. (السحر، والكهانة، والعرافة) یه کیکی تره له جزه کانی شیرک که زور بلاوه: .

جادو کمن و سحر خوی بوخوی کوفرو بی باوه ریه و، یه کیکی له حدوت تاوانه گوره کان، که ده بیته مایهی تیاجروون نابوت کردنی خاونه کهی له ناگری دوزه خدا. وه جادو کردن ته نها زهره و زیان ده دات و هیچ سود و قازانجیک نابه خشی.

وه کو خودا ده فرموی:

﴿وَيَنَعَلُونَ مَا يُبْصِرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: «فیری شتیک نه بن که سحر و جادو کر نه، تهنه زهره ریان پی نه گه یه نی سودیان پی نابه خشی».

وه ده فرمووی :

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ طه: ۶۹.

واته: «جادوگر هدرچی بکاو له هدر کوئی بی سهره که وتوو نابی و سود وقازاغبی ده ست ناکه وی».

وه نه و که سه ی که خه لکی فیری سحر و جادو کردن بکات کافرو بی باوه ده بی، وه کو خوی گه وره ده فرمووی :

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَنَكَنَّ الشَّيَاطِينُ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هُتُوتَ وَمُزُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: «هنندی له جوله که کان که وتنه شوینی نه و سیحرو جادوه ی که شه یتانه کان له دوی ده سه لاتی سولیمان دایانه ینار نه و سیحریان به سهر خه لکدا ده خوینده وه وایان نشان دده که نه مه دینی سولیمان بووه، به لام سولیمان کافر نه بوو تا خه لکی فیری سحر بکات، به لکو شه یتانه کان کافر بوون، چونکه خه لکیان فیری جادو و سحر ده کرد».

وه بریاری شهرع سه بهارت به سحر کوشتنه و ده بی بکوژی، کارو که سابه ته که شی حدرام و پیسه.

وه كه سانی جاهل ونه زان و ستم كارو نیمان لاواز ده چن بۆلای جادووكه رو
ساحیره كان، بۆ سیحرو جادووكردن، تاوه كو به هۆی سیحرو جادوه وه زولم و
ستم له خهلكی بكهن، یان تۆله و سزایان لیستین .

وه هه ندی له خهلكی تاوانیكي تر ده كه ن و نه نجامی ده دن، نه ویش به وه ی
ده چن بۆلای جادووكه رو ساحر بۆ نه وه ی نه و جادوه ی لیی كراوه به تالیكات وه
بۆی .

به لām پتویسته روو له خوا بكری بۆ هه لوه شانده وه ی سحر و جادوو، وه شیفا
له فهرمایشته كانی خوداوه وه بگری، وه كو خویندنی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ وه سوره ته كانی تریش .

* هه روه ها نه ستیره گره ره كان و نه وانه ی قسه ده رباره ی شتی نادیار ده كه ن و
ده م له زانینی غه یب ده كو تن، بی چه ندو چون كافرو بی باوه ریكي ته واون.
چونكه بانگه شه ی زانینی غه یب ده كه ن له كاتیكدا هیه كه س غه یب نازانی
ته نها (الله) نه بی.

وه زۆریك له م جادوگه رانه، به ناسانی خه لك گیل و بی ناگا ده كه ن بۆ نه وه ی
ده ستیان له سه روه ت و مالی خه لكی گیری و لوشی بده ن.

جا بۆ نه م كاره ی سیحرو جادووكردنه ریگاو هۆكاری زۆر به كارد هینن، وه كو:
نه خشه و خه ت كیشان له سه ر لم، به كاره ی تانی هیلكه شه ی تانو كه و موووی شین
و، وه خویندنه وه ی ده ست و قاوه گرته وه و تیروانینی ناوینه و سه یركردنی.

جا نه م ساحرو فالچیانه گه ر جاریك قسه یه كیان به راست ده رچی، نه وه دونوی
به درۆ ده رد هچی، به لām كه سی تی نه گه یشتوو و نا حالی ته نها نه و جاره ی له بیر
كه قسه یه كی به راست ده رچوو، به لām نه و نه وه دونۆ درۆیه ی له یادییه و باسی
ناكات، بۆیه ده چن بۆلایان و رویان تی ده كه ن بۆ زانینی كاروباری داهاتیان،

وهبو زانینی خوشبختی و بدهبختیان، له کاتی ژن هیتان وشوکردنیان، یان له کاتی بازارگانی و کرپن و فرۆشتنیان، وههروهه دهچن بۆلایان بۆ دۆزینهوه و گهراڤان بهدوای شتی وون بوو دزراودا.

وه نهوکهسهی دهچی بۆلای فالچی و جادووگهرێك و قسهکانی بهراست بزانی و باوهپیشی پی بکات، نهوه کافرهو لهبازنهی نیسلام دههچوه، بهلگهش بۆنهوه فهرمایشتی پیغه مبهه ﷺ که دهفرمووی :

« مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ». واته « ههركهسیك بهچیت بۆلای جادوگهرو فالچییهك یان بۆلای نهوانسهی دهم لهغهیب دهکهنو، باوهپریان پی بکات و قسهکانیان بهراست بزانی ، نهوه کافرهو بی باوهه بهرامبهه بهو قورئانهی هاتۆته خوارهوه بۆ محمد صلی الله علیه وسلم »^(۱).

بهلام نهو کهسهی دهچی بۆ لایان نهگهر قسهکانیان بهراست نهزانی و باوهپی بهوه نهبی که نهمانه غهیب دهزانن، بهلکو تهنها رۆشتن و چونهکهی بۆ تاقیکردنهوه و ههلسهنگاندن و شتی لهو جوهرهپی، نهوا کافر نابیت، بهلام نویژی چل رۆژی قبول نابی و لپی وهرناگیرئ.

بهلگهش فهرمایشتی پیغه مبهه ﷺ که دهفرمووی :

« مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

واته « ههركهس بهچی بۆلای فالچی و جادوگهری و پرسپاری شتیکی لی بکات، نهوا

نویژی (۴۰) شهوی لی وهرناگیریت »^(۲).

(۱) رواد المام احمد ۲/۴۲۹ و ههوی صحیح الجامع ۵۹۳۹.

(۲) صحیح مسلم - (۱۱ / ۲۷۳).

شه شه م: باوه رېوون به وهی که هه ساره کان کاریگه ریان

ههیه له روداوه کان و ژيانی خه لکدا جوریکي تر له جوره کانی شیرک :

له « زَيْدٍ » ی کورې « خَالِدٍ » وه ده فرموی: پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام نوژی بهیانی بومان کرد له « الْخُلْدِيَّةِ » - له سه زهویهک - که شوینه واری بارانی شه وهی پیوه بوو - جا کاتیک که ته و او بوو رووی کرده خه لکه که و فرموی: « أَتَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » واته « ده زانن په روه رد گارتان چی فرموی؟ » وتیان: خواو پیغه مبهه که ی زانن ترن صلی الله علیه وسلم.

فرموی « قَالَ اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِي فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَبِرِزْقِ اللَّهِ وَبِفَضْلِ اللَّهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَجْمٍ كَذَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ كَافِرٌ بِي ».

واته « خوا فرموی: له بنده کام هه بوو باوه رداربوو بهمن ههشیان بوو کافریو به من. جا نهو که سه ی ووتی به فمزل و په جمه تی خوا بارانمان بوو باری نهو باوه رداره بهمن و کافره به هه ساره کان، چونکه کاریگری باران بارینی نه داوه ته پال نه ستیره کان، به لکو باوه ری به کاریگری خودا هه بووه، به لام نهو که سه ی ووتی: بارانمان بوو باری به هو ی فلان نه ستیره و هه ساره وه، نهو کافره به من و ئیمان به نه ستیره ههیه چونکه گاریگریه که ی داوه ته پال نه ستیره نه که خدا ».^(۱)

* وه فونه ی نه م جوره شیرکانه:

پوو کردن و باوه رېوونه به نه ستیره کانی بهخت و بورجه کان که له رېوژنامه و گوژاره کانددا بلاوده کریته وه. بویه هر کهس باوه ری به کاریگری نه ستیره کانی بهخت هه بی، نهو موشریکه و شیرکی بوو خوا داناوه.

(۱) رواه البخاری النطرفه الباری ۳۳۳/۲ .

**حه وتهم: باوه رپوون به يوونی سودوقازانچ له هه ندى
شتدا له کاتیکدا خودا نه یکردووه به نه سباب و هوکاري نه وه**

وه هندی لهو جادووگهرو دهست برانه له نار نهو نوشتهو دوعایانهدا
 نایهتهکانی قورنان دهنوسنو له گهل نوسراوی تری شیرکیدا تیکهل و پیکهل
 ده کهن بهیه کدا. وه هندی کی تریان نایهتهکانی قورنان بهشتی پیس دهنوسن
 یان به خوینی بینوژی نافرته دهنوسن.

جا ههلواسین ولهمل کردنی ههموو نهوانه کی باسکران هرامن .

به لگهش پیغه مبه رعلیه دفرمووی :

« مَنْ عَلَّقَ ثَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ » .

واته « هرکس شتیکی ههلواسی به خویدا بو نهوی قازانجیکی بو دابین بکات و
 زهرهرو زیانیکی له کوئل بکاتهوه، نهوا شیریکی بوخوای داناوه »^(۱)

وه نهوکهسه کی که نهه کاره دهکات، نه گهر باوه ری وابی که نهه شتانه خویان
 بو خویان زهرهرو زیانو سودوقازانج ده گهیه نه بهی ویستی خودا، نهوه
 موشریکه و کاره کهشی شیرکی گهورهیه .

به لام نه گهر باوه ری وابی که نهه شتانه خودا کردویه تی به نه سبابی سودو
 زیان، له کاتی کدا خودا نه یانی کرده به نه سبابی نهوه، نهوا شیریکی بوخوا
 داناوه و کاره کهی شیرکی بچوکه. نانه مه یان ده چپته باسی (شرك الاسباب).

(۱) احمد ۱/۴۵۶، وهوی السلسله الصحیحه رقم ۴۵۲ .

هر شتیك ههلواسریت یان لهمل بکری چاوه ری سودو قازانجی لی بکری نهوا پیی نهوژی میه.

غەیری خوا مەبەست بوون لە عیبادەت دا

لە مەرجەکانی قبوڵ بوونی کردەوی چاک ئەوەیە دووربێ لە پیاو ڕوپامای کردنو، پەییوەست بێ بەسوننەتەو .

جا ئەو کەسە هەڵدەستێ بە کردنی عیبادەت و پەرستنی ئەو ئەوێ خەڵکی بیبینی، ئەو موشریکە بە شیرکی بچوک، وە کردەوێ کەشی بەتال دەییتەو و سودی، لی وەرناگری. وەکو کەسیک نوێژ بکات بۆ ئەوێ خەڵک بیبینن.

﴿إِنَّ الْمُتَفِيفِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى

رِءَاوُنَ النَّاسِ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ النساء: ١٤٢

واتە: «دووڕوێکان بە خەیاڵی خوێان دەیانەوی فیل لە خوا بکەن کە تەنەبە زما نێمانیان هێناو، بەلام خودا ئێوان تەفرە دەداو بە ئاسانی فڕو فێلەکانیان پوچەل دەکاتەو، ئەم مونا فێقانه هەركات هەلسن بۆ نوێژ بە تەمەلی و تەمەزەلی یەوێ راست دەبنەو، نوێژیش دەکەن بۆ ئەوێ خەڵکی بیان بینن، وە یادی خۆداش ناکەن مەگەر کەمێک نەبی»

بە هەمان شێوە نەگەر کردەوێ کە چاکێ کرد بۆ ئەوێ باسە کە بگاتە خەڵکی و لەناو خەڵکدا باس بکری و ناوبانگی پی دەربکا، ئەوا بە دڵنیایەو کەوتۆتە ناو شیرکەو و دوچاری هاوێش پەرستی بوو، وە هەر پەشە توندو بە ئێشیش کراو لەو کەسە ئەم کارە بکات .

هەر وەکو «عبدالله»ی کوری «عباس» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەگێڕیتەو کە

فەرموویەتی:

« مَنْ سَمِعَ سَمَعَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ رَأَى رَأَى اللَّهَ بِهِ ».

واته « ههركهس كردهوهی خوئی ئاشكرا بكات بۆ روپامای كردن، ئەوا خودا له پۆژی قیامهتدا شهزمهزار و سوکی دهكات، وهههركهس كردهوهكانی خوئی ئاشكرا بكات بۆ ئەوهی لهناو خهلكدا پیتی بهرزیتسهوه، ئەوا خواي گهروه له پۆژی قیامهتدا نهیینهكانی نیودلی ئاشكرادهكات»^(۱)

وه ههركهس عیبادهت و په‌رستنیك و شه‌نجام بدات و مه‌به‌ستی پی ی خوداو خه‌لكی پی، ئەوا كردهوه‌كه‌ی به‌تال ده‌بی و به‌هه‌ده‌ده‌روا و لی ی وه‌رناگیری .

هه‌روه‌كو له «حدیث» ه‌قودسی یه‌كه‌دا هاتوه:

« أَنا أَعْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ ». واته « خودای گه‌روه ده‌فه‌رموی: من ده‌وله‌مه‌ندترم له‌وهی كه‌كه‌س بك‌ری به‌شه‌ریك و هاوبه‌شم له‌ عیبادهت و په‌رستن دا، جا هه‌ركه‌س عیبادهت و كرداریك بكات و له‌مه‌به‌ست و نه‌ته‌كه‌ی دا كه‌سیکی تر بكاته شه‌ریكم، ئەوا وازی لی دینم له‌ خوئی و هاتاكه‌ی»^(۲).

❦ وه‌هه‌ر كه‌س كرداریکی كردو عیباده‌تیکی شه‌نجام دا، سه‌ره‌تا نه‌ت و مه‌به‌سته‌كه‌ی بۆ خوا بوو، به‌لام پاشان پیای تی كه‌هوت و توشی بوو، نه‌گه‌ر پیتی ناخۆش بوو، وه‌هه‌ولێ دا نه‌یه‌یلێ، ئەوا كردهوه‌كه‌ی ته‌واوو قبوله‌.

به‌لام نه‌گه‌ر دلی پیتی خۆش بوو، وه‌حه‌زی پی ی كرد، ئەوا قسه‌ی زۆربه‌ی زانیان له‌سه‌ر ئەوه‌ن كه‌ كردهوه‌كه‌ی به‌تاله‌ .

(۱) رواه مسلم ۲۲۸۹/۴.

(۲) رواه مسلم رقم ۲۹۸۵.

رهش بینی و به شوم زانینی شته‌کان

«الطيرة» بریتیه له رهش بینی کردن و به خراپ و نه‌گبست ته‌ماشا کردنی

هه‌ندی شت .

خوای به‌روه‌ردگار ده‌فرمووی :

﴿ فَإِذَا جَاءَ تَهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ سَيِئَتْهُمْ يُطِئِرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ ۚ أَلَا إِنَّمَا طَئِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ ﴿١٣١﴾ الأعراف: ١٣١

واته: « خوای گه‌وره باسی دارو ده‌سته‌ی (فیرعون) ده‌کات و ده‌فرمووی:

هه‌رکاتی خوش گوزه‌رانی و نیعمه‌ت و چاکه‌یان بۆهاتبا له باتی شوکرانه
بژیری ده‌یان ووت: ئه‌مه له‌بهر شان و شکۆی خۆمانه. وه‌ته‌گه‌ر دووچاری
قات و قهری و به‌لار موسیبه‌تیک هاتبان له (موسی) و شوین که‌وتوانی
ره‌شبین ده‌بوون و ده‌یان گووت: ئه‌مه له شومی (موسی) و داروده‌سته‌که‌ی
یه‌تی و نه‌گبه‌تی ئه‌وانه ئیمه‌ش دووچاری بووینه، جا دواى ئه‌وه خودا
ده‌فرمووی :

هۆشیارین ئه‌وه‌ی له قازانج‌وزیان بێ هه‌ر به‌ بریاری خودایه، نه‌ک له‌بهر
شومی «موسی» و ئه‌وانه‌ی له‌گه‌ڵی بوون، به‌لام زۆربه‌یان ئه‌م بیرو باوه‌ره
راسته‌ نازانن بۆیه ئاوا ره‌ش بینن» .

* کاتی خۆی (عه‌ره‌ب)، یه‌کیکیان ته‌گه‌ر و یه‌ستبای سه‌فه‌ریک بکات یان
هه‌رکارێکی تر نه‌نجامدات، ده‌هات بالنده‌یه‌کی ده‌گرت و هه‌ڵی ده‌دا، جا ته‌گه‌ر
بالنده‌که به‌لای راست بفریایه گه‌شبین ده‌بوون و کاره‌که‌یان جێ به‌جێ ده‌کردو

سه فمړه كميان ده كړد. به لآم نه گمر بالنده كه به لای چه پدا بفریایه پږهش بین دېوون و له كاره كميان پاش گمزه بونه وه و نه میان ده كړد .

وه پيغه مېر صلی الله علیه و آله حوكمی نهم كاره ی بۆمان پروون كړد و ته وه و ده فمړمووی :

« الطَّيْرَةُ شَرِكٌ » واته « پږهش بینی له هر كارو فمړمانی كدا بی، نهما شريك و هارېهش دانانه بؤخوا ».^(۱)

وه نهمووی ده چي ته ژير نهم باس و بیرو باوږه حمرامه وه كه (تو حید) نابوت ده كات: نه مانه: - پږهش بینی له مانگه كاندا، وه كو وازه یتنان له ژن هیټانو ژن ماره كړدن له مانگی (صفر) دا . وه پږهش بینی له پوژده كاندا، وه كو باوږه پروون بهووی چوارشه موی كوژتایی ههمو مانگیك پوژي به لآو نه گبه تیسه، وه پږهش بینی له ژماره دا وه كو به خراب ته ماشا كړدن ژماره (۱۳). و هیان پږهش بینن بوون له (ناو) دا، و هیان پږهش بینی كړدن بهرام بهر هندی كسی خاوهن عیب، وه كو كه سیك د پړوات بؤ نهمووی دوكانه كهی بكاته وه و له ریگا كه سینكي كویر دېبینی و ده گمړیته وه و له چونه كهی پږهش بین دېبی .

جا نه مانه ههمووی حمرامه و شريك و هارېهش دانانه بؤ خوا.

وه پيغه مېر صلی الله علیه و آله خوی به دوور گرتووه له و كه سانه ی بهم كاره هه لده سن، هه روه كو «عمران» ی كوری «حصین» له پیغه مېر هه و صلی الله علیه و آله ده یگړیته وه كه فمړموویته:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ ، أَوْ تُطَيِّرَ لَهُ أَوْ تَكْهَّنَ ، أَوْ تُكْهَّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ ، أَوْ سُحِرَ لَهُ » .

(۱) رواه الامام احمد ۳۸۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۳۹۵۵

« وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ ».

واته « هیچ کس نهبوو لهئیمه نیلا کم تا زۆر شتیک لهوه لمدلی دا دروست ده‌بوو به‌لام خوای گه‌وره نه‌یده‌هیشته ولای ده‌برد به به‌پشته به‌ستن به خوا »^(۱)

سویند خواردن به غهیری خودا

خوای په‌روه‌ردگار خوئی بو‌خوئی سویند ده‌خوات به هه‌ر شتیک له مه‌خلوقات و دروست‌کراوه‌کانی خوئی که بیه‌وی، به‌لام بو‌ مخلوقات دروست نی یه سویند بخۆن به غهیری خودا.

وه‌یه‌کێک له‌و تا‌واتانه‌ی که زمانی خه‌لکیکی زۆر له‌سه‌ری راهاتوو‌ه و به زمانیاندای، سویند خواردنه به غهیری خودا .

سویند‌خواردن خوئی بو‌ خوئی جو‌ریکه له به گه‌وره‌گرتن و شکۆمه‌ندی بو‌ نه‌و که‌سه‌ی که سویندی پی ده‌خوری، بو‌یه نه‌و شکۆمه‌ندی و گه‌وره‌یه‌ش شایسته و شیاوی هیچ که‌س نییه ته‌نها (الله) نه‌بی .

«عبداللّٰه»ی کو‌ری «عمر» له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللّٰه علیہ و آله و سلم ده‌یگێرتیه‌وه که

فه‌رمویه‌تی:

« أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُخَلَفُوا بِأَيِّكُمْ مَنْ كَانَ خَالِفاً فَلْيُخْلَفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيُصْنُتْ ».

(۱) رواه ابوداود ۳۹۱۰ وهو في السلسلة الصحيحة 430.

واته «وریابن خوی پمروه دگار حرامی کردوه له سمرتان که سویند به باوک و بایرانتان بخون، جا هر یه که له تیوه سویندی خوارد بابه خودا سویند بخوات یاخود بی دهنگ بی»^(۱).

«عبداللّه»ی کورپی «عمر» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیتته وه که فمرویه تی:

« مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ».

واته « هر کس به غهیری خوا سویندی خوارد نهوا هاوبهشی بوخواداوا»^(۲).
وه ده فمرووی:

« مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته « هر کس سویند به نهمانت بخوات، نهوا له تیمه نی یه»^(۳)
که وایوو: دروست نی یه سویند خواردن نه به که عبه، وه نه به نهمانت، وه نه به شهره ف، وه نه به بهر که تی فلان، وه نه به ژبانی فلان، وه نه به گه وره ی پیغه مبه رو پیاوچا کان، وه نه به دایک و باوک، وه نه به سه ری مندا ل و نه ولاد، هه موته مانه حه رامن .

وه ههر که س سویندی کی خوارد به یه کی که له مانه و تی که وت، نهوا که فارده که ی نه وه یه بلی: « لا إله إلا الله ».

هه ره کو له (حدیث) ی (صحیح) داها توه:

« مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

واته « هر که س سویندی کی خواردو له سوینده کهیدا وتی به (لات) و (عوزا). با په شیمان بییتته وه و بلی: « لا إله إلا الله »^(۱).

(۱) البخاري انظر الفتحة ۵۳۰/۱۱.

(۲) رواه الامام احمد ۱۲۵/۲ انظر صحيح الجامع ۶۲۰۴

(۳) رواه ابوداود ۳۲۵۳ وهو في السلسلة الصحيحة رقم ۹۴

ههروه‌ها له وینه‌ی نهم باسه کۆمه‌لێك ووتەو گوشتاری شیرکی و حەرام هەیه
 كه به‌زاری هەندێ له موسلماناندا دی ، له‌وانه : (پەناده‌گرم به‌خواو به‌تۆ،
 پشتم نه‌ستۆره به‌خواو به‌تۆ ، نه‌مه‌له‌ خواو له‌ تۆوه‌وه‌ بوو ، كه‌سم نی‌یه
 ته‌نها خوا و تۆ نه‌بی، خوام هەیه له‌ ناسمان و تۆش له‌ زه‌وی، نه‌گەر خواو فلان
 كه‌س نه‌بوايه، بێ نیمان بم نه‌گەر وانەبی، (خەریكه‌نیمانم نامینێ)، تۆ سالی
 نانومیدی و نه‌گه‌تی (هه‌روه‌ها هەر وشه‌یه‌ك جێئو و قسه‌ی خراپی تیابی
 به‌رامبه‌ر كات و زه‌مانه‌ وه‌كو ده‌وتری نه‌مه‌ زه‌مانیكی خراپه‌، نهم سه‌عاته
 نه‌گه‌تی بوو، پووی زه‌مانه‌ ره‌ش، نه‌مانه‌ هه‌مووی حه‌رامن چونكه‌ جێئودان
 به‌ زه‌مانه‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ خوا كه‌ زه‌مانه‌ی دروست كردوه‌) .

وه‌ هەر ناویك «عبد»ی تیابی بۆ غه‌یری خوا حەرامه‌ وه‌كو «عبدالمسیح،
 عبدالنبي ، عبدالحسين » .

هه‌روه‌ها له‌و زاراوه‌ ده‌سته‌واژه‌و ده‌رپرێناوه‌ی كه‌ پێچه‌وانه‌ی (ته‌وحید)ه‌و
 هه‌لوه‌شێنه‌ره‌وه‌یه‌تی و حەرامن له‌وانه‌:- ئیشتراکیه‌تی ئیسلام ، دیموکراتی
 ئیسلامی، ویستی گه‌ل له‌ ویستی خواوه‌یه‌، دین بۆ خواو نیشتمانیش بۆ
 کۆمه‌لگا، به‌ناوی گه‌له‌وه‌، به‌ ناوی شۆڕشه‌وه‌ .

وه‌ هه‌روه‌ها له‌ زاراوه‌و ده‌رپرێنه‌ حەرامه‌كانه‌ به‌کار هێنانی وشه‌ی (ملك
 الملوك) وه‌ نه‌وه‌ی نه‌و مانایه‌ به‌ خشی وه‌كو (قاضي القضاة) كه‌ بۆ مرۆڤ
 به‌کاربرێ .

هه‌روه‌ها به‌کار هێنانی وشه‌ی «سید» و هاوماناکانی كه‌ به‌کارده‌برێ بۆ
 كه‌سانی (منافق و كافر) ئیتر جیاوازی نی‌یه‌ نه‌و وشه‌ی (سید)ه‌ به‌عه‌ره‌بی

بگوتري (وهكو دهوترى سيد فلان) يا به زمانىكى تر بوتري (وهكو دهوترى گه ورهه).

ههروهه به كارهيئنانى ووشهى (نه گهر) حه رامه، كاتيك ماناي ناره زايى و په شيمانى و خفنهت و مهراق به خشى (وهكو دهوترى نه گهر نه وهه بگردايه نساوده بوو، نه گهر نه رويشتايه نه دهه مرد). نهه قسه به ده رگايه كه بوشه يتان و ليئوى گوزهرده كاته نيئ دل .

ههروهه ووتنى « اللهم اغفر لي إن شئت » خوايه ليم خوش به نه گهر بته وى .

دانيشتن له گهل دووړووهكان يان خراپه كاران و هوگرېوون بياوه نه وه

زوريك لهو كه سانه ي كه نيومان و باوهر له دلياندا جيگير نه بووه، پروو له كزرو دانيشتگاي تاوان باران و خراپ كاران ده كهن، بهلكو زورجار له گهل هه ندي كه سى وا داده نيشن كه قسه ي ناشيرين به ديسنى خوا ده كهن و په خنه له شهريعه تى خوا ده گرن و گالته به دين و شوين كه وتوانى دين ده كهن.
جا گومانى تيدا نى يه دانيشتن له گهل نهه جوړه كه سانه حه رامه و عه قيدو بيرو باوهر له كه دار ده كات و ده يو كي نيته وه .

خوای گه وره ده فهرمووى :

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (١٨) الأنعام: ٦٨

واته «همركات ئمو موشيرك و خراپه كارانهت دى خيرىكن له بارهى نايهت و دىنى خواوه خراپ ده دوتن و گالته نه كمن، ئموا تو پرويان لى و هرچهر خيئنه و به جيان بهيئله، تاقسه كه يان نه گوزن و وزدينن له خراپ و وتن. جا نه گهر شهيتان ئهم ناموزگاريسى له بيرت برده وه و له گه ليان دانيشتى، ئموا همركات وه بيرت هاتمه نابى له گه ل ئمو خه لكه ستم كاره دابنيشى».

له بهر نه وه لهم حالته دا دروست نى يه دانيشن له گه ليان همر چهنده زور نزيك بن له رووى خزميه تى يه و تيكه لى يه كتر بن له رووى خيزانيه وه، وه زمان پاراوو شيرين بن. ته نها بو كه سانيك دروسته له گه ليان دانيشى كه بيه وى قسه ي خيزيان بو بكات، يان بهر بهرچى قسه به تاله كانيان بداته وه، يان نكو ليان لى بكات و ده مكوتيان بكات، به لام پازى بوون و بى دهنگى لهو شويتانه دروست نى يه .

خوای پهروه ردگار ده فهرمووى :-

﴿ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾ (١٦) التوبة:

٩٦

واته « خو نه گهر ئيهو لىيان پازى بن، ئموا به دلنيايموه خودا له خه لكانى تاوانبار پازى نابى ».

به له کردن له نویژدا

گه موره ترین تاوانی دزی بریتیه له دزی کردن له نویژدا، ههروه کو پیغه مبهه ﷺ ده فرمووی :

« إِذَا أَسْوَأُ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُهَا؟ قَالَ « لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا ».

واته « خراپترینی خه لکانی دز ئه که سهیه که دزی له نویژه کمی بکات ». و تیان: نهی پیغه مبهه ﷺ خوا چۆن دزی له نویژ ده کری؟ فرمووی: « دزی کردنه که بموه ده بی رکوع و سوچه کانی به تمواری نابات و پهله ده کات »^(۱)

جا نویژ کردن به په له و نه پاراستنی هیمنی تیداو جیگیر نه بونی پشت له (رکوع و سوچه) داو ریک نه بونه وهی پشت له دواى هه ستانه وه له (رکوع و سوچه) داو دانه نشتن له نیوان هه ردوو سوچه که دا، هه موو نه مانه نه وه له و ناتمه وایانه نه که زۆر دیارو بهرچاون له ناو زۆریه ی نویژ خوینانداو، مزگه و تیک نی یه غونه ی نه م جوړه نویژ خوینانه ی تیدا نه بی.

وه هیمنی و له سهه خویى روکن و پایه یه که له پایه کانی نویژ، به بی نه م پایه یه نویژ دانا مه زری و وه ناگیری و جیی هیچ ناگری، هه ر بۆیه نه م کاره زۆر تر سناکه وه کو پیغه مبهه ﷺ ده فرمووی:-

« لَا تُجْزِئُ صَلَاةَ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

(۱) رواه الامام احمد ۳۱۰/۵، وهو في صحيح الجامع ۹۹۷

واته «نویژی هیچ کسینک دانامه زری و تهواو نابی و جیی هیچ ناگری،
تاوه کو پشتی ریک نه کاتمه له رکوع وسوجه دا»^(۱).

گومانی تیدا نی یه که نه کاره کاریکی خراب و قیزه ونه و هه رکهس بیکات
شیایو نه و یه پتی لی بگریت و لهو کاره قه ده غه بگریت و بترسینری که
کاریکی خرابی کردوه .

له (أبو عبد الله الأشعري) هوه ده فهرمووی : پیغه مبه رعلیه صلی الله علیه و آله نویژی
جه ماعه تی له گه له هاوه له کانی کرد و پاشان له گه له کومه لیک دانیش، پیاویک
هاته ژوره وه نویژی دابه ست، جا له نویژه کهیدا رکوع و سوجه دی ده برد و ده کو
ده نوک بدات له زهوی، پیغه مبه رعلیه صلی الله علیه و آله فهرمووی :-

« تَرَوْنَ هَذَا لَوْ مَاتَ عَلَى هَذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُرُ صَلَاتَهُ
كَمَا يَنْقُرُ الْغَرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مِثْلُ الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ
كَالْجَانِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا ثَمْرَةً أَوْ ثَمَرَتَيْنِ ، مَاذَا يُعْنِيَانِ عَنْهُ » .

واته «ئانه وه نه بینن ؟ هه رکهس بمری له سهر ئهو حاله، ئهوا له سهر غهیری
دینی (محمد) مردوه، له نویژه کهیدا ده نوک ده دات و ده کو قه له رهش ده نوک له
خوین ده دات، جا نمونه ی ئهو کهسه ی پشت ده چه مینی له رکوع و ده نوک ده دا
له زهوی له سوجه کاند، و ده کو کسینکی برسی رایه که ته نهها خورمایدک یان
دوو خورما بخوات و هه لسیتموه، که بهوه هیچ سودمه ند نابی»^(۲).

وه له (زید)ی کوپی (وهب) هوه ده فهرمووی :- (حذیفه) پیاویکی بینی رکوع
و سوجه دی به تهواوی نه ده برد، (حذیفه) فهرمووی :

« وَلَوْ مِتَّ وَهَذِهِ صَلَاتُكَ مِتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فُطِرَ عَلَيْهَا مُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » .

(۱) رواه ابوداود ۵۳۳/۱، وهوفي صحيح الجامع ۷۲۲۴.

(۲) رواه ابن خزيمة في صحيحه ۳۳۲/۱ وانظر صفة صلاة النبي للألباني ۱۳۱.

واته «نوښت نه کړد، وه نه گمر بهم کاره وه بمري، نووا له سر غه يري نهو
فيتره ت و دينه ده مري که خوا (محمد) له مري داناوه»^(۱).

وه هر کس نوښه کهي به په له کړد و هيمني تيدا نه پاراست کاتيک نه مه ي
زانو، پتويسته له مري نوښه کهي دووباره بکاته وه، مادام کاتي نوښه کهي
مابي، وهوش که روښتووه و رابردووه پتويسته ته و به بکات و په شيمان
بيته وه، بويه پتويست ناکات نوښه کهي رابردو و بگيرتته وه .

به لگه ش نه و يه که پيغه مبه ر عليه صلى الله عليه وسلم فرموي:

« اَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ». واته « برو نوښه کت بکړه و چونکه تو نوښت

نه کړد»^(۲).

کاري بي هوده و جوله ي زور له نوښدا

نهم به لايه ش زوريک له نوښ خوښان لي ي د ريزا نابن، له بهر نه و ي نهو
فرمانه ي خويان به جي نه هي ناوه که ده فرموي:-

﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ (۲۳۸) البقرة: ۲۳۸ واته « هستن نوښ بکن بو
خوا به ترس و هيمني يوه » .

وه نهو فرمايشته ي خودا تينه گه يشتون که ده فرموي :-

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (۱) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (۲) المؤمنون: ۱-۲

واته « به راستي خه لکاني خاوه نيمان و باوړ سرفرازو پرگار يون، نهو
کساندي که له نوښه کانياندا خشوعيان هيه و به دل ناگيان له

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲/۲۷۴.

(۲) سنن أبي داود - (۳ / ۲۵).

نویژه کانیانه و به لاشهش لسمر خو و بهیمنیه نویتز ده کمن و جموجوئی و
حدره کته بی هۆ ناکمن له نویژه کانیاندا».

وه کاتیک پرسیارکرا له پیغه مبه ر^ﷺ سه بارهت به ریک کردنه وه و پاکردنه وی
شوینی سوجه له کاتی سوجه بردندا که درسته یان نا ؟

نه ویش فهرمووی:

« لَا تَمْسَحْ وَأَنْتَ تَصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَأَعْلًا فَوَاحِدَةً تَسْوِيَةَ الْحَصَى ».

واته « نه که می شوینی سوجهت ریک بخه ی له کاتیک دا له ناو نویژدا بوی .
به لام گهر ههر ناچار بووی یه ک جار دهستی پیتدا بهینه»^(۱).

وه زانایان (به ره حمت بن) باسی نه و دیان کردو وه که جموجوئی زۆ و یه ک له
دوای یه ک، نه گهر پتویست و ناچار ی نه بی نویژ به تال ده کاته وه. نه گهر حال ی نه م
که سه وابسی، نه ی نه بی حال ی نه و که سانه چۆن بی که له بهر دهستی خودا دا
راوه ستاون و جموجوئی بی هوده ده کمن و یه کیک سهیری سه عاته که ی ده کات و
نه وه ی تر جله که ی ریک ده خات، یان په نجه به لوتی ده کات، وه چاوه کانی بو لای
راست و چه پ دا ده سورینی و سهیری ناسمان ده کات، دیاره ناترسی له وه ی
چاوه کانی کویر بی و شهیتان له نویژه که ی بدزی به م کاره .

---

(۱) رواه أبو داود ۵۸۱/۱ و هو فی صحیح الجامع ۷۴۵۲.

پیش کەوتنی ئیمام لە نوێژدا بە ئەنقەست

پەلەکردن یەکیەکە لە پرەفتارو سروشتی مەروە.

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ جَبُولًا﴾ (۱۱) الإسراء: ۱۱. واتە « مەروە هەمیشە

پەلەکارو هەلەشەیه».

و هە پێغەمبەر ﷺ دەفرموی :

« التَّائِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ».

واتە « نەرم و نیانی و لەسەر خۆی لە خوداوەیه، و هەلپە هەلپو پەلەکردن

لە شەیتانەوێه» (۱).

ئەوێ کە زۆر تەبیینی دەکری لە نوێژی جەماعەتدا لە لای راست و چەپەو نوێژخوێنێکی زۆر دەبینری پیش ئیمام دەکەون، بەتایبەت لە رکوع و سوجدە بردندا، وە لە ((الله اکبر)) هەکاندا بەگشتی، وەتەنانت لەکاتی سەلام دانەوێش دا .

ئەم کارە هەرچەندە لەناو خەڵکدا گرنگی پێ نادری، بەلام هەرپەشە توندی دەربارە هاتوێ هە پێغەمبەر و ﷺ :

« أَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ ».

واتە: « ئایا ئەو کەسێ سەری لە پیش سەری ئیمامەو بەرز دەکاتەو

ناترسی خۆی گەورە سەری بکات بەسەری گۆی درێژ» (۲).

(۱) رواه البيهقي في السنن الكبرى ۱۰/۱۰۴ وهو في السلسلة ۱۷۹۵.

(۲) رواه مسلم ۱/۳۲۰-۳۲۱.

نویژ خوین پیویسته له سهری که به هیمنی و له سهر خوییه وه بیټ بهر وه نویژ،
جا نه مه نه گهر بۆ هاتنه که ی بی، نه ی نه بی بۆ نویژه که چون بی .

وه هه ندی خه لکی تر مه سه له که یان وا لی تیکه ل و پیکه ل بووه، بۆ نه وه ی
پیش نیمام نه که ون که چی زۆر له نیمام دوا ده که ون و به جی ده میتن .

پیویسته بزاسری که شهر عناسان (به ره حمه ت بن) بنه مایه کی جوانیان
باسکردووه و داناوه بۆ نه وه ی نویژ خوین نه پیش تمام بکه وی و نه له
نیمامیش جی میتنی، نه ویش نه وه یه: کاتیك که نیمام «الله اکبر» ی ته و او کرد
نینجا نویژ خوین بموئی، که و ابو هه رکات نیمام له وشه ی (راء) ی «الله
اکبر» ته و ابو نینجا دروسته بۆ نویژ خوین بموئی و حه ره که بکات. نه پیش
نه وه بکه وی نه دواش بکه وی . بۆیه به م شتویه کاره که پیک ده خرئ .

وه ها وه له کانی پیغه مبه ره ﷺ زۆر سوربوون له سهر نه وه ی که پیشی
پیغه مبه ره ﷺ نه که ون، گرنگیان به و کاره زۆر ده دا .

بۆ نه وه یه کیک له وان که (براء) ی کوری (عازب) ه ده فه رموی : سه حابه له
پشتی پیغه مبه ره وه نویژیان ده کرد، کاتیك که پیغه مبه ره ﷺ سهری له رکوع
به رز بکر دایه ته وه برۆشتایه به ره و سو جده که س نه ده بینرا بچه میته وه به ره و
سو جده هه تا وه کو پیغه مبه ره ﷺ ناوچه وانی دانه نایه له سهر زه وی، پاشان
هه مووی له دوا وه لار ده بونه وه و به ره و سو جده ده چه مینه وه .

وه کاتیك پیغه مبه ره ﷺ که وته ته مه نه وه و حه ره که و جموجوئی جوړیک له
خاوبونه وه تیکه وت، نویژ خوینانی پشته وه ی ناگادار کرده وه فه رموی :
« أَیُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَّلْتُ فَلَا تَسْقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ » .

واته « ئىمى خەلكىنە من كەتومەتە تەمەنەو قورس بووم، بۆيە وريابن له نويزدا پەلەمەكەن و پيشم نەكەون له ركوع و سوجده بردندا». (۱)

وہ پتيويستە ئەوكەسى كە نىمام و پيش نويزە، كاتىك كە نويز دەكات وتنى (اللہ اكبر) كەنى بەگويزە سوننەتى پيغمبەر بى، بەو شيوەيە كەلە (حديث) كەى (أبوهريرة) دا هاتووە دەفەرموى :

« كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَشْيِ بَعْدَ الْجُلُوسِ ».

واته « پيغمبەر ﷺ هەركات هەستايە بۆنويز، «اللہ اكبر» ى دەکرد كاتىك نويزى دابەستايە، پاشان «اللہ اكبر» دەکرد كاتىك ركوعى بېردايە، پاشان لە ركوع بەرز دەبويەو دەيفەرموو: « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » وە كاتىك تەواو راست دەبويەو دەيفەرموو « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » ، پاشان «اللہ اكبر» ى دەکرد كاتىك دابەزايە بۆسوجده، پاشان «اللہ اكبر» ى دەکرد كاتىك سەرى بەرز بکردايەتمەو، پاشان «اللہ اكبر» ى دەکرد كاتىك سوجدهى بېردايە، پاشان «اللہ اكبر» دەکرد كە سەرى بەرز بکردايە، ئىجا ئەمەى بەردەوام دەکرد لە هەموو نويزەكەى دا تاوەكو تەواو دەبوو. وە كاتىكيش لە دواى دانىشتنى يەكەم هەلبەسايەتمەو «اللہ اكبر» دەکرد. (۲)

(۱) رواه البيهقي ۹۳/۲ وحسنه في إرواء الغليل ۲/ ۲۹۰

(۲) رواه البخاري رقم ۷۵۶ ط. البغا .

جا بۆيە ھەركات پېش نوپۇش «اللہ أكبر» ھەكانی كۆك و تەبابوون لەگەل جۆلە و ھەردە كەكە، وە نوپۇش خۆتە كانیش بەو چۆنیەتیە كە باسكراوہ جولانەوہ، نەوا كاروباری نوپۇشی جامەعەتەكە رېك و پېك و باش دەبی.

هاتنی كەسیك بۆمژگەوت كەسیر وپیازی خواردبی، یان بۆنیکی ناخۆشی پێوەبی

خوای گەرە دەفەرمووی :-

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ الأعراف: ۳۱.

واتە « ئەمى نەوەكانی ئادەم ھەركە دەچنە مژگەوت بۆنوپۇش، جەل و بەرگی پاك و خاوەن پېوشن».

لە «جائز» كورپی «عبداللە» وە دەفەرمووی، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:

« مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ ».

واتە « ھەركەس سیرو پیازی خوارد بالێمان دوركەوێتمە، یان فەرمووی: با لە مژگەوتمان دوركەوێتمە و لەمالەكەى خۆیدا بێنیتەو» (۱).

وہ لە رېوایەتەكەى «مسلم» داھاتوہ:

« مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالْثُومَ وَالْكَرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدَمَ ».

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۹/۲

واته « همرکەس پیازو سیر و کەوهری خوارد با نزیکى مزگەوتمان نە کەوێ، چونکە ملاتیکیە توشى ئازار دەبن بەو شتانى کە مەروڤ پێ ئازارمەند دەبێ»^(١).

و «عمر»ى کورێ «خطاب»وتارى دەخوێند لە پۆژى جومعه‌دا، لەناو وتارە کەیدا فەرمووی:

« تُمْ إِنَّكُمْ آيَهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْشَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلُ وَالثُّومُ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنْ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلَيْمِثُهُمَا طَبَخًا».

واته « ئەمى خەلىكینه ئێوه ئەم دوو پروو کە دەخۆن و من بە پیسیان دەبینم: کە ئەمۆش سێرو پیازە، دلتیان پێغه‌مبەرم ﷺ دەبینى هەمکات لە مزگەوتدا بۆنى ئەو دوانەى لە هەر پیاویک بەکرایە ، ئەوا فەرمانى پێ دەکرد کە دەریچى لە مزگەوت و دورکەوتەوه بەرەو بەقیع، جا هەر کەس سێرو پیازى خوارد با جوان لە چێشتدا سورى بکاتەوه و بۆنەکەى بمێنێ»^(٢).

و ئەوەى پەيوەندى بەم باسەوه هەيە: ئەو کەسانەش دەگریتەوه کە پاستەوخۆ لە دواى ئیش کردن دەچنە مزگەوتەوه بە بۆنى ناخۆشى عەرەقى بن بال و گۆرەبەهەکانیان .

لەوێش خراب تر جگەرە خۆرەکانن، نەوانەى کە جگەرەى حەرام دەکێشن و پاشان دەچنە مزگەوتەکانەوه و ئازارى بەندەکانى خوا دەدەن لە ملانکە و نوێژ خوێنان.

(١)رواه مسلم رواد ٣٩٥/١

(٢)رواه مسلم ٣٩٦/١

زینا کردن

یه کینک له مه به ستو نامانجه کانی شه ریعه تی نیسلام پاراستنی ناموس و وه چه و نه سه بی خه لکی یه، بویه زینای حه رام کردوه .
خوای په روه ردگار ده فهرمووی :-

﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الاسراء: ۳۲)

واته « وریابن به هیچ شیوه یه ک توخنی زینا نه کهون، چونکه به راستی زینا و داوێن پیسی تاوان و کرده و یه کی زۆر خراپه و ریگایه کی زۆر ناپه سه ندو قیزه ونه .»

شه ریعه تی په رۆزی نیسلام نه ک هه ر زینای حه رام کردوه، به لکو هه موو نه وکون و که له به رو ریگا و ریچکانه شی داخستوه که مرۆڅ په لکیش ده که ن به رو زینا، له وانده ش فهرمانی کردوه به داپۆشیننی ئافره تان و، فهرمانی کردوه به پاراستنی چاو له تیروانینی حه رام و، تا ک بونه و دی پیار و ئافره ت و زۆر شتی تریشی له و پیناوه دا حه رام کردوه .

پیای زیناکاری خیزاندار و ئافره تی زیناکاری میرددار، تۆله ی لی ده سینریتته وه به ترسناکترین و قورس ترین سزا، شه ویش بریتی یه له به رده باران کردن ی تا ده مریت، تا تۆله ی گونا هه که ی بچیتیت، بۆنه و دی هه موو لاشه ی نازار بچیتیت، وه ک چۆن گشت لاشه ی تیر کردوه له حه رام .

و، پیای زیناکار و ئافره تی زیناکار گه ر هاوسه ردار نه بوون به ریگایه کی شه رعی، نه و تۆله ی لی ده سینریتته وه به فه لاقه کردن وجه لده لیدان، که له سنوره شه رعیه کاندایاری کراوه شه ویش بریتیه له (۱۰۰) جه لده . له گه ل

نموش دا کۆمه‌لێک له بریاداران ناماده‌بن له کاتی جه‌لده لێدانه‌کی تاوه‌کو شه‌رمه‌زارو ناشیرین بێ له ناو خه‌لکدا، وه ده‌بیست له‌شاره‌کی خۆی دوربجێته‌وه‌و دوچاری غه‌ریبی بێ بۆماوه‌ی سالتیک تاوه‌کو سوکی خۆی بۆ ده‌رکه‌وێ .

وه سزای پیاو و ئافره‌تی زیناکار له به‌رزه‌خدا: ئه‌وه‌یه به‌پوتی ده‌خرینه ناو ته‌نورێکه‌وه که سه‌ره‌وه‌ی ته‌سکه‌و خواره‌وه‌ی فراوانه‌و له‌خواره‌وش ناگر ده‌دری، جا هه‌رکات ناگره‌که بلیتسه‌بدات و زیاد بکات هاواره‌که‌ن و ده‌قیژێنن و به‌رزده‌بنه‌وه، هه‌تاوه‌کو نزیکسی ده‌رچون ده‌بنه‌وه، به‌لام بلیتسه‌ی ناگره‌که دانه‌به‌زیت و نه‌وانیش ده‌گه‌رێته‌وه بۆناو ته‌نوره‌که ، نابهم شیوازه سزاده‌درین تا رۆژی قیامت .

له‌مه‌ش ناشیرین و ناقۆلاتر ئه‌وه‌یه پیاو له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی ته‌مه‌نی که‌وره بووبێ و له‌مردن نزیک بووبێته‌وه‌و چووبێته ساله‌وه‌و خوداش ئه‌وه‌نده مۆله‌تی دابی و ته‌ویه‌ی نه‌کات و هه‌ر به‌رده‌وام بێ له‌سه‌ر زینا .

که‌وابوو ناشیرینتر و چه‌په‌لترین زیناکار ئه‌و که‌سه‌یه که چووبێته ساله‌وه‌و ته‌مه‌نی که‌وره‌بێ و زینا بکات .

له «أبوه‌ریرة» وه، له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌فه‌رمووی:

« ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » .

واته « سێ کۆمه‌له‌ خه‌لک خوای گه‌وره قسه‌یان له‌گه‌لدا ناکات و له‌گونا‌ه پاکیان ناکاته‌وه، به‌ چاری ره‌حمه‌ت ته‌ماشایان ناکات و، سزایه‌کی

سەختىشى بۆ داناون ، پياۋىكى بە تەمەنى زىناكار، پاشايەكى درۆزن،
ھەژارنىكى خۆ بەزلان»^(۱).

وھەنراپترىن و پىستىن كاسبى ئەو پارەيەيە كە بەرامبەر زىنا وەردەگىرى. وھ
ئەو ئافرەتەي بەھۆي داۋىن پىسى يەوھ كاسبى بىكات و بژىۋى پەيدابىكات،
بېبەش و مەھرومە لە قەبۇل بىۋىنى دوعاۋ پارانەو، كاتىك كە لە نىۋەشەودا
دەرگاكانى ئاسمان دەكرىتەوھ (بۆ قەبۇل بىۋىنى دوعاۋ پارانەوھ) ^(۲).

وھ ھەرگىز فەقىرى و ھەژارى بىيانى شەرى نىن بۆ شىكاندن سىنوروكانى
خىۋا گەورەو ئەتەككردنى ناموسى يەكتر، وھكو پىشىنان رتويانە : برسەبەو
سەربەرزە، وھ بەھۆي شىرى مەمكى خۆتەوھ نەلەوھپى.

وھ لەم چەرخەدا ھەموو دەرگاكان خراۋنەتە سەر پىشت بۆ ئەنجام دانى كارى
خراپ، وھ شەيتان گىشت رىڭگاۋ رىچكەكانى خراپەكارى ئاسان كىردوۋە بە ھۆي
فروڧىلەكانى خۆي و دۆستەكانى، وھ كەسانى تاۋانبارو خراپەكار شوۋىنى
تەلەكانى شەيتان كەوتوۋن و برونەتە دەسكەلەي دەستى شەيتان بۆ
بلاۋكەنەوھى فەساد و بى ئەخلاقى ، ئەوئىش بە بلاۋبرنەوھى سىفورى و
خۆدەخستەن و خۆجوان كىردنى ئافرەتان، وھ بەرەلەكردنى چاۋ تىروانىنى ھەپام،
بلاۋبرنەوھى تىكەلەي پىاۋو ئافرەت، گۆڧارى خراپ و فلىمى نابەجى و
نابەسەندو، گەشت و گوزارى زۆر بۆ ۋلات و جىڭاي بەدەرەۋشتان، دروستكردنى
بازارى تىجارى بۆ داۋىن پىسى و بى ئاپروى، زۆربىۋىنى ھەتەككردنى ناموس،
زۆر بىۋىنى مىندالى ھەرام و كوشتنى گۆرپەلەي بى تاۋان .

---

(۱) رواد مسلم ۱۰۲/۱-۱۰۳

(۲) الخديث في صحيح الجامع ۲۹۷۱

خودایه داوات لئی ده کهین بهر جهت و لوتفو پارێزگاری خۆت بهانیازی له
داوین پیسی، داوات لئی ده کهین دلّه کائمان پاک بکهیته وه داوینمان پاک
پاگری، له نیوان ئیمه و حه رام دا بهر بهستیکی گهوره دروستبکهی.

نێربازی

تاوانه کهی قهومی «لُوط» نهوه بوو له گه له نێرینه کاندای جوت ده بوون و
نێربازیان ده کرد.

وه کو خوی گهوره ده فرمووی :-

﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

﴿٨٠﴾ الأعراف: ٨٠

واته «لُوط» مان عليه السلام کرده پیغمبهرو به گه له کهی خوی ووت: بهراستی
ئیه تاوانیکی خراپ و ناشیرینی و نه نجام دهن له پروی داوین پیسیوه که
هیچ کهسیک له خه لکانی جیهان پیش ئیه کاری وه ها شهرمهزارانهی
نه کردوه، ئه ویش نه وهیه ئیه ده چنه لای پیاوان و نێربازی ده کهن».

وه له بهر ناشیرینی و ناقۆلایی و ترسناکی ئه م تاوان و خراپهیه خوی
په روهردگار سزای نه و که سانهی داوه که نه نجامی دهن به چوارچۆر له سزاو
تۆله، که نه م چوارچۆره به سه ر هیچ گه لیکێ تر دا کۆنه بۆته وه، نه و انیش بریتین
له کوێر بوونی چاوه کانیان و، ژێروبان بوونیان و، به رده باران کردنیان له ناسمانه وه
به به ردی سوره وه بوو، وه ناردنی هاوار و قیژهیه کی سامناک به سه ریاندا.

وه له شهريعتی نيسلاميش دا هەر كهسيك نهو كاره نه نجام بدات يان نهو كارهی له سهر بکری بهرازی بوونی خو و زوری لی نه کرابی ، نهو تولهو سزا که یان نهو هیه که ده بی به شمشیر بکوژرین.

«عبداللہ» ی کوری «عباس» له پیغه مبهرد وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که فرموویه تی:

« مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلْ عَمَلٍ قَوْمٍ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ ».

واته «هر که سیکتان بینى کارى قومه کهى «لوط» ی ده کرد (واته نیربازی، نهو همدووکیان بکوژن، نهو ی کاره که ده کات و نهوش و کاره کهى له سهر ده کری» ^(۱) وه نهو نه خوشی و تا عونانه ی که نه موړ له سهر ده مه دا ده که وتوون و له سهر ده مانى پیشودا نه بوون، هه مووی هوکاری داوین پیسیه، وه کو نه خوشی نایدزی کوشنده . نه مانه هه مووی به لگهن له سهر کار له جیتی شهريعت که نهو جۆره سزاو تۆلانه ی داناهه.

نه هاتنى ئافرهت بو سهر جی پیاوه کهى به بی هیچ عوزریکی

شه رعی

«أبو هريرة» له پیغه مبهرد وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که فرموویه تی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضَبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَّهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

واته: «هرکات پیاو داوای سهر جیتی له خیزانه کهى کرد و نهویش پشستی تی کرد و وه لامی نه دایه وه، وه نهو پیاوه نهو شهوه به تورده یی سهر بنیتته وه

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۰۰/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۵۶۵

بهرامبهر به خیزانی، ئهوا (ملائكه) ئهعنهت لهو ئافرهته دهكهن تا بهیانی
«(۱)».

زۆریك له ئافرهتان كاتیك كیشهیهك له نیوان خۆی و میردهكهیدا دروست
دهبو، به گومانی خۆی دهیهوی تۆلهی خۆی بکاتهوه، بۆیه خۆی دهگریتهوه
لهسهر جیی کردن لهگهڵ پیاوهكهی، جا ئهم کارهی كه ئافرهتان دهیکهن
مهفسهدهو خراپهی زۆری لی دهکهویتتهوه، لهوانه پی دهچی پیاوهكهی بکهویتته
ههرامهوهو، زۆرجار لهوانه نیشهكه به خراپتر بهسهر ئافرهتهكهدا بشکیتتهود،
كه پیاوهكهی بیر له خیزانیکی تر بکاتهوهو بهسهر ئهم دابیهیئی .

وه پێویسته لهسهر ئافرهت گورج بی له وهلام دانهوهی داراکاری میردهكهی
ههرکات داوی لی کرد، تاوهکو ئهم فهرمانی پیغمبهر ﷺ جیهجی بکات
كه دهفهرمووی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْتُجِبْ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى ظَهْرٍ قَتَبْ ».

واته: « ههرکات پیاو داوی سهر جیی له خیزانهكهی کرد، ئهوا با دهست
بهجی وهلامی بداتمهوه، تهناسته تهگهر لهسهر کوچ و باری حوشترهکشی بی با
دابهری »(۲).

وه پێویستیشه لهسهر پیاو بهتهنگ خیزانیهوهی بی و پهچاوی حالی خیزانی
بکات، کاتیك نهخۆشه یان دوگیانه یان بی تاقهتهو خفهتبارو دلتهنگه،
بۆنهوهی کوک و تهبابی و خۆشهویستیان بهردهوام بی و دزایهتی و تیگیران
لهنیوانیان دروست نهبی .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۱۴/۶

(۲) انظر زوائد البزار ۱۸۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۴۷

داواى ئافرهت بۆتەلاق لەمىردەكەى بەبى ھىج ھۆيەكى شەرى

زۆرىك لە ئافرهتەن پەلەوھەلەشەن لە داواکردنى تەلاق لە مێردەکانیان و مێرد ناچار دەکەن کە خێزانیان بە تەلاق دا بدەن .

بۆ مۆنە کاتێک کێشەیهکی بچوک دروست دەبێ، یان کاتێک ئەو پارەو مائەى کە دەیهوێ پیاوھەى پێى نەداو بۆى دابین نەکات، ئەوا دەست بەجێ داواى تەلاق دەکات. وە زۆرجار پێى دەچێ لە لایەن کەسوکارى ئافرهتەکەو یان دراوسێ یەکانیەو هانبەردى و پالى پێوەنەبێ .

وە زۆرجار ئافرهت لە پروی پیاویدا دەوێستێ و بەرامبەرى لى دەگرێ و لى پاست دەبێتەو بە کۆمەلیک ووتەو قسەى کاریگەر و ھەستیار کە دەمارى پیاو دەگرێ و تورەى دەکات وەکو دەلى نەگەر پیاو تەلاقم بدە.

وە شتێكى زانراوە کە تەلاق و جیاپونەو و لیکداپرانى پیاو و ئافرهت بەلاق نەگبەتى زۆرى لى دەکەوێتەو، شیرازەى خێزان دەپچرێ و ئەتک دەبێ، وە منداڵ پەرتەوازەو بى سەرۆبەر دەبێ، وە زۆر جار پەشیمانى لەدوادى، بەلام پەشیمانى سودیک نابەخشى .

ئەمانەو چەندەھای تریش ھیکمەت و کار لەجێى شەرع دەردەخات، کاتێک کە داواکردنى تەلاقى حەرام کردووە.

«ئوبان» لە پێغەمبەرەو ﷺ دەیگێرێتەو کە فەرموویەتى:

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْيُ الْحُجَّةِ» .

واته: « همر ئافره تێك داوای تهلاق له میرده کهى خۆی بکات بهیى بیانویه کی شرعى، نمو بۆنى بههشتی لهسهر حهرامه »^(۱).

«عقبة» ی کورێ «عامر» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهگێرێته وه که فرموویه تی: « إِنَّ الْمُخْتَلِعَاتِ الْمُتَنَزِعَاتِ هُنَّ الْمُنافِقَاتُ ».

واته: « نمو ئافره تانه ی داوای (خلع) جیابونه وه ده کهمن بهیى ییانوی شرعى ئهوانه مونا فقه »^(۲).

سهلام نه گهر هۆکارێکی شرعى هه بوو بۆ نه وه ی ئافره ته که داوای تهلاق و جیابونه وه بکات، وه کو نه وه ی پیا وه که ی وازی له نوێژ هێنابی، یان عاره ق خۆری، یان بیهوی به زۆر خێزانه که ی توشی کاری حهرا م بکات، یان زو له م و سته می لی بکات به لێدان و تازاردان یان ئافره ته که له مافه شرعیه کانی خۆی بێ به ش بکات، وه نه سیحه ت و نامۆژگاریش سودی نه بوو، وه هیه چ رێگه یه ک نه نه یینرا بۆ چاک بوونی، نمو ئافره ته که هیه چ تاوانی له سهر نی یه و گونا هبار نابێ که داوای تهلاق له میرده که ی بکات، بۆ نه وی خۆی و دینه که ی سه لامه ت بێ و دو چاری تاوان و خرا په نه بێ .

شوبهاندنی خێزان به دایک و خوشک (الظهار)

«ظهار» یه کێکه له و ووته و ده برینانه ی سه رده می نه فامی که نه مپۆ په یڕه و ده کری و له نا و موسلماناندا بلا وه، وه کو نه وه ی پیا و به خێزانی خۆی بلی «تو وه کو دایکم وای، یان تۆ حهرا م بی له سهر م وه کو چۆن دایکم لێم حهرا مه » .

(۱) رواه أحمد ۲۷۷/۵ وهو في صحيح الجامع ۲۷۰۳

(۲) رواه الطبراني في الكبير ۳۳۹/۱۷ وهو في صحيح الجامع ۱۹۳۴

نهم ووشه و ده برینه ناشرینانه و هاوشیوهی نه مانمن شهریهت به قیزه ونو نابوتی داناوه، چونکه زولم و سته می تیداده ده که وی بهرامبر به نافرته.

وہ خواہی گموره نهم کارہی به وه و وصف کردووه کہ دہ فہرموی :

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا آلِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ﴾ ﴿٢﴾

المجادلة: ۲

واته: « ثوانه تان له خیزانه کانیان «ظهار» نه کن و بیان ده لئین: ئیوه وه کو دایکمانن، ثوان دایکیان نین، دایکی ثوان نهو نافرته تانمن که ثوانیان لی بووه، وه بهراستی نهوی به خیزانه کهی خوی بلی (وه کو دایکم وای) نهو قسده کی نابجی و درزیه کی ناپه سندی کردووه ».

وه شهریهتی پیروزی تسلیم که فاره تیکی قوسی بژنه و حالته داناوه، که فاره ته کهی وه کو که فاره تی کوشتنی که سیکه به ده له، هاوشیوهی که فاره تی جوون بوونه له گهل خیزان له مانگی ره مه زاندا .

جابهیه نهو که سهی «ظهار» له خیزانه کهی بکات و نهو قسانه ی بهرامبر بکات، ناییت نزیکی خیزانی بکه وی تاوه کو که فاره ت و باجه کهی ده دات .

خوداش خوی باسی که فاره ته کهی کردووه و دہ فہرموی :

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ﴿٤﴾

المجادلة: ۳ - ۴ .

واته: « ئومانى لىخىزانە كانيان «ظھار» ئەكەن، لى پاشان دەگەرنىمۇ پەشيمان دەبنىمۇ لىقسى خۇيانو دەيانمۇ بىيانكەنمۇ بە خىزانى خۇيان، ئومۇ پىش ئومۇ بىچنە لايان دەبى يەككە لىم سى شتە بىكەن بۇ ئومۇ بىيىتە كەفارتى كارەكەيان»:

بەكەم:

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۳.

واته: « بەندەيەك ئازاد بىكەن، پىش ئومۇ بىگەن بەيەك و تىكەلى ژن ومىردى بىكەن».

دوۋەم:

﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « ئەگەر ئومۇ كەسە كۆيلى دەست نەكەت ئازادى بىكات، ئومۇ دەبى دوۋمانگ لىسە يەك بەرۋژوۋ بى. بەرلىمۇ بىگەن بەيەك».

سەن يەم:

﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾ المجادلة: ۴

واته: « جائىمۇ نەيتوانى دوۋمانگ بەرۋژوۋ بى، با شەست ھەزار لى ژەمىك خواردن تىرىكات».

جوتبوون له گهل خيزان له کاتي بينوئيزي دا

خوای گه وره ده فمرمووی :

﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « نهی پیغمبري خوا ﷺ سبهاره به جوت بوون له گهل ئافره تی هه یزدار پرسپارت لی ده کهمن، توش بلی : جوت بوون له گهل خیزاندا له کاتي بینوئیزی دا مایه زهره زبانه، بویه له ماوهی بینوئیزاندا لییان دوربنو تیکه لی سهرجی ژنو میردیان له گهل مه کهمنو، نابی به مهبستی سهرجی نزیکیان بکهمنو بچنه لایان هه تاوه کو پاک ده بنهوه و خویان ده شون ».

که وابوو دروست نی یه بو پیاو سهرجی له گهل خیزانی خزیدا بکات تاوه که خوی ده شوات له دواي پاک بوونه وه کهمی. وه کو خوای گه وره ده فمرمووی:

﴿فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « هه رکات پاک بوونهوه و خویان شوست، ئهوجا بوتان هه یه دروسته بوتان بچنه لایان و سهرجیان له گهل بکهمن لهو شوینهوهی که خودا ریسی پی داو که پیشهویه ».

وه نهوهی که ناپه سهندی و قیزه ونی نهه تاوانه دهرده خات فمرمووده کهمی پیغمبر ﷺ که ده فمرمووی:

« مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » واته: « هه رکس بهیته لای ئافره تیکی

هەيزدار يان لە دواوە بچیتە لای يان بچیت بۆ لای فالتچيەك، ئەو کافر دەبێ
بە قورئانەي بۆ محمد ﷺ دابەزیو»^(۱).

و هەرکەس ئەم کارەبکات بەهەڵە و بەبێ قەسەدو نەزانی، ئەوا هیچی لەسەر
نی یە. بەلام هەرکەس ئەم کارەبکات بە نەنقەست و بەشزانی خیزانی لە
بیتوژی دایە، ئەوا کەفەرەتی دەکەوێتە سەر و دەبێ باجە کەمی بدات، لەسەر
بۆچونی هەندێ لەو زانایانەي کە «حەدیت» ی کەفەرەتە کەمی
بە «صحیح» دەزانن.

کەفەرەتە کەشی بریتیه: لە دیناریك، يان نیو دینار «تالتون».
جا هەندێ لە زانایان فرموویانە: ئەو کەسە خۆی سەرپشکە لەو هی
دیناریك دەدات يان نیو دینار .

و هەندیکێ تریان فرموویانە: گەر پیاو کە لەسەرەتای کاتی بیتوژیە کەدا
چوو لە خیزانی کە خۆینی زۆری لی دی، ئەو دەبێت دیناریك بدات، و
ئەگەر لە کۆتایی کاتی بیتوژیە کەدا چوو لەی کە خۆینە کەمی کەمە يان پیش
خۆشۆردن بچیتە لای ئەو نیو دینار دەدا.

و دینارە کەش بە ئەندازەي نیستا ۲۵، ۴ گرام تالتون، کە مسقالیک
تالتونی عیارە (۲۴) ه، کە پێویستە بیکاتە خیر، يان نرخ ی ئەو تالتونە بە
پارە دەرکات.

---

(۱) رواه الترمذي عن أبي هريرة ۲۴/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۹۱۸

جووتبون له گهل دواوهی خیزان

هه‌ندی که‌سی شازو نامۆو ره‌وشتو ته‌خلاق شیواو به‌هۆی لاوازی باوده‌پرو
نیمانیان‌ه‌وه گۆی به‌وه ناده‌ن له کویره له‌گهل خیزانی خویان جووت ده‌بن، بۆیه
سل ناکه‌نه‌وه له‌وهی له‌گهل دواوهی خیزانیان جووت ده‌بنو خویانی لی ناپاریزن

جووت برون له‌گهل نافرته له‌کۆمه‌وه یه‌کیکه له‌گونا‌هه گه‌وره‌کان.

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام ده‌یگێرتته‌وه که فەرموویه‌تی:

« مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا ».

واته: « مه‌لعون‌بو به‌رله‌عنه‌ت که‌وتوه، ئهو که‌سه‌ی به‌چیتته لای نافرته
له‌کۆمه‌وه »^(۱).

نەك هەرته‌مه به‌لكو پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام ده‌فرموی:

« مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ».

واته: « هه‌رک‌س به‌چیتته لای نافرته‌تیک‌ی هه‌یزدار یان له‌دواوه به‌چیتته لای
یان به‌چیتت بۆلای فالت‌چیه‌ک، ئه‌وه کافر ده‌بی به‌و قورئانه‌ی بو محمد
عَلَيْهِ السَّلَام دابه‌زیوه »^(۲).

وه زۆر نافرته‌تی خاوه‌ن سروشتو ته‌بیعه‌ت پاک له‌م کاره پشتیان
هه‌لک‌دوه‌وه وه‌لام‌ی می‌تردیان نه‌داوه‌ته‌وه هه‌رچه‌نده زۆریان لی کراوه‌وه ته‌نگیان

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۷۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۸۶۵

(۲) رواه الترمذي برقم ۲۴۳/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۹۱۸

پئی هه لچنراوه، ته نانهت له لایهن هه ندی میژده وه هه په شهی ته لاق کراوه نه گهر
خیزانه که ی به قسمی نه کات .

وه هه ندی له و نافرته تانه ی که شهرم ده کهن پرسیار له زانایان بکه ن
سه بارهت به م کاره، میژده کانیا ن گومان و دوو دلی وایان بۆ دروست ده کهن که
نه و کاره هه لاله نه و نایه ته بۆ خیزانه کانیا ن ده کهنه به لگه که خودا
ده فهرمووی :

﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ البقرة: ۲۲۳

واته: « خیزانه کانتان کینلگهن بۆ ئیوه، که و ابو به هر شیوه یه ک پیتان
خو شه بچه لایان و له گه لیان جووت بن، به هر جیک له شوینی شهرعیوه
بی».

وه شتیکی زانرایشه که « سوننهت » پروونکه ره وه ی ماناو مه به سته کانی
قورنانه .

جا له سوننهت دا هاتوه که پیغه مبه ر ﷺ ناگاداری کردوین دروسته
چونه لای نافرته و سهرجیتی له گه ل کردنی به هر شیوه یه ک که خوی ناره زووی
لیی بی له پیشه وه بی یان له دواوه بی، به لام به هر جیک جووتبونه که له
شوینی مندا ل بوونه وه بی. وه شاراو هه نی یه که کۆم جیگای پیسه یه نه ک
شوینی مندا ل بوون .

وه شتیکی زانرا و به لگه نه ویستیشه که نه م کاره هه رام و قه ده غه کراوه
ته نانهت نه گهر هه ردوولا پیتی قایل بن و په سه ندیشی بکه ن، چونکه رازی بوون
له هر هه رام که هه لال ناکات .

دادپهروهه نه بوونی میړد له نیون خیزانه کانیدا

لهو شتانهی که خوا له قورنانه کی دا فهرمانی پی کردووه و ناموژگاری کردوین، دادپهروهه میړده له نیون خیزانه کانیدا.

﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا ﴾ النساء: ۱۲۹

واته: « هرگیز ناتوان له خوښویشتی نیو دلتان دا داپهروهه رین له نیون خیزانه کانتان دا، هرچنده هویش بدهن، جا کوابوو: بهتواوی خوارسېنمه له یه کیك له هوسره کانتان، بهو هویه وازیمنن لموی تریان وه که دلبستراوی لی بکمن نه نمویه میړدی هبی، نه نموده نازاد کرابی، جا نه گمر له گه لیان چاک بنو خوتان له ناعدالتهی پواته تی پاریزن، نموا خوداش لیبوره و بهرحم و میهره بانه نموی نیو دلتان لی ناگری».

نمو دادپهروهه یی که شمع داوی کردووه له نیون خیزانه کاندا په چاو بکری و پاریزی بریتیه له مال و خانو جیگای نوستنو، هیه که مافی خوی پی بدری له خهرجی و بژیوی زیانو، جل و بهرگ و پوشاک، نه مهیه نمو دادپهروهه یی که خودافهرزی کردووه، نه که دادپهروهه بوون له خوښویشتی نیو دل، چونکه نه مهیان کهس توانای بهسردا ناشکی تا بتوانی دهسلاتی بهسردا بگیری .

وه هندی له پیاوان کاتیک له خیزانیک زیاتریان هبی، نموا زیاتر به لای یه کیکیاندا لاده دانو نهوانی تریش پشت گوئی دهخن، شوینی نوستنیان زیاتر

له‌لای یه‌کیکیانه یان خه‌رجی و بژیوی بۆ یه‌کیکیان زیاتره‌و نه‌وانی تر واز لی دینن، نا نه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن و، نه‌م جوړه که‌سانه له‌ پوژی قیامه‌دا ده‌هیرین بۆ مه‌حشر به‌حال و شیواژیک که وه‌سفه‌کی له «حدیث» ه‌کی «أبو هريرة» دا هاتوه له پیغه‌مبه‌ره وه‌علیه‌س‌الام که ده‌فرمووی:

« مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقَّةٌ مَائِلٌ ».

واته: «هر که‌سیک دوو خیزانی ه‌بی و مه‌یلی بۆ یه‌کیکیان زیاتر بی له‌وی تر، نه‌وا له‌ پوژی قیامه‌دا دیت لایه‌کی خواره‌و لاسه‌نگه»^(۱).

به‌ته‌ن‌ها مانه‌وه له‌گه‌ل نامه‌هه‌مدا

شه‌یتان سووره له‌سه‌ر فریودان و له‌ خشته‌ بردنی خه‌لکی و توش کردنیان به‌تاوان و تیوه‌گلاندنیان به‌ه‌رام، جا له‌به‌ر نه‌وه خوای گه‌وره وریای کردینه‌ته‌وه ده‌فرمووی :-

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ النور: ۲۱

واته: « ئه‌ی نه‌وانه‌ و باوه‌رتان ه‌یناره به‌دوای نه‌خشه‌ر هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان دا مه‌پوژن، چونکه شه‌یتان هه‌میشه فرمان ده‌کات به‌کاری زۆر خراب له‌ زینار تاوان ».

وه شه‌یتان به‌ناو ده‌مارو مولوه‌کانی خوینی مرۆڤدا هاتوچۆده‌کات بۆ نه‌وه‌ی توشه‌ تاوان و خراپه‌ی بکات، جا یه‌کیک له‌و پێگاو پێچکانه‌ی که شه‌یتان به‌

(۱) رواه أبو داود ۶۰۱/۲ وهو فی صحیح الجامع ۶۴۹۱

هؤیهه مروؤ دهخاته تاوانهوه له داوین پیسی دا دهیگهوزینی، بریتیه له به
تهنهامانهوه له گهل نافرتهی نامه حره مدا .

جا له بهر نهوه شه ریه تهی نیسلام نه م ریگایه شی داخستوه وه به
تهنهامانهوهی له گهل نافرتهی نامه حره مدا حرام و قه دهغه کردوه .

وه کو پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمووی :

« لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ ».

واته: « هیچ پیاو نافرتهیك به تهنها کۆنابنهوه نیلا شهیتان سی یمیانه
»^(۱).

«ی کوری» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتتهوه که فهرموویتهی:

« لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا عَلَى مُغِيْبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ ».

واته: « له نهمرو بهدواوه، با هیچ پیاریك نه چیتته مالتی نافرتهیكوه که
پیاوه کی له مال نبی، مه گمر کسیتیکی تر یان دوانی له گهل بی »^(۲).

جا بویه دروست نی یه بو پیار به تهنها له گهل نافرتهی نامه حره مدا بمینیتتهوه
له مالتیکدا، یان له ژوریکدا، یان له سه یاره یه کدا، وه کو مانه وهی له گهل برا
ژنی یان خزم به تکاری، یان تهنهابونه وهی نه خۆشیکی نافرته له گهل
دکتوریکدا .

زۆر کس کهم ته رخه من له م کاره داو به ناسان و عجاهه ته ماشای ده که نه و گوئی
پی نادهن، نه ویش له بهر نه وهی سیقه و متمانی بهی به خۆی هیه یان به
بهرام به ره کهی، که چتی تله و خراپه ی زۆری لی ده که ویتته وه و ده که ونه
ناولیشاوی داوین پیسی و پیشوکیه کانیه وه .

(۱) برواه الترمذی ۱۷۴/۳ انظر مشکاة المصابیح ۳۱۱۸

(۲) برواه مسلم ۱۷۱۱/۴

مدينه‌تی و دهرده‌سهری زیاتر له وه‌دایه که ده‌بیته هژی تی‌که‌ل و پی‌که‌ل بوونی نه‌زادو ره‌چه‌له‌کی یه‌کترو په‌یدا بوونی مندالی حه‌رام و ناشه‌ری.

ته‌وقه‌کردن له‌گه‌ل ئافره‌تی نامه‌حه‌رم

یه‌کی‌ک له‌و دابو نه‌ریته کۆمه‌لایه‌تیانه‌ی که بی شه‌ریعه‌و سنوری شه‌ریعه‌تی خودای تیدا ده‌شکی‌نری ته‌وقه‌کردنه له‌گه‌ل ئافره‌تی نامه‌حه‌رم، خه‌ل‌کی نه‌م دابو نه‌ریته نا‌ره‌واو پو‌چانه‌ی که خو‌یان پی‌وه‌گرتو به‌ به‌رزترو باشتری داده‌نین له‌ حکم و شه‌ریعه‌تی خوا، بویه‌ ناماده‌ن شه‌ری خوا به‌زین به‌لام ناماده‌نین که دابو نه‌ریتی کۆمه‌لگا بشکی‌ن.

ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر یه‌کی‌ک له‌وانه‌ بدوینی و حو‌کمی شه‌ری بی‌باس بکه‌ی ده‌باره‌ی ته‌وقه‌کردن و به‌لگه‌ی بی‌به‌نیته‌وه‌و بوی به‌سه‌لمینی که ته‌وقه‌کردن بی‌ شه‌ریعه‌و تاوان و حه‌رام و سه‌ری‌په‌چیه‌، نه‌وا به‌ دوا‌که‌وتوو ووشک و دل‌پیس تاوان‌بارت ده‌کات و بو‌هتان و درۆ ده‌له‌سه‌ت بی‌هه‌ل‌ده‌به‌ستی.

ته‌نانه‌ت له‌ کۆمه‌لگه‌دا وای لی‌هاتوو ته‌وقه‌کردن له‌گه‌ل پورزاو نامۆزاو خالۆزاو براژن و مامۆژن و خالۆژن ساده‌ترو ئاسان‌تر بووه‌ له‌ خواردنه‌وه‌ی ناو.

خۆ نه‌گه‌ر به‌ چاوی دل ته‌ماشای ترسناکی و سامناکی نه‌م تاوانه‌یان بکه‌ردایه‌ له‌ شه‌رع دا، نه‌وا هه‌رگیز کاری وایان نه‌ده‌کردو توخنی نه‌ده‌که‌وتن.

په‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی:

«لأنَّ يَطْفَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخِيطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لَا تَحِلُّ لَهُ»

واته: « همدك له یتوه ته گمر نه قیزه یه کی ناسن دابکوتری بسمیریدا زور باشتره
 بوی لموی دهستی بهر نافرته یتک بکمویت که بوی حلال نبی »^(۱).

وه گومانی یتدانی یه تهوقه کردن له گهل نافرته نامه حرمه زینای دهسته .
 همدوه کو پیغه مبه رعلیه^{علیه السلام} ده فمرمووی :

« الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْيَدَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالرِّجْلَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْفَرْجُ يَزْنِي ».

واته: « همدوو چار زیناده کمن که تیروانینی حرامه، وه دهسته کانیش زیناده کمن
 که دهست بردن و تهوقه کردنه، وه قاچه کایش زیناده کمن که ههنگاو نانه بوی، وه
 عموره تیش زیناده کات »^(۲).

همدئی نموه ده که نه بیانوو ده لئین دلان پاکه، به لام نایا هیچ دلک هدی له
 دلی پیغه مبه رعلیه^{علیه السلام} پاکترو پیرو زتریوو بی، له گهل نموه شدا ده فمرمووی :
 « إِنِّي لَأُصَافِحُ النِّسَاءَ ». واته: « من تهوقه له گهل نافرته دناکه م »^(۳)
 وه همدوه ها ده فمرمووی :-

« إِنِّي لَا أَمْسُ أَيْدِيَ النِّسَاءِ » واته: « من دهست له دهستی نافرته
 ناده م »^(۴).

وه عانشه ده فمرمووی:

« وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ
 غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ ».

(۱) رواه الطبراني ۲۱۲/۲۰ وهو في صحيح الجامع ۴۹۲۱

(۲) رواه الإمام أحمد ۴۱۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۴۱۲۶

(۳) رواه الإمام أحمد ۳۵۷/۶ وهو في صحيح الجامع ۲۵۰۹

(۴) رواه الطبراني في الكبير ۳۴۲/۲۴ وهو في صحيح الجامع ۷۰۵۴ وانظر الإصابة ۳۵۴/۴ ط. ۳۴۲.

واته: « نه‌خیر سوړند به‌خوا هر‌گیز ده‌ستی پیغهمبهر ﷺ نه‌کوتوو به ده‌ستی هیچ نافرته‌یک به‌لام به‌یعتی لی ودرده‌گرتن تمنها به قسه‌وگفتوگوز »^(۱).

بویه نه‌و پیاوانه‌ی که خیزانی دینداری خویان ده‌ترسیئن و هر‌پشه و‌گور‌پشه‌ی ته‌لاتیان لی ده‌کهن به بیانوی نه‌وه‌ی که له‌گهل برای می‌رده‌کانیان ته‌وقه‌ناکهن، با له خوا بترسن و خیزانیان به‌ره و تاوان و سه‌رپیچی په‌لکیش نه‌کهن.

وه پتویسته نه‌وه‌ش بزاندري ته‌وقه‌کردنی نیوان پیاو نافرته‌ی نامه‌هره‌م حرامه نه‌گهر به‌ریه‌ست و په‌رده‌ش له نیوان ده‌ستان دا ه‌بی، بویه دانانی به‌ریه‌ست و په‌رده‌یه‌ک یان ته‌وقه‌کردن له‌سهر جله‌وه بی سوده‌و هیچ له مه‌سده‌که نا‌گوزی و له ه‌ردوو حاله‌ته‌که‌دا هر حرامه .

غو بونځوش کردنی نافرته له کاتی له مال ده‌رچونی و تیبه‌رینی به‌لای پیاواندا

نه‌مه‌ش یه‌کیکه له‌و کارو کرداره بلاوانه‌ی سه‌رده‌می نیمه‌ که پیغهمبهر ﷺ زور به توندی ووریای کردینه‌ته‌وه لی و بو نه‌وه‌ی توخنی نه‌که‌مین.

وه‌کو ده‌فه‌رمووی :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ ».

(۱) رواه مسلم ۱۴۸۹/۳.

واته: «هر نافرته تيك خوئی بۆن خوش بکات، پاشان تیپهری به لای کۆمه لیک دا بۆ نهوی ههست به بۆنه کهی بکهن، نهوا نهو نافرته زیناکارو داوین پیسه»^(۱).

بی ناگایی و خۆگێل کردن وای له ههندی نافرته تان کردوو که گوئی بهم کاره نه ده و به ساده و ناسان ته ماشای بکهن، له ناو پاسدا بی یان له بازارو شوینی قهره بالعی دابی، یان له قوتابخانه و فیترگه کاندا بی .

نه که ههر نه وه نه ده به لکو شه ریه تی نیسلام ترسناکی خو بۆغخوش کردنی نافرته تی زۆر به توندی گرتوو، بۆیه نافرته تی نه گهر له مالدا بوئی خوشی له خوئی دا بوو ویستی له مال ده رچی پتویسته خوئی بشوات، تاوه کو نهو بوتهی پیوه نه مینی، وه ک چۆن بۆ لهش گرانی خوئی ده شوات، ته نانه ت گهر ده رچونه کیشی بۆ مزگهوت بی .

پیغه مبه رعلیه ده فهرمووی :

« أَيْمًا امْرَأَةً تَطَيَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ لِوَجَدَ رِيحَهَا لَمْ يَقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةً حَتَّى تَغْتَسِلَ اغْتَسَالَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ ».

واته: « هه رکات نافرته خوئی بۆن خوش بکات و ده رچی بۆ مزگهوت بۆ نهوی بۆن کری، نوێزه کهی لی وهر ناگیری، هه تاوه کو خوئی نه شوات، وه کو خوشوژدنی بۆ لهش گرانی»^(۲).

سکالای خۆمان ده به ینه وه بۆلای خودا له دهست نهو هه موو بۆنه ی که له کاتی ناههنگ گێژان و بوک گواسته وه دا به کار ده یترئ، وه له دهست به کاره ینانی نهو هه موو بۆنه تیژو کاریگه رانه ی که ههستی پی ده کری له

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۴۱۸ انظر صحيح الجامع ۱۰۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۲/ ۴۴۴ وانظر صحيح الجامع ۲۷۰۳

ئافره نانهوه، له بازارو ناو ئوتۆمبیل و شوینه گشتیه کان و تهنانهت له مزگهوتداو له شهوانی په مه زاندا .

له خودا داواده کهین که سزامان نه دات، وه پیاوانو ئافره تانی چاک دوو چاری تۆلهی خوئی نه کات به هوئی کارو په فتاری پیاو ئافره تانی به درپه وشت و نه توار خراپ. وه هه موومان پینمونی بکات بۆ پینگای راستو پینگای هه لالمان نیشان بدات.

سه فەرکردنی ئافرهت به بی مه حرم

«عبداللہ»ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریته وه که

فه رموویه تی:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

واته: «نابی ئافرهت سه فەرمیکات مه گەر له گەڵ مه حره می خویدا بی»^(۱).

ته مه ش هه موو سه فەروگه شتی که ده گریته وه تهنانهت سه فەری هه ج کردنیش.

سه فەرکردنی ئافرهت به بی مه حرم هوکاره بۆ ئالوده بون و نه چالکهوتنی به داوی کهسانی دلپیس و خراپه کارو، نهو ئافره ته ش ده بیته نیشانه و جیگای تیروانی نی نهو جوړه که سانه، چونکه ئافرهت خوئی بۆ خوئی لاوازو کهم توانایه، که مترین حاله تیک که دوو چاری بیته نهو یه شه ره فو ناموسه که ی ده که ویته مه ترسی یه وه.

به هه مان شیوه هه رامه ئافرهت به بی مه حرم سوار بوو که بی، هه رچه نه ده نه گەر مه حره میکش ی له گەڵ بی تا سواری فروکه که ده بی و لهو جی یه ش پی ی

(۱) صحیح البخاری (۱۷۲۹)

ده گات مه حره ميكي تر چاوه پي بکات هر حره مه مادام له ناو فرۆکه که مه حره مي له گه لدا نه بي .

نه بي بزانه کي له گه لدا سوار بووه له پالي کي دا دانېشته، خو نه گهر ناتو او و خه له ليک له فرۆکه که دا دروست بي، نهوا له فرۆکه خانېه کي تر دهنېشېته وه، يان له کاتي ديارى کراوى خويدا دوا ده که وي، کاتي يه که بېنينه که نارېکي تېده که وي، نه و جا حال چي ده بي ؟! چيرۆک و به سه رهاتي سامناک و دلته زيني له و جوړه زوړن.

له گه لدا نه وه شدا نه و مه حره مه ي که شرع دياى کردووه، پتويسته چوار مېر جي تېدا بي نه گهر نا سه فەر کردن له گه لي دروست نى يه، ده بي موسلمانېکي بلغ ي عاقلې کور بيت .

وه کو پتېغه مېهر ﷺ ده فەر موي :

« لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَها أَبُوها أَوْ ابْنُها أَوْ زَوْجُها أَوْ أَخُوها أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْها ».

واته: « دروست نى يه بو ئافره تېک که باوه ري به خواو پوژي دواى هېي در چي بو سه فەرېک که سي پوژي يان زياتري پي بچي، مه گهر باوکي يان کورې يان براى يان مه حره ميکي له گه لدا بي »^(۱).

---

(۱) رواه مسلم ۹۷۷/۲

تیروانینی نافره‌تی نامه‌حرهم

خوای گه‌وره ده‌فرمووی :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَكُمْ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴾ (النور: ۳۰)

واته: « نهی پیغمبر ﷺ به پیاوانی باوه‌ردا بفرموو: چاوه‌کانیان داخه‌ن له ناست نافره‌تانی نامه‌حرهم دا بویان نپراونن، وه داوینو عموره‌تی خوین بپارینن له‌حرهم، بی گومان نه‌وه باشترو پاکتره بویان، وه‌خوداش ناگاداره به‌هموو ئه‌وکارانه‌ی که ده‌یکمن».

وه پیغمبر ﷺ ده‌فرمووی:

« فَرِّكَا الْعَيْنَ النَّظْرُ » واته: « زینای چاو تیروانینه »^(۱).

واته تیروانین بۆ نه‌و شتانه‌ی که خواهرامی کردوه لی ی پروانیت .

به‌لام تیروانین نه‌گه‌ر بۆ پیروستییه‌کی شه‌رعی بیت وه‌کو تیروانین له‌کاتی خوازیینی کردندا، یان تیروانینی دکتۆریک بۆ نه‌خۆش .... نه‌وه‌ی جیساوازه‌و له‌م حاله‌ته جیا‌ده‌کریتته‌وه .

هه‌روه‌ها له‌سه‌ر نافره‌تیش هه‌رامه‌ پروانی بۆ پیاوی نامه‌حرهم ، پروانینیک که‌جینگای فیتنه‌ بی‌و مه‌ترسی بی‌و .
وه‌کو‌خوای گه‌وره ده‌فرمووی :

﴿ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ﴾ النور:

۳۱ =

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۶/۱۱

واته: « نهی پیغه مبهری خوا ﷺ به نافرەتانی برودار بلی: باچاویان داخەن
 لەناست تیروانیان بۆ پیاوانی نامەحرەم و داوینی خۆیان بیاریزن لە حەرام .»
 هەروەها حەرامە تیروانین بە شەهوەتەوه بۆ کەسانی بی مووی جوان،
 وە حەرامە پیاو لە عەرەت و شەرمینگای پیاو پروانی، وە نافرەتیش
 لە عەرەت و شەرمینگای نافرەت پروانی .
 وە هەروەها عەرەت و شەرمینگایە کە تیروانین بۆی دروست نەبی، دەست
 لێدانیشی دروست نییە.

وە لە و گائەو سوکایەتی و فروفیلانەیی کە شەیتان بە عەقڵی هەندی کەسی
 دەکات و هەندی کەسی پێوە گیرداوە نەوێیە کە هەندی کەس لە وێنە و پەسمی
 گۆشارو فلیمەکان دەپروانن و تەماشای دەکەن بە بیانوی نەوێی نەمانە حەقیقی
 نین و تەنها پەسم و یێنە، ئەم جوړە بروییان و بەهانانە تەنها چاوبەستەیی
 شەیتانە و بەس، نەگەر نا شتیکی رۆن و ناشکراو بی چەندوچوون و
 حاشا هەنەگرە کە ئەم وێنە و پەسمانە سەرچاوەن بۆ خراپە و بی نابرویی و کاری
 ناقۆلاو بەدەرپەوشتی و ورۆژاندنی شەهوەت و نارەزووبازی.

بى دەنگ بوونى پياو لە ئاست داوین پىسى خىزان و مندالى

«عبداللہ» ى كورى «عمر» لە پىغەمبەرەوہ ﷺ دەيگىرتەوہ كە
 فەرموويەتى:
 « ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُذِمِّنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ وَالِدِيُوثُ الَّذِي يُقْرِئُ
 فِي أَهْلِهِ الْخَبَثَ » .
 واتە: « سى كۆمەل خەلك خودا بەھەشتى لەسەر حەرام كەردوون ،
 ئەوكەسى لەسەرنارەق خواردنەوہ بەردەوام بى ، وە ئەوێ ئازاردەرى داىك
 وياوكى بى ، وە گەوادىك كە بى دەنگ بى لە داوین پىسى خىزان
 و مندالى » ^(۱).

لە شىوہ كانى ((الديوث)) ى ئەم سەردەمە ئەويە:
 چاوپۆشى كەردن و بى دەنگ بوون لە ئاست كچ و ئافەرەت لە مائەوہ
 كەپەيوەندى دەكەن بە پياوى بىگانەوہ و گفتوگۆ دەكەن بە ناوى خۆشەويستى و
 دلدارى و عىشق بازىوہ .
 وە ھەروەھا پازى بوون و قەبول كەردنى مانەوہى ئافەرەتەك بەتەنھا لە مائەوہ
 لەگەل پياوئىكى بىگانە ، وە ھەروەھا بەجى ھىشتنى ئافەرەت بەتەنھا لەگەل
 بىگانەيەك سواری سەيارە بى ، وەكو تەنھا بونى لەگەل شوڤير .
 وە ھەروەھا پازى بى كە خىزان و مندالى بەبى پۆشاكى شەرعى لە مائەوہ
 دەرچن ، بەوہش پىگەى خراپەى بۆيان كەردۆتەوہ و دەرگای بەدپەشتى بۆ
 خستونەتە سەرپشت ، ھەروەھا ھىنانە مائەوہى ئەو فەلىم و گۆڤارانەى كە
 خراپە و بەدپەشتى و بى ئابروى تىدا بلاو دەكەيتەوہ . ئەمانە نمونەن لە دەيوسى .

(۱) رواه الإمام أحمد ۶۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۰۴۷ .

تەزویرکردنی نەسەبی مندال و باوک

بە پیتی شەرع دروست نی یە بۆ هیچ مۆسڵمانێک پەچەڵەك و نەسەبی بداتە لای هیچ کەسێک جگە لە باوکی خۆی. یان خۆی بە قەوم و گەلیک بناسینی و لەوان نەبی.

جا هەندێ کەس نەم کارە دەکەن بۆ مەبەست و مەرامێکی مادی، بۆ ئەو مەبەستەش نەسەب و پەچەڵەکیکی ساختە و تەزویز دەسەلمینی لە کاغەز و وەرەقەیه‌کی یاساییدا.

هەندێ کەس نەم کارە دەکەن زۆر جار لە پقی باوکیان، چونکە بە مندالی وازی لی هێناوە و دەری کردووە.

هەموو ئەمانە حەرام و قەدەغەکراون، وە نەم کارە خراپە و بەلای گەورە و گرانی لێدەکەوێتەو لە زۆر بواری جۆراوجۆردا، وەکو مەحرەمەکان و نیکاح و میرات و زۆر شتی تریش.

«سعد» و «أبو بكرة» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەیگێڕێنەو کە فەرموویەتی:

« مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ ».

واتە: « هەرکەس بانگەشە کۆریتی خۆی بکات بۆکەسێکی تر جگە لە باوکی خۆی نەسەبی خۆی بداتە لای و بزانی ئەو باوکی نی یە، ئەوا بەهەشتی لەسەر حەرامە»^(١).

لەشەریعتی پیروزی نیسلام دا هەر شتێک کە مایە گالتە و لاقرتی کردن بی بە پەچەڵەك و نەسەبی خەڵکی حەرامە، وە یان تەزویز و ساختەکردنی بی هەر حەرامە.

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤٥/٨.

بویه هندی کس لهم بواره دا دوو چاری هه لهی زهق دینر ووشه و ده برینیک له زاریان دهرده چی که به ره و نه م تاوانه په لکیشیان ده کات، بو نمونه کاتیك پیاو له گهل خیزانه کهیدا به شهردیت و ده مه قاله دروست ده بی زیاده روی ده کات له بهرام بهر خیزانی و به داوین پیس تاوان باری ده کات و حاشای خوئی له منداله کانی ده کات و به مندالی خوئی نازانی به بی شهوی به لگه یه کی پروون و ناشکرای به دهسته وه بی، له کاتیكدا شه مندالانه به هوی سهرجی ی کردنی نه م له گهل خیزانی دروست بوون.

وه هندی نافرته تانیش خیانهت و ناپاکی له میرده کانیا ن ده کهن و له پرنگی کاری ناشه رعوی و داوین پیسییه وه دوگیان ده بن و، مندال و وه چهی ناره سن تیکهل بهر چه له کی پیاو ده کی ده کات که له پیاو ده کی نی یه.

وه هه ره شهی زورتوند و گران له سهر نه م کارانه هاتوو له شه ریعه تدا :

«أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیرته وه که فهرمو یه تی:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يَدْخُلَهَا اللَّهُ جَنَّتُهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَقَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ».

واته: «هه نافرته تیک مندالیک بخاته نار بنه ماله یه که و: که له میردی خوئی نه بی، شهوا شه نافرته له لای خودا بهشی نی یه و خوداش نا یخاته به هه شته وه، وه هه پیاو یکیش نکوئی مندالی خوئی بکات و حاشای لی بکات و بزانی مندالی خو یه تی، شهوا خودا ره حم و بهزیی خوئی لی ده بری و شه مزاریشی ده کات له پیش چاوی سهرجه م خه لکان دا»^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۶۹۵/۲ انظر مشکاة المصابيح ۳۳۱۶.

سوو خواردن ((ریبا))

خوای پهروهردگار له قورناندا جهنگو شه پرکردنی خوۍ له گهل هیچ که سوو
تاقمیک رانه گه یاندوه تهنه سوخوره کان نه بی .
وه کو ده فرموۍ:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِن تُبْتِغُوا فَلََكُمْ رُدُّهُنَّ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾﴾ البقرة: ٢٧٨ - ٢٧٩

واته: «ئهی ئموکسانهی باوه پرتان هیناوه له خوا بترسو و ده ست هه لگرن لهو
ریباو سووۍ که مارتانه له سر خه لکی نه گهر نیماو و باوه پرتان، خو نه گهر
ده ست هه لنه گرن و وازنه هیتن له سوو خوۍ، نهوا جهنگیکی گه موره پابگه یه نن
له گهل خو دار پیغه مبه ره که ی.»

نهم نایه ته به سه بو ده رختنی خرابی و ناله باری نهم تاوانه له لای خوای بهرزو بی
هاوتا .

نه گهر ته ماشایه ک بکری له سر ناستی تاو و ده لته تان، نهوا ویرانکاری و
فموتان و له ناو چونیکی زور ده بیتری له پشت مامه له کردن به ریباوه، ههر
له مایه پوچ بوون و له ده ست دانی مال و پاره و بی بازاری بی توان بوون له
دانه وهی قهرزو افلیح بوونی باری نابووری و بهرزو نه وهی بی کاری تاده گاته
ههر هس هیسانی زوری کۆمپانیاو کارگه کان.. وه ههروه ها له نه نجامی ریباو
بلاو یونه وهی سوو خوۍ نیشکه رو کریکار وای لی هاتو ره ژوانه هه لبدات و
هه لپه بکات بو پرکردنه وهی نهو قهرزانه ی که به هوۍ ریباوه هاتو ته سه ری و
تهواو بوونی بۆنیه، نا نه مهش ده بیته هوۍ دروست بوونی چینیایه تی له ناو

گومەلگەدا، چونکە ھۆکاری سەرەکیە بو کۆبونەوێ مائو سەرۆت و سامانی زۆر لە دەستی پێژەییەکی کەمی خەلکدا و چینهکانی تریش ھەزارو نەدار دەمیئنەو، پێ دەچی ئەمە دیمەنیکی ئەو شەپو جەنگە بێ کە خودا بەلێنی داو بەرامبەر بەو کەسانە ی مامەلە بەرپاوە دەکەن .

جا ھەرکەسیک بەشداری بکات لە مامەلەکردن بەرپاوە، ئەوا لەعەنتی لێ کراوە لەسەر زمانی پێغەمبەر ﷺ ، نیتەر جیاوازی نی یە ئەو کەسە خۆی لایەنی، سەرەکیە لە خواردنی پێیاکە، یان یارمەتی دەری، یان تەکاکاری.

«جابر» ی کوری «عبداللہ» لە پێغەمبەر ﷺ دەیگێتەو کە فەرموویەتی:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ ».

واتە: « پێغەمبەر ﷺ لەعەنتی کردووە لەرپیاخۆر، لەوێ کە دەیداتی، لەنەسەرەکی، لەشایدەکانی، وە فەرمووی ھەر ھەمویان لە تاراوندە وەک یەکن»^(۱).

کەوابوو دروست نی یە نیش کردن لەنوسینەوێ کاری پێیا، وە گونجاندن و پێکخستن و قسە تێدا کردنی، وەرگرتن و بردنەوێ، ھەلگرتنی وەکو سپاردن، پاراستنی، ئەمانە ھەمووی ھەرامن .

بەشیوەکی گشتی بەشداری کردن لە کاری پێیا و ھاوکاری کردن تێیدا بەھەر شیوەیەک ھەراھەر قەدەغە کراوە.

(۱) رواه مسلم ۱۲۱۹/۳.

وه پيښه مېرمن عليه السلام سوږيووه له سهر پونكړنه وه ي گنده لي و نا قولا يي نه م
تاوانه گوره يه هه روهك «عبداللّٰه» ي كور ي «مسعود» له پيښه مېرمن وه عليه السلام
ده يگيړتته وه كه فخر مو ويه تي:

«الرَّبَّاءُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرَهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنْ أَرَبَى الرَّبَّاءُ عَرَضُ
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رېبا هفتاو سئې بشه تاواني ئاساترينيان وه كو نه ويه پياوړك دايكي
خو ي ماره كات، وه سوتريني سو وه كان ناموسي پياو ي موسلمان» ^(۱).
وه هه روه ها «عبداللّٰه» ي كور ي «حنظلة» له پيښه مېرمن وه عليه السلام ده يگيړتته وه
كه فخر مو ويه تي:

«دِرْهَمٌ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنِيَةً».

واته: «درهم يک رېبا گر پياوړك يي خوات و بزاني رېبا يه نه و
له شستو سئې زينا قورستر وه تاوانته» ^(۲).

وه رېبا تاوانيكي گشتيه و تايبه نه ندني يه به حالي فقهيري و ده وله مهندي
يه وه، هه روهك هه ندئ واگومان ده بن، به لكو گشتيه و هه موو حاله تيک و
هه موو كه سيک ده گريته وه، چه نده ها ده وله مهندي و بازرگاني گه وره مايه پوچ
ده رچوون به هو ي رېبا وه، واقعي ش به لگه يه بو نه مه .

كه مترين ييخي ريهك كه له رېبا وه سهرچا وه بگري نه ويه كه فخر و بهر كه ت
له ماتيدا هه لده گري و نا يه لي هه رچه نده له ژماره و پيوانه شدا ماله كه زور بي.

هه روهك پيښه مېرمن عليه السلام فخر مو وي :

«الرَّبَّاءُ وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ».

(۱) رواه الحاكم في المستدرک / ۲۷ وهو في صحيح الجامع ۳۵۳۲

(۲) رواه الإمام أحمد ۲۲۵/۵ انظر صحيح الجامع ۳۳۷۵

واته: « پیاو سوو همرچهنده لسه رتاره مال زور ده کات، به لام
سهر نه خجانه کمې همر بهر و کمی و لهن او چون د پروات »^(۱).

به هه مان شپوه پیاو سوو تایبست مهنه نی یه به بهر زور نرمی یان کم و
زوری ریژه کیهوه، همر هه مووی حرامه و قه ده غه کراوه .

پیاوی سوو خوړ له رژی قیامه تدا وه کو مرژی پریه تی و شیتی لی دی و،
کاتیک له گوړ دهر دین و زیندو و ده کرینه وه و راست دهنه ره ده لیتی شهیتان
دهستی لی و ه شان دوون و توشی شیتی و پهر کمې ده بن .

له گهل ناشرینی و نابه جیپی و خراپی نه م تاوانه دا هیشتا خردای گوره ږنگای
به ته و به و په شیمانی داوه، خبهری داوه که ته و بهی لی بکری و وازی لی
بهی نری و چونتیتی په شیمان بونه وه که شی و ونکر دوتوه :

خوای گوره به سوو خوړه کان دهنه رمووی :-

﴿وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (۲۷۹) البقرة:

۲۷

واته: « نه گمر ده ست له سوو خوړی هه لگرن و په شیمان بنه وه لیتی، نه و
سهر مایه کانی خوتان بسیننوه بهی سوو، نیت نه نپوه له قهر زاره کان سته م
کمن، نه نه و انیش له نپوه سته م بکمن ».

وه بیویسته لسه مرژی باوه ردار خوړی له م تاوانه گوره یه پیاریزی و لیتی
پاکات و روی تی نه کات و، هه ست به خراپی و نابه جیپی نه م تاوانه بکات.

وه ته نانه ت نه و که سانه ش که مال و پارهیان له بانقه کانی سوودا داده نین له
به ر ناچاری و له ترسی لهن او چوون و دزینی مال که یان پیویسته لسه ریان هه ست
بکمن که نه مه له بهر ناچاری و بی دهره تانیوه، حال و باریان وه کو که سیک وایه

(۱) رواه الحاكم ۳۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۵۴۲

که له برسیټی و ناچاری دا گوشتی مرداره و بهو بخوات، له گهل نموه شدا
پټویسته داوای لی خوش بوون له خوا بکهن و ههولئ به دلیک بدهن و جیگا و
شویټکی تر بدؤزنه وه گهر بکړئ .

وه دروست نی یه بویان داوای زیاده ی سووه که بکهنه وه له بانقه کان، تنانته
نه گهر رپاوسو و چوه سهر حسابات و پاره که یان، پټویسته خویانی لی پرگار
بکهن و له کولئ خویانی بکهنه وه بهر یگا و شیوازیکی دروست، نهک بیکاته خیرو
صدهقه، چونکه خودا پاکه و خیرو صدهقه یه کیش گهر له مائی پاکه وه
دهر نه چی وهری ناگری و قهبولئ ناکات.

وه ههروه ها به هیچ شیوه یه که دروست نی یه نهو زیاده یه چی
سهر باره که یان بؤ خویان به کاری بهینن و لی ی سوود مهندين نه بؤ خواردن ، نه
بؤ خواردنه وه، نه بؤ جل و بهرگ، نه بؤ سهاره، نه بؤ خانوو، نه بؤ خهرجی
کیشانی ژن و مندال و دایک و یاوک، و نه له بهری زهکات دهر ده چی، وه نه بؤ کرپی
خانوو سهرانه ی زهوی به کار ده بهری، وه نه بؤ پاراستنی گیانش له سته میک
به کار دی . بویه پټویسته خوی لی قوتارکات و له کولئ خوی بکاته وه له ترسی
تولم و تورپی خودا.

دهر نه خستنی عیب و نات ه وای کهل و پهلی فروشراوو شار دنه وهی له کاتی فروشتندا

پیغه مبهړ ﷺ تیپه پری به لای خواردنیکی وشکدا، دهستی کرد به ناو
خواردنه که دا په نجه کانی بهر ته پری کهوتن ، پیغه مبهړ ﷺ فهرمووی :-
« يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ مَا هَذَا؟ ». واته: « فروشیار تمه چی یه ؟ »
وتی باران بهری که وتوه و ته پری کردوه .

پیغمبر ﷺ فرمودی:

« قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته: « ثَمَى بَوَّ تَهْرِيه كَهَيْت نَهْخَسْتَوْتَه سَهْرَه تَا خَه لَكِي بِيْبِيْنَن، هَمْرَكَمَس غَمَش وَ خِيَانَه ت بَكَات لَه ثِيْمَه نِي يَه »^(۱).

زۆرْيِك لَه وَ فَرْوَشِيَارَانَه ي تَهْمِرْوَ كَه تَرْسِي خُودَا لَه دَلْيَانَسَا نِي يَه هَهْوَل دَه دَهَن نَاتَه وَاوِي وَ عَهْيِي شَه كَه كَهْيَان بَشَارَنَه وَ، يَان خِرَآپَه كَه دَه خَاتَه بَهْشِي ژِيْرَه وَ ي سَنَدُوقَه كَه وَ جَوَانَه كَه ي دَه خَاتَه سَهْرَه وَ، يَان مُضَادَه ي كِيْمِيَاو شَتِي لَه وَ جَوْرَه بَه كَار دِيْنِي بَوَّ تَه وَ يَه بَه دِيْمَه نِي كِي جَوَانَتَر دَهْرَكَه وَي، يَان هَهْنَدِي جَار نَاتَه وَاوِي وَ كَه م وَ كُورِي لَه دَهْنَكِي فَرْوَشِرَاوَه كَه دَا هَهْيَه وَ دَه يَشَارِيْتَه وَ، وَ بَاسِي نَاكَات وَ سَهْرَه تَا نَاتَه وَاوِيَه كَه دَه رَنَا كَه وَي، پَاشَان تَا كِرْيَارَه كَه هَه سَتِي پِي دَه كَات وَ دَه گَهْرِيْتَه وَ، فَرْوَشِيَار لَه وَ شُوْيَنَه نَه مَآوَه وَ خَوِي دَه شَارِيْتَه وَ.

وَه هَهْنَدِي لَه وَ فَرْوَشِيَارَانَه كَاتِي بَه سَهْر چَوُونِي شَه كَه كَه دَه گُورِن يَان رِيْگَه نَادَه ن بَه كِرْيَاك سَهْيِرِي شَه كَه كَه بَكَات وَ بِيْپَشَكْنِي وَ تَاقِي بَكَاتَه وَ .

وَه زۆرْيِك لَه وَاْنَه ي كِرِيْن وَ فَرْوَشَتْنِي سَهْيَارَه وَ نَامِيْرَه كَان دَه كَهَن نَاتَه وَاوِي يَه كَانِي دَه رَنَا خَه وَ دَه يَشَارَنَه وَ، تَهْمَه ش حَهْرَامَه وَ قَه دَه غَه كِرَاوَه .

پیغمبر ﷺ دَه فَرْمُودِي :

« الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ يَبْعَا فِيهِ غَيْبًا إِلَّا يَبْنِيَهُ لَهُ ».

واته: « مُوسْلِمَان بَرَاي مُوسْلِمَانَم وَ دُرُوسْت نِي يَه بَوَّ مُوسْلِمَانِيْكَ شَتِيْكَ بَفَرْوَشِي بَه بَرَا كَه ي عَهْيِيْ كِي تِيْدَا يِيْتِي وَ بَوِي بَاس نَه كَات وَ نَاشَكْرَاي نَه كَات »^(۲).

(۱) رواه مسلم ۹۹/۱ ،

(۲) رواه ابن ماجه ۷۵۴/۲ و هو في صحيح الجامع ۶۷۰۵

وه هندی کەس واگومان دەبن کە بەرپرسیارێتی لەسەر شانی خۆی لاداوە
 نەگەر بەکریار بلی بە هەراچ ... یان بەشەرتی قور دەیفروشم، ناتەمە کرین و
 فروشتنیکە کە فەرۆ بەرە کەتێ تێدا نی یە .

ههوهك پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی: -

« الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكُ لَهُمَا فِي يَبْعَهُمَا وَإِنْ
 كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ يَبْعَهُمَا ».

واته: « له کرین و فروشتن دا هەردوولا سەرپشکن نادام جیانبوونەتەوه،
 جا ئەگەر راستیان کردووە عەیب و ناتەواوی یەکیان روون کردەوه، ئەوا
 بەرە کەت دەکوێتەوه کرین و فروشتنەکیانەوه، بەلام ئەگەر درۆیان لەگەڵ
 یەکترا کردو ناتەواویەکیان دەرناخست، ئەوا کرین و فروشتنەکیان بێ
 بەرە کەت دەبێ »^(١).

زیادکردنی نرخ ((النجش))

«النجش»: بریتیی یە لەزیادکردنی نرخێ شەکیک نەک بۆمەبەستێ کرینی
 بەلکە بۆ فێل کردن لە کەسیکی تر تاوەکو فریوی بدات و رایکیشت بۆنەوهی
 نرخەکی پێ زیاد بکات.

پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی :

«... لَا تَنَاجَشُوا...».

واته: «... وه نرخێ شەک بەسەر یە کدا زیاد مەکن لەکاتی کرین و
 فروشتندا...»^(٢).

(١) رواه البخاري أنظر الفتح ٣٢٨/٤

(٢) رواه البخاري أنظر فتح الباري ٤٨٤/١٠

ئەمەش جۆرىكە لە فروفیل و فریودان و هەڵخەڵەتاندن، وەگومانیشی تێدا نی
یە پێغەمبەر ﷺ دەفرمووی:

«المکر والخديعة في النار».

واتە: «فیل کردن و هەڵخەڵەتاندنی خەلکی ھۆکاریکە بۆ چوێ ناگر»^(۱).

وێ کاسیی و مامەڵەیی زۆریک لەو دەڵالانەیی لە ھەراڭگاو غایشگاگاندا کڕین
وفروشتنی ئۆتۆمبیل دەکەن پێسو و خراپە، چونکە ھەرامیکی زۆریان تسووش
دەبێ، ھەیانە بەم کڕین و فروشتنە دوچاری «غجش» دەبێ، وە دەستی کڕیار یان
فروشیارە کە دەبڕن و فریوی دەدەن و ھەڵی دەخەڵەتێنن بە ھۆی داشکاندنی
شمە کەمیی و سووککردنی، بەلام ئەگەر شە کە کە مالتی خۆیان بێ یان مالتی
یەکیکیان، ئەوا بە پێچەوانە و نرخە کەمیی قورسو گران دەکەن لەسەر کڕیارە کە
خۆیان لەناو خۆیان دا دەبن بە کڕیارو بە درۆ بۆ ئەوێ کڕیارە کە فریوو بدەن
بەو نرخە کە ئەمان پیتی دەدەن.

ئەم دەڵالانە دەچنە نێوان کڕیارەکانە و نرخە شتەکانی بەرز دەکەنەو لە
بازاروکەدا، بۆ مەبەستی فروفیل کردن و داوانانە و تاوێ کۆ کڕیارێکی
تێوگەلی و دەستی پێیدا بچۆ و دوچاری زەرەری بکەن.

---

(۱) انظر سلسلة الأحاديث الصحيحة ۱۰۵۷

کړين و فروښتن له دواى بانگى دووهمى پوځى جمعه

خواى بهرزو کار له جى ده فەرمووى :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَوَدَّعَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١﴾﴾ الجمعة: ٩

واته: « ئهى ئهوكهسانهى باوه پرتان هيناهه كاتى پوځى ههينى بانگ درا بو نوښتر، ئهوا بسچن به پيرى نوښتره وه و دهست هه لگرن له هه موو كړين و فروښتنه، چوونتان بو نوښترى جمعه وازهينانتان له كړين و فروښتن باشتر و چاكثره بوښتوه، نه گهر بزانون و دركى ئه وراستى بكمن».

له گهڼ نه مهش دا هه ندى فروښيار له دواى بانگى دووهمى نوښترى ههينى له دوكانه كانياندا له بهر ده م مژگه و ته كان بهر ده وامن له سهر كړين و فروښتن.

وه ههركهس له وكتاته دا شتيكيان لى بگريښت، ئهوا به شدلر ده بى له تاوان نه گهر سىواكيڅيش بى، وه نه م كړين و فروښتنه به تال و دانه مه زراوه به پيى پاسترين و په سهند ترين بريارى فقهى .

وه هه ندى له خاوهن چيشت خانو نانه واکان و کارگه كان شاگرد و کړيکاره كانى خويان ناچار ده گه ن له سهر نيش کردن له کاتى نوښترى جومعه دا، نا نه م نه سانه هه رچه نده له پواله تدا سوود و قازانچ و ده سته مويان زياتر ده بى، به لام له راستيدا ته نها په نجه پوځى و مال ويرانيان ده ست ده كهرى و زه ره و زيانيان بو ده ميتنى .

به لام هه رچى کړيکار و شاگرد و خزمهت کاره كانى هه يه پتويسته به م فەرمایشتهى پيغه مبه ر ﷺ کارى کمن که ده فەرمووى :

« لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ».

واته: «گویند ای کسانی که بپای من فرمانی خود را نداده اند»^(۱).

قومارو یانسیب

خوای بی هارتا ده فدرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ المائدة: ۹۰

واته: « ای کسانی که ایمان آورده اید! خمر، قمار، بازیهای شانس و آله و سحر، نجاستی است از عمل شیطان، پس از آن اجتناب کنید تا شادمان شوید. »
واته: « ای کسانی که ایمان آورده اید! خمر، قمار، بازیهای شانس و آله و سحر، نجاستی است از عمل شیطان، پس از آن اجتناب کنید تا شادمان شوید. »

سهرده می جاهیلیه تی پیش اسلام خه لکی قومارو یانسیبانه ده کرد، دیارترینیانو به نوابانگترینیان نهوه بوو ده پیاو وه کویهک له حوشتریکدا شهریک ده بوونهوه، پاشان جوړه قورعه یه کیان بوو ده کرد به بهرد هه لدان (حهوت جار ده یان کرد) جا نهو حهوت به یانسیب به شی جیا جیان بهرده کهوت (به پیتی یه کهم و دوهم و....) سیانی کوئاسی (که ناویان دهرنه ده چوو) هیچیان بهر نه ده کهوت .

به لام له سهرده می نیمه دا قومارو یانسیب چهنده ها شیوازو جوړی هیه، له وانه :

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۱۲۹ وقال أحمد شاکر إسناده صحيح رقم ۱۰۶۵

نمویه نه مړې پټی ډهوتری یانسیب شیوازو جوړی زوره، سادهترین جوړی کرپنی بلیتی ژماره ییه به پاره، که له دوایدا پاکیشانی بۆ ده کری، براوه یی کهم خه لاتیکي پی ددری و دووهم خه لاتیکي تر نابو شیوه یه خه لاتیکان ده گوریت و جیوازن به پټی یه کهم و دووهمی، نا نه مه حرامه و قه ده غه کراوه هه رچه نده ناویشی بنین کاری خه یری .

شیوازیکي تر نهو ییه شه کیك بکریټ له پیڼاو شتیکی نادیاردا، که نه وشته نه زانراوه له ناو شه که که دایه، یان ژماره یه کی پیته دری له کاتی کرپنی شه که که داو پاکیشانی بۆ ده کری بۆ دیاری کردنی خه لاتیکان، نه هم هه موو جوړه شیوازه ی قومار ده چیتته ژیر نهو (المیسر) که خودا له نایه ته که دا باسی لیتوه کردووه .

دزی کردن

خوای بهرزو بی هاوتا ده فمرمووی :

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ المائدة: ٣٨

واته: « پیاو و تافره تی دز ده ستیان بېن له تۆلی دزی کردنه که دا، نه و ش بریارو و حکمینکه له خوداوه، خوای گموره بالا ده ست و کار به جی یه .»

ترسناکترین تاوانی دزی دزی کردنی حاجیه کانه له که عبه ی پیروزدا، ناهم جوړه دزانه که دزی له پیروزترین به شی سهرزه وی و له ده ورو بهری که عبه دا ده کهن هیچ سدهنگ و قورسایه کیان بۆ سنوره کانی خوا دانه ناوه و هیچی تیدا نه هیشتوته وه .

پیتغه مبهرد ﷺ له به سهرهاتی نوژیی خۆرگیراندا فهرمووی :

« لَقَدْ جِيءَ بِاثَارٍ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمْونِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمَخَجِّ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجُّ بِمَخَجِّهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعَلَّقَ بِمَخَجِّي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ ».

واته: «كه منتان بينى هاتمه دواوه، نهو ئاگريان هيتا له ترسى نهوى نهو كو ههلم و گرو بليسه كى بمگاتى، وه ته نانهت خاوهن گوچانه كهه بينى له نار ئاگردها كه ريخولمى خوئى راده كيشا له نار ئاگره كهدا، چونكه گوچانه كهى به كارده هيتاو دزى له حاجيه كان ده كرد پيئى، جا نه گهر كسهى كه دزى ليده كرد ئاگه دار ببوايه تهوه، نهوا ده يووت نوساوه به گوچانه كهه وه من ئاگادار نه بووم، خو نه گهر بئ ئاگابو نايه نهوا ده دزى»^(۱).

وه له گه و ره ترين جوئى دزيه كان دزى كردنه له مالى گشتى، وه هه ندئى له و كه سانهى نهه دزيه نه كهه نهوه ده كه نه بيانوو ده لئين دزى كردنه كهى نيتمهش وه كو دزى كردنى خه لكاني تر، دزى نه كههين وه كو دزى كردنى نهو خه لكه (بوخه لك بيه خوات و نيتمه نه بخوين)، به لام نازان و ههست ناكهه نهوه دزى كردنه له هه موو مو سلمانان، چونكه مالى گشتى مولكى هه موو مو سلمانان، وه دزى كردنى كه سانيكى له خوا نه تر سن نابي ته به لگه و به هانه بو شوين كه وتن و چاولئ كردنيان.

وه هه ندئى خه لك مالى كا فر ده دزن و دزى له مالى كا فران ده كهه به بيسانوى نهوى كه نهوانه كا فرو بئ باوه رن، ته مهش بيانويه كى ناراسته و رهوا نى يه و به هانه كه شيان گو نجا و نيه و نات هواوه، چونكه نهو كا فرو بئ باوه رانهى كه

دروسته مال و سامانیان بریت، بریتین لهو کهسانه کی که شه پوجهنگ به ریاده کهن بهرام بهر موسلمانان له بهره کی جهنگ دا مال و سامانی به بی ماویان ده بیته مالتی موسلمان و دروسته بردنیان، نه که هه موو کومپانیای کافران و تاک تکیان بچیتا ژیر نه م باسه وه.

وه یه کی که له ریگاگانی دزی کردن ده ست بردنه بو گیرفانی خه لکی و بردن و پفاند نیه تی له نا کاو.

وه همدی که به نیازی سهردانی ده چن بو مال خه لکی و دزیان لی ده کهن، وه هه ندی که س دزی له جانتا و کهل و پدی میوانه که کی خوی ده کات .

وه همدی که سی تر ده چنه بازار و فروشگاگانه وه و شه که و کهل و پهل ده شارنه وه له گیرفانیاندا یان له ژیر جله کانیانه وه، یان هندی جار هندی نافره تان نه م کاره ده کهن و له ژیر جله کانیانه وه شت ده شارنه وه و ده دیزن.

وه همدی خه لکی دزی شتی بچوک و کهم و هه رزان و کهم بایه خ به ناسایی ده زانی، له کاتی که دا پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی :-

« لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقَطُعَ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقَطُعَ يَدُهُ ».

واته: « له عنمتی خودا له دزی که بی که هیلکه یه که ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه، وه له عنمتی خودا له دزی که بی که گورسی که ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه »^(۱).

بو یه پیویسته له سهر هه موو که سی که که شتی کی دزی به بیگیریت هه وه بو خاوه نه که کی خوی، دوا ی نه وه ی په شیما ن بو یه وه و ته وه ی کرد و گه رایه وه بو لای خوا، نیتر به ناشکرا بو ی ده گیریت هه وه و ده داته وه یان به نه یی و په نهانی یان به هو ی که سی کی تر وه بو ی ده گیریت هه وه.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۱/۱۲

به لّام نه گهر ههولتي زوري داو كوششي كرد بۆ دۆزينهوهي خاوهن ماله كه و دهستي پينه گهيشه يان به ميراث گره كاني خاوهن ماله كه، نهوا دروسته بيكاتنه خيتر به مه بهستي نهوهي پاداشتي خيتره كه ي بۆ خاوهن ماله كه بي.

وهه رگرتني به رتيل و ده مچه ور كردني خه لك

به رتيل دان به قازي و حاكم و ده م چه ور كردنيان بۆ به تاڤ كردنهوهي حهق و مافيك يان جي به جي كردني نارهوايي و سته ميك تاوانه و حهرامه، چونكه نه مه سهرده كيشي بۆ سته مكارى و بي دادپهروهرييون له حوكم داو زۆردارى و ماف خواردن و چهوسانهوهي خاوهن حهق و ده بيهته مايه ي بلاوبونهوهي فساد و خراپه كاري و بشيوي .

خواي پاك و بهرز ده فهرموي:

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ

أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة: ١٨٨)

واته: « سامان و دارايي يه كتر به نارهوا و نادروست له نيوان خوتان مهخون، پاره و سامان مهدهن به حاكم و كار به دهستان تا به نارهوا به شيك له مال و داراي خه لكى بخون، بويه خوشتان باش دهزانن كه نهو جوړه كارانه نادروسته و نارهوان ».

«أبوهريرة» له پيغه مبهروه ﷺ دهگيريتتهوه كه فهرمويه تي:

« لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ ».

واته: « لهعنمتی خوا لهبهرتیل دهر و بهرتیل خۆره کان لهکاری حوکم و دادوهریدا»^(۱).

بهلام بهرتیل دان بۆنهوهی کهسیک حهقیکی خۆی دهست کهوئ یان ستهمیك لهکۆل خۆی بکاتمهوه، هیچ پێگه چارهیهکی تر نهبوو تهنها بهم پێگهیه نهبی، نهوا نهوکهسه توشی نهم ههپهشانه نایهت.

لهم سهردهم و چهرخه ئێسه بهرتیل دان و دهم چهورکردن زۆر به ناشکرا دهبینرئ و بهجۆریکی وهها تهمشهیهی کردووه و بلابوتهوه که زۆر شوئینی تهنیهتهوه، تهنانهت وای لئ هاتوه لهلای ههندی له فرمانبهران نهو پارده سامانهی له پێگه بهرتیلهوه وهری دهگرن زۆر زۆر تره لهو موچهیهی خۆی که وهری دهگرئ، وه وای لئ هاتوه زۆریک له نیش و مەعمەلاتهکان به بهرتیل نهبی نهدهست پێدهکات و نهکۆتایش دیت، وه نهوهی توشی زهرهرو زیانی گهوره دهبی لهم کارهوه تهنها فهقیر و ههژارو کهم دهستهکانه.

وهوای لیهاتوو نیش و کاری هیچ کهسیک پێش ناخرئ ههتا بهرتیل نهوات، وه ههرکەس بهرتیل نهداو دهمی خهلکی چهور نهکات نهوه نیش وکارهکهی دوا دهخرئ و پشت گوئ دهخرئ، وه نهوکهسهی که بهرتیلی داوه نیش وکارهکانی زۆر زووتر له پێش ههموو کهسیکهوه بۆ تهواو دهکری.

وه ههمووها بهرتیل دان هۆکاریکه بۆ نهوهی مال و پارهی خهلکی به ناحق بچیتته گیرفانی نوینهری کریار و فرۆشیارهکانهوه.

جا لهبهرئهوه و چهندهها هۆکاری تر، سهیرنی یه که پێغه مبر ﷺ دوعای کردبی لهو کهسانهی بهشداری نهم تاوانه دهکهن بهوهی له رهحمتهی خوا بهدوورین.

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۹

«عبداللہ» ی کوری «عمر» له پیغه مبره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که
فدرموویه تی:

«لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الرَّأْسِ وَالْمُرْتَشِي».

واته: «له عننه لمرتیل دهر و لو کسهش و وهری ده گری».^(۱)

داگیر کردنی زهوی

هه ركات ترسی موراقه بهی خودا نه ما، نه وا هیزی فروفیل له مرؤفا
دهرده که ویت و هانی ده دات بۆ زولم و ستم کردن، وه کو ده ست به سه را گرتنی
مالی خه لکی و داگیر کردنی.

داگیر کردنی زهوی و زاروده ست به سه را گرتنی یه کی که له و جوړه ستم و
ناحه قیانهی که بهرام بهر به یه کتر ده کری، خوی گه ورهش توله ی سهخت و
توندو به نیشی داناوه بۆ نهم جوړه تاوانانه.

«عبداللہ» ی کوری «عمر» له پیغه مبره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که
فدرموویه تی:

«مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ
أَرْضِينَ».

واته: «هه کسهی شتیک له زهوی یه ک بۆ خوی داگیر بکات و بهی نه و
مافی خوی بی، نه وا له قیامهتدا به حوت چینی زهوی دا روډه چی».^(۲)

«یعلی» ی کوری «مره» له پیغه مبره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که فدرموویه تی:

(۱) برواد ابن ماجة ۲۳۱۳ وهو فی صحیح الجامع ۵۱۱۴

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۰۳/۵.

« أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَّفَهُ اللَّهُ أَنْ يَحْفَرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ أَرْضِينَ ، ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ».

واته: « هر کس یک چیز را از زمین ستم کند، خداوند او را بکند، تا آنکه او را به روزی دوازده بار بکند، تا آنکه او را به روزی دوازده بار بکند، تا آنکه او را به روزی دوازده بار بکند. (۱) »

همیشه گوییم نیشانه سنوری زهوی به جوئی که سن سنوری زهوی به که خوی زیاد بکات له سر حسابی دراوسن که، نهوا نهویش ده چیتته ژیر نه باسوهو بریتی به لهوی که پیغمبر ﷺ ناماژهی پی کردوه که ده فرمودی :

« لَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ ».

واته: « له عنمتی خوا لهو کسمی سنوری زهوی و نیشانه کانی زهوی ده گوی » (۲).

وه گرتنی هه دیه و دیاری به هوی تکا کردنه وه

بوونی پلهو پایهو ده سه لات و شکۆمندی لهناو خه لکی دا به کی که له نیعمهت و به خشه کانی خوی گه وه له سر به نده کان نه گه سوپاسی خودای له سر بکن، وه سوپاس کردنی خوداش له سر نهو نیعمهت و به خشه به وه ده بی که هه ول و توانای خوی سه رف کات و بخته کار بو سود گیانندن به موسلمانان .

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۷۰/۲۲ وهو في صحيح الجامع ۲۷۱۹ .

(۲) رواه مسلم بشرح النووي ۱۴۱/۱۳ .

نه مهش ده چيته ژنر نهو فهرمووده گشتگيرهی که پيغمبهر ﷺ
ده فهرمووی:

« مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ ».

واته: « هرکسینک له ئیوه توانی سودیک به براکمی خوی بگهینیت و
کاریکی بۆ ناسان بکات و هاوکاری بکات، نهوا با بیکات و کم ترخم
نمی له هاوکاری کردنی»^(۱).

هرکسینک به هوی پلهو پایهو پیزه کهیموه که هیهتی بتوانی سودی به
موسلمانن بگهینیت و کاری بۆ ناسان بکات له لابرند و دوخستنوهی زولم و
سته میت لیتی یان خیر و خوشیه کی بۆداین کات، به بی نهوهی کاری حرامیت
نهجامدا یان دهست دریتی و زولم بی بۆسر حقی کهسینکی تر، نهوا پاداشتی
خوی وهرده گری له لای خوی پهروهردگار نه گهر نیهت و مه بهسته کهی پاک و
خاوین کردیت بۆ خوا.

ههروهک پيغمبهر ﷺ ده بارهی نهوه ناگاداری کردوین و ده فهرمووی :
« اشفعوا لَوُجُرُوا ».

واته: « تکا بۆ یه کتری بکمن پاداشت ده درینمهو له سهری »^(۲).

به لام دروست نی یه هیچ شتیک وهریگری له بهرامبهر نهو تکا کردن و واسیتیه
که کردویهتی .

به لگهش نهویه پيغمبهر ﷺ ده فهرمووی :-

« مَنْ شَفَعَ لِأَخٍ شَفَاعَةً فَأَهْدَى لَهُ هَدِيَّةً فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنَ
الرُّبَا ».

(۱) رواه مسلم ۱۷۲۶/۴

(۲) رواه أبو داود ۵۱۳۲ والحديث في الصحيحين فتح الباري ۴۵۰/۱۰ كتاب الأدب باب تعاون المؤمنين

بعضهم بعضا .

واته: « ھەركەسىڭ تەككەرى بۇزەككە بىكەت و كارىكى بۇرەك بىكەت، پاشان ھەدىە بۇ بەينەن و ئەمەش وەرى بىگىرى، ئەمە دەرگايەكى گەمەرە لە دەرگاكەنى رەبەو سووخاردنى بۇ خۇى كەردەتەمەو بەشەيكە گەمەرى رەبەي خواردوۋە »^(۱).

وہ لەناو خەلکەندە كەسى واهەيە ھەمەو تەناسا ھەولە و تەكاو واسىتەيەكى خۇى دەخاتە كار بەرامبەر بىرى پارەو مالا بۇ دامەزەندەنى كەسىك لە وەزەفەيە كەدا، يان گەستەنەوہى كەسىك لە دائىرەيە كەمەو يان لەجەگەيە كەمەو بۇشەينەيكە تر، بەپەي پەسەندەترىن و تەواو ترىن فەتوا ئەو پارەيە ھەرامە لەبەر « ھەدىە » كەسى پەشەوى « ەبى ەمامە »، تەنەت « ھەدىە » كە ئەمەلەتەش دەگەرتەمەو كە وەرگەرتەنى پارەكە سەمەتە بەمەرجەش دانەنەبى. ھەركەسى چاكە كارو خەير وىست بى پاداشتى خۇى دەست دەكەوى لەلەي خەوا لەقىامەتە دەپەينەتەمەو.

پەيەك ھاتە لە « ھەسن » كەرى « سەھل » داواى لى كە كەرىكى ھەيە، بەلكە ئەم تەكەيەكى بۇ بىكەت، ئەمەش بۇى ئەمەمەداو كەمەي جى بەجى بوو، پاشان پەمەو كە رەوى كەدە « ھەسن » و سەپەسى كەدە. « ھەسن » ەش پەي ووت :

لەبەرچە سەپەسم دەكەي ؟ ئەمە قەنەقەنە وایە ھەمەو كە چۆن مالا زەكەتى ھەيە، ناوہ ھاش پەمەو پەمەو قەسەرەشتەن زەكەتى ھەيە . خەلەيكە گەرنەگ ھەيە پەيەستە لىرەدە نامازەي پەي بەرى: ئەمەش ئەمەيە ئەگەر كەسىك بەكەرى بىگەرى بەرامبەر بىرى پارە بۇ جى بەجى كەردە و

(۱) رەواہ ەلەمە ەمەد ۲۶۱/۵ وەو لى صەحەب ەلمەم ۲۹۲

پاپمراندنی نیش و کارو معامله یه ک و به دوایدا بچی دروسته و ناکه ویتته ژیر نه م
 باسه وه، به لکو ده چیتته ژیر باری به کری گرتنی شه رعیه وه.
 به لام نه وهی تاوان بی و سهر پیچی بی نه وهیه که سیك هه ول و پله و پایسه و
 قسه و پوشتنی خوی به کار بهیئن بی واسیته کردن به رامبهر بری پاره.

نیشکردن به کریکار و پینه دانی کریکهی

پیغه مبه ر عليه السلام هانی خه لکی داوه که په له بکهن له به خشین و دانه وهی مافی
 کریکارو شاگرد.

ده فهرمووی :-

« أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرْقُهُ ».

واته: « کرینی کریکار بدن پیش نه وهی عمره قه که ی وشک بییتته وه »^(۱).

له و زولم و سته مانه ی له ناو گو مه لگا نیسلامیه کاند ا هاتوته ناراو رویدا وه،
 نه دانی کری و مافی کریکارو شاگرد و فهرمان به رانه، نه مانه ش چند شیوازو
 دیمه نیکی جوړاو جوړی هه یه، له وانه:

❁ نه وهیه به ته وواوی به یه کجاری نکوللی له حه ق و مافی کری کاره که
 ده کات و کریکاریش به لگه یه کی پوشتنی پی نی یه بو سه لماندنی مافه که ی خوی
 نا له م حالته هه چنده مافی کریکاره که ده فه وتی له دونیادا به لام له لای خوی
 گه موره وون نابی و نافه وتی له قیامه تدا، له پوژی قیامه تدا زالم و سته مکار
 ده هیئتری که مائی سته م لی کرای خواردوه، بویه له چاکه کانی سته مکاره که
 ده دریتته سته م لی کرارو ماف خوراوه که، جا نه گهر چاکه کانی نه ما نه و جا له

(۱) واه ابن ماجه ۸۱۷/۲ و هرو فی صحیح الجامع ۱۴۹۳.

خراپى ستم لىكراوه كه ده خړپته سهرشانى ستمكاره كه و پاشان فېره ده درپته
دۆزه خهوه.

✽ جۆړىكى تر له و ستم مانه نه وه يه:

نرخه كى كه م ده كاته وه لى ي داده شكېنى و مافه كى خوى به ته واوى پى
نادات و بهى هېچ حقيك لىي كه م ده كاته وه.

خوای گه ورهش له باره ي كه م كړدنه وه ي مافى خاوه ن حق ده فېرمووى:

﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ (۱)﴾ المطففين: ۱

غونډى نهم جوړه ش: نه وه يه كه هه ندى له خاوه ن كارگه كان ده يكه ن كاتيك
هه ندى كړىكارو شاگرد پروده كنه ولات و ښاره كىان له سهر برىكى ديارى كراو
به لىنامو عه قديك به يه ك ده دن، جا كه په يوه ندى كړد به كارگه كه وه و پيوه ي
په يوه ست بو و ده ستى كړد به كار كړد و نيش كړد، نه و جا خاوه ن كارگه كه
ده چيت ده ست له په يان نامه كه ده دات و ده يگورپت بو كړيه كى كه متر، جا نه و
كړىكارانه ش به دلشكاوى و نساړه زابى و ناچارى ده مينه وه، زور جار ناستوان
حق و مافى خويان به سلين، بويه دامواى خويان به رز ده كنه وه بولاى خودا،
نهم كاره حرامه هه چنه ده خاوه ن كارگه زالمه كه موسلمانيش بى و
كړىكاره كه ش كافرى .

جا نهم داشكاندن و كه م كړدنه وه ي حق و مافى كړىكار جوړىكه له پنگرى له
پىگای خوای گه وره و تاوانى كړىكاره كه ش دپته سهرشانى خاوه نكار.

✽ جۆړىكى تر له و وزولمانه ي له كړىكارو فرمانبهر ده كړى نه وه يه:

نیشی نیزافی بو زیاد بکات یان ماوه ی نیش کړدن و ده و ام کړدنه وه كى بو
زیاد ده کات، وه تنه ها كړىكه ی خویشی پى بدرى بهى نه وه ی كړى نیشه
زیاده كى بو دابنرى .

✽ جۆریکی تر لهو ستهمانه نهوهیه:

مافه که ی دوای دهخات و دهست به دهستی پی دهکات و به نه مپۆ ناسبه ی مافه که ی دهخات، نهوجا مافه که ی پینادات مه گهر دوای ههول و تیکۆشان و تهقه لاکردنیکی زۆرو شکات و سکالا کردن و مه حکمه مه پی گرتن نه بی .

زۆر جار مه بهستی خاوهن نیش له دواخستنی مافه که بیزارکردن و وهزکردنی کریکاره که یه، تاوه کو واز له مافه که ی خۆی بهیئنی و داوای نه کاتهوه، یان مه بهستی نهوه بی سود له پاره و حهقی کریکاره که وه رگری بهوه ی ده یخاته نیشه وه وهلی ده سورپینی.

له کاتی که دا کریکاره هه ژاره که ژمه خواردنی پۆژانه ی خۆی دهست ناکه وی و ناشتوانی وه کو خه رچی کیشان بۆ مال و مندالی خۆیشی بینیریته وه که پیو بیستیه وه نه مه له پیناویاندا دوو چاری غه ربی و ده ربه ده ری بووه . جا دۆزه خ و مال و ویرانی و سزای سه ختی پۆژی قیامت بۆ نه و زالم و سته مکارانه ی مافی کریکار و شاگرد و فه رمان به ران دهخۆن .

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریته وه که فه رموویه تی:

«قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ».

واته: «خوای پهروه ردگار ده فه رمووی: دوژمنی سی کو مه ل له خه لکیم له پۆژی قیامه تدا و خوم یه خه یان ده گرم: که سیك له بهر من شتیکی پی بدری و پاشان ناپاک ی بکات لهو شتی و پی پی دراوه، وه پیاوێك که سیکی نازاد بفروشی و پار که ی بخوات، وه که سیك کریکارێك بگری، نهویش به باشی کاری خوی بکات، به لام کریکی خوی به جوانی پیندا»^(۱).

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴/ ۴۴۷

دادپهروهه نه بوون له نيوان منډال دا

هه نډۍ كېس به نه نقه ست هه نډۍ له منډاله كانيان تاييه ت مهنده كڼ به به خشينو هه ديه و شت كړين بډيانو نه واني تر پشت گوي ده خپن، به پيى شرع نه م كار هه رامو دروست نى يه نه گهر هو كاريكي شرعي نه پيټ بو نهو تاييه ته منډ كړنه.

به لام نه گهر هو كاريكي شرعي هه بو نهو دروسته، بو غونه پيداويستى يه كيڅ له منډاله كاني جى به جى بكتات و خه رجي زيادى بكيڅى له چاو نه واني تر له بهر نه وى منډاله كى نه خوښه يان قه رزاره يان خوښد كارو يان نيشو كارى ده ست ناكه وى يان خاوه نى منډالې زوره لهو حاله تانه دا تاوان بار نابى، نه گهر نيه تى نه وى هه بى هه ركات منډالېكي ترى هو كاري شرعي هه بو بو خه رجي كيڅان خه رجي نه وېش بكيڅى وه كو چوڼ بو نه مى ده كيڅى . به لڼگه يه كى گشتى نه ويه كه خدا ده فرموى :

﴿اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ٨

واته: « دادپهروهه رڼ، چونكه داد پهروهى نزيكتره له ته توواو له خواترسان .»

وه به لڼگه ي تاييه تيش له سهر نه م باسه نه ويه:

«نعمان» ي كورې «بشير» باسى ده كات كه باوكى هات بو لاي پيغه مېهر

ﷺ ووتى: نه م به نډه يم به هه ديه داوه ته كوره كم.

پيغه مېهر ﷺ فرموى:

« أَكُلْ وَلَدَكَ تَحَلَّتْ مِثْلَهُ؟ » واته: « نایا به هه موو کوره کانت نهو هه دیهت داوه؟ ».

ووتی: نه خیر.

پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی:

« فَأَرْجِعْهُ » واته: « لیبی بسینه وه و مهیده ری »^(۱).

له روایه تیکی تر دا هاتوو که پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام پیتی فهرموو:

« فَأَتَقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ ». واته: « له خوابترسنو دادپهروهرین له نیوان منداله کانتاندا ». بۆیه گه رانیدی وه و نه وهی دابووی به کوره کهی لیبی سهنده وه^(۲).

وه پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی :

« فَلَا تُشْهِدْنِي إِذَا فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرِ ». واته: « من مهکنه شاهد چونکه ناجه شاهد له سر زولم و ستم »^(۳).

وه ده توانی کوو دوو نه وهندهی کچی پی بدری هه روهک میرات چونکه کوو نه رکی سه رسانی زیاتره، نه مهش قسهی نیمامی (نه حمده) به ره حمهت بی^(۴).

نه گهر ته ماشایهک بکری له ژیان و حالی هه ندی له خیزانه کان، نهوا زور باوک ده بینری که له خوا ناترسی و ریزی هه ندی مندالی داوه به سهه نهوانی تر دا له به خشین و هه دیه کردنی و له پوشاک و جل و بهرگ، بۆیه هه ندی له منداله کان سنگیان پر ده بی له رق و قین بهرام بهر نهوانی ترو دژایه تی و دوژمنایه تی له نیوانیاندا سهه ده کیشی و ده روی .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۱۱/۵

(۲) الفتح ۲۱۱/۵

(۳) صحيح مسلم ۱۲۴۳/۳

(۴) مسائل الإمام أحمد لأبي داود ۲۰۴ وقد حقق الإمام ابن القيم في حاشيته على أبي داود المسألة تحقيقاً

بيناً.

هه‌ندی له باوكان شتى تاييه‌تى داوه به منداڵىكى له‌بەر نه‌وه‌ى له‌دېمه‌ن دا له باوانى ده‌كات، نه‌وه‌كه‌ى تريان بى به‌ش ده‌كات له‌بەر نه‌وه‌ى له خا‌لوانى ده‌كات، يان به‌مندالى يه‌كيك له خيزانه‌كانى ده‌به‌خشى به‌لام به مندا‌لى خيزانه‌كه‌ى ترى نابەخشى .

وه هه‌ندى جار يه‌كيك له مندا‌له‌كانى ده‌خاتسه خويندنگه‌و قوتابخانه‌ى تاييه‌ته‌وه‌و نه‌وانى تر ناخات .

هه‌موو نه‌م كارانه‌ش به خراب به‌سه‌ر باوكه‌كه‌دا ده‌شكيتيه‌وه‌و كاردا‌نه‌وه‌ى نا قولاى ده‌بى، چونكه زور جار نه‌و مندا‌لانه‌ى بى به‌ش كراون له پاشه‌پوژدا به‌رامبه‌ر باوكيان باش نابن.

وه پيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رامبه‌ر به‌و كه‌سانه‌ى كه فه‌زلى مندا‌ليكيان ده‌ده‌ن به‌سه‌ر نه‌وانى تر‌دا ده‌فه‌رمووى :

« أَلْبَسَ يَسْرُكُ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءٌ ». واته: « ئايا پي‌ت خوش نى يه كه مندا‌له‌كانت چاك بن له‌گه‌ت وه‌كو يك »^(١).

سوال كردن بى نه‌وه‌ى موحتاج وهه‌ژار بى

«سه‌هل»ى كورى «الحنظلية» له پيغه‌مبه‌ره‌وه‌ﷺ ده‌يگيرتته‌وه‌ كه فه‌رمويه‌تى:

« مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ » واته: « هه‌ركه‌سى هه‌يبى و سوال بكات، نه‌وا ناگر بو خوى كو‌ده‌كاتمه‌و ».

(١) رواه الإمام أحمد ٢٦٩/٤ وهو في صحيح مسلم رقم ١٦٢٣

وتیان: نهی پیغمبرخوا صلی الله علیه و آله نهو بره‌ی که هه‌ببی و بۆی حه‌رام بیّ سوال
بکات چهن‌دیکه؟

فه‌رموی: « قَدْزُرْ مَا يُغْدِيهِ وَيُعْشِيهِ » واته: « به‌ئهن‌دازه‌ی نه‌وی خواردنی
به‌یانی و ئیواره‌ی هه‌بی ».

وه‌ه‌روه‌ها «عبدالله» ی کورپی «مسعود» له پیغمبروه صلی الله علیه و آله ده‌یگیریت‌ه‌وه
که فه‌رموویه‌تی:

«مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُذُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ».

واته: « هه‌رک‌ه‌سیّ سوال بکات و ئهن‌دازه‌ی نانی ئیسواره و به‌یانی هه‌بی، نه‌وا
له پوژی قیامه‌تدا به‌ده‌و چاو پوشاوی و شه‌رم‌زاریه‌وه دیت »^(۱).

وه هه‌ندی له‌و سوال‌که‌رانه له به‌رده‌رگای مزگه‌وته‌کان و له رینگای نوێ‌خوێنان
ده‌ه‌ست‌ن و هاوارد‌ه‌که‌ن و ده‌نالیته‌وه، وه هه‌ندیکیان درۆ ده‌که‌ن به‌ نوسراوی
ساختمو ته‌زویر و چیرۆکی دروست کراو، وه زۆر جار نه‌ندامانی یه‌ک خیزان
به‌سه‌ر مزگه‌وته‌کاندا دابه‌ش ده‌بن و پاشان یه‌ک‌ده‌گرنه‌وه و دابه‌ش ده‌بنه‌وه به‌سه‌ر
مزگه‌وتی تردا، له حالیکه‌دا ده‌وله‌مه‌ندن و ته‌نها خوداش ده‌زانن، به‌لام کاتییک
مردن نه‌وکاته میراته‌که‌ی ده‌ریده‌خات چهن‌ده ده‌وله‌مه‌ندبووه .

به‌لام جگه له‌م جوژه‌که‌سانه خه‌لکی هه‌ژار و فه‌قیری حه‌قیقی هه‌یه که نه‌گه‌ر
که‌سێ شار‌ه‌زای نه‌بی و نه‌یانناسی له‌به‌ر نه‌فس به‌رزیان و ده‌زانری ده‌وله‌مه‌ندن
بۆیه ناناسریت تا خیریان بۆ بنری .

---

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۸/۱ انظر صحيح الجامع ۶۲۵۵

قه‌رزکردن به مه‌ستی نه‌دانه‌وه‌ی

حه‌ق و مافی به‌نده‌کان لای خوای په‌روه‌ردگار زۆر گه‌وره‌وگرانه، زۆر جار به ته‌ویه‌کردن هه‌ق و مافی خودای له‌سه‌ر نینسان لاده‌چیته‌و تاوانه‌که‌ی له‌ نه‌ستۆ ده‌رده‌چی، به‌لام هه‌ق و مافی خه‌لکی هیچ ریگه‌ چاره‌یه‌که‌و ده‌روازه‌یه‌که‌ نی یه‌ بۆ پزگاربوون لسی ته‌نها گیرانه‌وه‌ی هه‌ق و مافه‌که‌ی نه‌بی، بویه‌ پتویسته که‌مه‌ترخه‌می نه‌کری له‌ دانه‌وه‌ی مافی خه‌لکی پیش نه‌وه‌ی پۆژیک بیه‌پیش که‌ به‌دینارو دره‌م نادریته‌وه‌و چاره‌سه‌ری ناکری، به‌لکو به‌ چاکه‌و خراپه‌ هه‌ق و ماف ده‌دریته‌وه‌ .

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ۵۸

واته: « خودا فه‌رمانی پیتان کردوه‌ که‌ هه‌موو ته‌مانه‌ت و سپارده‌یه‌که‌ بده‌نوه‌ ده‌ستی خاوه‌نه‌کانیان .»

جا یه‌کێک له‌و کارانه‌ی له‌ ناو کۆمه‌لگادا بلāوه‌ به‌ ئاسان زانینی قه‌رزکردنه‌، وه‌ هه‌ندی که‌س قه‌رز ناکه‌ن له‌ به‌ر پتویستی و محتاجی، به‌لکو خویان قه‌رزازیار ده‌که‌ن بۆ شتی ساده‌، چونکه‌ هه‌زی به‌گه‌وره‌ کردن و فراوان کردنی مال‌ه‌و هه‌زی به‌ مرفه‌سه‌کردنی خه‌لکانی تره‌ له‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی سه‌یاره‌وخانوو مال‌و، خوی قه‌رزازیار ده‌کات بۆ که‌ره‌سته‌ له‌ناوچوه‌وه‌کانی دونه‌یاو خوشی یه‌ براوه‌کانی نه‌م ژیانه‌، وه‌ زۆر که‌س ده‌که‌ویته‌ ناو کپین و فروشتنی قیسته‌وه‌ که‌ زۆریک له‌وکپین و فروشتنه‌ی خالی نی یه‌ له‌حه‌رام و شوبه‌هی تێدايه‌.

که م تهرخه می کردن له دانه وهی قهرزو گوئی پی نهدانی سهرده کیشتی بۆ دواخستنی دانه وهی و دهستی به دهستی پی کردنی خاوهن قهرز یان پهل ده کیشتی بۆ فهوراندن و له ناوبردن مالی خهلکی و له کیس دانی.

وه پیغه مبه ره عیالیه ووریایی داوه له پاشه رۆژی نه م کاره و ده فهرمووی:

« مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ ».

واته: « ههرکسی قهرز بکات له خهلکی و نیستی دانه وهی هبی، نهوا خودا بۆی ده داته وهو کاری بۆ ئاسان ده کات، وه ههرکس قهرز بکات و مبهستی خواردنی بی و نهیداته وه، نهوا خوای پهروه ردگار ماله کی لهناو ده بات »^(۱).

خهلکی زۆر که م تهرخه من ده رباره ی قهرزکردن و دانه وهی و به شتیکی ساده و ساکاری داده نی و گوئی ی پی نادهن، به لام له لای خوای گه وهه کاریکی زۆر قورس و گرانه، ته نانهت شهید له گهل نه و تابه ته ندیه گه وهه یه و نه و پادا شته زۆر فراوان و پله و پایه به رزه ی که پیی دراوه، به لام رزگاری نابی له و قهرزه ی وا له گه رندیه تی.

به لکه بۆ نه مه ش پیغه مبه ره عیالیه ده فهرمووی :

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَخِي ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أَخِي ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ».

واته: «سویندبی بهو خودایه ی که گیانی منی به دهسته نه گهر پیاوێک له پیناوی خودا شه هیدی، پاشان زیندو بکریته وه پاشان شهید بی، پاشان

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۵/ ۵۴.

زیندر بکریتموهو پاشان شهید بی، قهرزی لهسهریی، ئەوا ناچیته بههشتهوه
ههتا قهرزهکمی بو ندریتموه»^(۱).

نایا نهو کهسانه‌ی گوێ به‌قهرز کردن و قهرز دانسهوه نادهن دوا‌ی بیستنی
نه‌مه‌ش ده‌ست به‌ردار نابن و به‌خۆیاندا ناچهنه‌وه و په‌شیمان نابنه‌وه و
ناگه‌رینه‌وه!!!

خواردنی حه‌رام

نه‌و کهسه‌ی له‌ خوانه‌ترسی گوێ نادات له‌ کوێه‌ پاره‌ په‌یدا ده‌کات و له‌چی دا
خه‌رجی ده‌کات، به‌لکو خه‌م و مه‌راقی ته‌نها زیاده‌کردن و کو‌کردنه‌وه‌ی مال و
پاره‌ و سامانه‌، نه‌گه‌ر له‌ پێگه‌ی حه‌رامیشه‌وه‌ بیته‌، وه‌کو دزی کردن و به‌رتیل
خواردن و داگیر کردن و ساخته‌کاری و کپین و فروشتنی حه‌رام و وه‌کو فالگرتنه‌وه‌ و
داوێن پێسی و گۆزانی و وتن. یان ده‌ست درێژی کردن بۆسه‌ر (بیته‌ مال) ی
موسلمانان و مولکه‌ گه‌شتیه‌کان، یان وه‌رگرتی مالی که‌سیکی تر به‌ پێگه‌ی
نیحراجکردنی یان به‌سوالکردن به‌ بی نه‌وه‌ی پێویستی بی.

ئینجا نه‌و مال له‌ حه‌رامه‌ی که‌ کوێ کردۆته‌وه‌ لی‌ ده‌خوات و پۆشاک و
جل و به‌رگی لی‌ ده‌کری و له‌به‌ری کات و ماشین و ئۆتۆمبیلی پی په‌یداده‌کات و
خانه‌وه‌ پی دروست ده‌کات و خانوی پی ده‌دات به‌کری و له‌و جه‌رامه‌ ده‌رخواردی
ورگی ده‌دات.

له‌ کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی :

(۱) رواه‌ النسانى انظر المحنى ۳۱۴/۷ وهو فى صحیح الجامع ۳۵۹۴

« وَمَنْ بُتَّ لِحُمُّهُ مِنْ سُحْتٍ فَالتَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ » واته: « همرکسیک گوشتی جهستی به حرام پورهده بووی، ئموا ناگری دۆزهخ له پیشتره بوی»^(۱).

وه نهو کهسانه له پۆژی دوایدا پرسایاری لئی دهکری سهارهت به ماله کهی له کوپوه پیدای کردو دهستی خست، وه لهچیدا سهرفی کردو خهرجی کرد، نا له ویدا به هیلک دهچیته زهره رمه ند دهی .

بۆیه پتویسته له سهر نهو کهسهی مالی حرامی لایه پهله بکات له خۆدهریاز کردنو خۆی پزگار بکات له حرام، جا نه گهر حقو مافی خه لک بوو، نهوا با پهله بکات له گیرانه وهی ماله کهی بۆ خاوه نه کهی و له گه ل نه وه شدا داوای گهردن نازادی لئی بکات، پیش نه وهی پۆژی بیته پیش که دینارو درهه م هیچ دهورو سودیکی نی یه و مافه کانی پی نادریته وه، به لکو به چاک و خراپه مامه له له گه ل خه لکیدا دهکری و مافه کانی پی دهریته وه .

خواردنه وهی مهی نه گهر دلۆپیکیش بیت

خوای بهرزو بی هاوتا ددهرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ المائدة: ٩٠

واته: «ئهی ئهوانهی وا باوه پتان هیئاره، دلنیا بن که نهرهق و قومارو نهو بهردانهی که کران بهت و نهو پارچه دارانهی که به کارده هیتترین بۆ دیاری کردنی بهش و چاره نوس، پیسن و له کرداری شهیتان، کهواته دوور بکهونهو لییان و خۆتانی لئی بیاریزن تابه لکو پزگارو سهرفراز بن».

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۱۳۶/۱۹ وهو في صحيح الجامع ۴۴۹۵

جا فرمان کردن به خواراستن و خو دورگرتن لهو شتانه به هیژترین به لگه به
له سر حرامبوونیان و تونترین نیشانه به بۆ سه لماندن و خرابی و پیسیلن.

وه ههروه ها عه ره ق و مه ی له گه ل «أَنْصَاب» دا باسکراوه که بریتی به له
په رستراو و بستی کافره کان، جا لیتره دا به یه که وه جو و تکرانو و له سر یه که ناست
بریاریان له سر دراوه و، بۆیه به لگه و پاساو بیانویه که به ده ست هیچ که سی که وه
ناهیلی که بیهوی مه ی به حه رام نه زانی، به بیانوی نه وه ی بلی خوا نه یفه رموه
حه رامه به لگو و وتویه تی خو تانی لی بیاریزن .

وه له فه رمایشته کانی پیغه مبه ره شه وه ﷺ هه ره شه ی توندو به نیش هاتوه
ده رباره ی که سی که که مه ی بخواتمه .

«جابر» ی کوری «عبدالله» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتسه وه که
فه رمویه تی:

«إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ
الْخَبَالِ».

واته: «به دلتیا به وه خوی (به رزوپوژ) په یمانی کردوه که هه رکه سی مه ی
بخواتمه نمو «طِينَةُ الْخَبَالِ» ی ده رخوارد ده دا له روژی دا ییدا .

وتیان نه ی پیغه مبه ر خوا ﷺ «طِينَةُ الْخَبَالِ» چی به ؟
فه رموی: «عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ». واته: «عه ره ق و کیم
و زو خوی دۆزه خمیه کانه»^(۱).

«عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتسه وه که
فه رمویه تی:

«مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ إِنَّ مَاتَ لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدٍ وَكُنْ».

(۱) رواه مسلم ۱۵۸۷/۳.

واته: «ئەو كەسەى كە راھاتووە لەسەر عەرەق خواردنەو، ئەگەر بمرۆ تەوبەى لى نەكات، ئەو لەپروژى قىامەتدا دەگاتەو بەخوا وەكو بىت پەرسىتەك»^(١).

وہ لەم سەردەمەى نىمەدا چەندەھا جوړو بابەتى عەرەق و مادەى بى ھۆشكەرەكان بلابووتەو چەندەھا چەشن و جوړيان لى پەيدا بوو، جوړەھا ناوى عەرەبى و بىانى لى نراو، پى دەلەين بىرەو، يسكى و كحول و عەرەق و فبوركاو شەمیانیا و چەندەھاى تر.

وہ ئەو جوړو چەشنە عەرەقەى كە پىغەمبەر ﷺ باسى كردوو و خەبەرى داو و دەريارەى دەر كەوتوو و دەبينرۆ، كە دەفەرموۆ:

«لَيْشَرِبَنَّ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسْمُوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».

واته: «خەلكانى لە ئومەتەكەم مەى دەخۆنەو ناوەكەى دەگوڤن و ناوێكى ترى لى دەنەين»^(٢).

بۆيە لە جىاتى ئەوەى پى بلىن «خمر - عرق» پى نەين: «مەشروبەتى روحي» نەمەش بۆ خەلەتاندن و فريودانى خەلكى يە.

جابرئە شەرىعەتى پىروژى نىسلام پىساو ياسايەكى گەورەى داناو كە بەھۆى ئەم بابەتەى پى بنەپر دەكات و رىكخستەو وردىنيەكى توند و تۆلى وەھاى داناو كە بەھۆى ئەم بنەپەت و سەرچاوەى فیتنەى عەرەقى پى رىشەكيش دەكات، ئەویش ئەوێ كە پىغەمبەر ﷺ باسى كردوو و دەفەرموۆ:

«كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». واته: «ھەموو سەرخۆشكەرێك خەمر، وە ھەموو سەرخۆشكەرێكيش حەرامە»^(٣).

(١) رواه الطبراني ٤٥/١٢ وهو في صحيح الجامع ٦٥٢٥

(٢) رواه الإمام أحمد ٣٤٢/٥ وهو في صحيح الجامع ٥٤٥٣

(٣) زواه مسلم ١٥٨٧/٣

کهواته هەرشتێک عه‌قل لا‌به‌ری و سه‌رخۆشکه‌ری بێ، نه‌وا حه‌رامه‌، نه‌تر
جیاوازی نی یه‌ که‌م بێ یان زۆر، هه‌روه‌ک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی:
« مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ ». واته‌: « هەرشتێک زۆره‌که‌می
سه‌رخۆشکه‌ری بێ نه‌وا که‌مه‌که‌شی حه‌رامه‌ »^(۱).

هه‌رچه‌نده‌ ناوه‌کانیان جو‌راو جو‌رو جیاوازین ، ناو‌ناوه‌که‌ هه‌ر یه‌ک شته‌ که‌«
خه‌مه‌»ه‌و، حوکه‌مه‌که‌ش هه‌ره‌مه‌مان حوکه‌مه‌ که‌« حه‌رامه‌ ».
له‌کۆتایدا نه‌مه‌ش نامۆژگاریه‌ که‌ له‌ پێغه‌مبه‌روه‌ه‌ ﷺ بۆ عه‌ره‌ق خۆره‌کان
که‌ ده‌فه‌رمووی:

«مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ
النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ
صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ
لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْعَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا يَا
رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رَدْعَةُ الْخَبَالِ قَالَ غُصَّارَةٌ أَهْلُ النَّارِ».

واته‌: «هه‌رکه‌سه‌تێک عه‌ره‌ق بخواته‌وه‌ سه‌رخۆش بێ، نه‌وا نوێژی چل به‌یانێ
لێ وه‌رناگه‌یێ (واته‌چل رۆژ)، جا نه‌گه‌ر به‌ری نه‌وا ده‌چیتته‌ دۆزه‌خه‌وه‌، خو‌نه‌گه‌ر
ته‌وبه‌ بکات و په‌شیمان بێتسه‌وه‌، نه‌وا خودا ته‌وبه‌که‌می لێسه‌رده‌گه‌ری . به‌لام
نه‌گه‌ر گه‌رایسه‌وه‌ سه‌ری و عه‌ره‌قی خواره‌وه‌و سه‌رخۆش بوو، نه‌وا نوێژی چل
پۆژی لێ وه‌رناگه‌یێ، خو‌نه‌گه‌ر پێسه‌وی به‌ری ده‌چیتته‌ دۆزه‌خه‌وه‌، وه‌ نه‌گه‌ر ته‌وبه‌
بکات، نه‌وا خودا ته‌وبه‌که‌می لێ وه‌رده‌گه‌ری، به‌لام نه‌گه‌ر گه‌رایسه‌وه‌ سه‌ری و
عه‌ره‌قی خواره‌وه‌و سه‌رخۆش بوو، نه‌وا نوێژی چل پۆژی لێ وه‌رناگه‌یێ، نه‌گه‌ر

(۱) برواه أبو داود رقم ۳۶۸۱ وهو فی صحیح أبي داود رقم ۳۱۲۸

پيڻوي بمري ده چيٽه دڙه خ . خو ته گمر توبه بکات خودا توبه کي لي ودرده گري . به لام ته گمر گمرايموه سمرى تموا بهراستی حقيکه له لای خواي گموره له پژي قيامتدا ژهر اوي « طِينَةُ الْخَبَالِ » يان دهر خوارد بدات. وتيان نهى پيښمبمري خوا « طِينَةُ الْخَبَالِ » چي يه ؟ فمر موي: کيتم وړوخاوي دڙه خييه کانه»^(۱).

به کارهيناني قايي نالتون وزيو وخواردن وخواردنه وه تيايدا

قاپو حاجه تي نالتون وزيو يان زاخکراو به نالتون وزيو، واي لي هاتوه نزیکه جيگهي قاپو حاجه تي مال بگريته وه له م پژگارده، به تايبت له ماله ده وله مده کانه هندی له ميوانگه و نوتيله کانيش دا، ته نانت واي لي هاتوه نه م قاپو حاجه ته نالتونيانه بوته جوړيک له ودياري و هديه گرانبه هايانه ي که خدکي ده بيه خشن به يه کتر له کاتي بونه و ناهنگه کاندا .

هه موو نه مانه له و کارو کردارانن که شهريعتي نيسلام حه رامي کردوه و، هه ره شه ي توندو به نيشيش له پيښمبمري وه عليه السلام هاتوه دهر باره ي به کارهيناني نه م قايه نالتونيانه.

«أم سلمة» له پيښمبمري وه عليه السلام ده يگريته وه که فمر موي ته: «أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ إِنَّمَا يُجْرُجَرُ فِي بَطْنِهِ كَأَنَّهُ جَهَنَّمُ». واته: «نموکسي له قايي نالتون يان زيو دهر خوات و

(۱) رواه ابن ماجه رقم ۳۳۷۷ وهو في صحيح الجامع ۶۳۱۳

دەخواتمەو، ئەمە ئاباگرى دۆزەخ دەرڭواردى وورگى دەدرى لى رۆژى قىامتدا
«(۱)».

ئەم بېرىارو ھۆكەش گشتگىرە ھەموو قاپو ھاجەتلىك دەگىتەو ھەموو
كەرسەيەكى خواردن دەگىتەو، ۋەكو قاپو چىنگال ۋە كەچىك ۋە چەقۇز، ئەو
دەفرانىكى كە خواردنى تىدا دەدرى بەمىوان يان لى بەخشىنى شىرىنى دا
بەكاردى لى كاتى بۆنەكاندا .

ۋە ھەندى كەس ئەمە دەكەنە بەھانە ۋە دەلىل : ئىمە بەكارىان ناھىتىن بەلام
لەسەر پەفەو لەناو شوشەدا داىان دەنىتىن بۆ جوانى ئەمەش ھەر دروست نى يەو
ئابى بىكرى، بۆ ئەۋەى ھەموو دەرگايەك دا بىكرى ۋە ھەموو رىگەيەك بىكرى كە
ھۆو بىانۋو بەھانەن بۆ بەكارھىنانيان (۲) .

شايەتى دانى درۆ

خوای کارلەجی دەفرمووی :

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (۳) الحج:

۳۰

ۋاتە: «خۆتان بېارىزن لى پىسى بىتەكان كە ھاربەش دانانە بۆ خوا بە تەنھا
بىن بە بىندەى خودا ۋە پىرستى ۋە عىبادەت تەنھا بۆنە بىكەن، لى كەسانە مەبىن
كە ھاربەش ۋە ھالەتلىان بۆ خوا دانائە ۋە پىرستى، ۋە خۆشتان بە دورىگىر لى

(۱) رواه مسلم ۱۶۳۴/۳

(۲) من إغادات الشيخ عبد العزيز بن باز مشافهة

ووتی درؤو شایهتی دانی ناپه‌واو، لهو کسانه مهن که شایهتی درؤو ناپه‌وا
ده‌دهن.»

«عَبْدُ الرَّحْمَنِ» ی کوری «أَبِي بَكْرَةَ» له له‌باوکی یه‌وه ده‌گیریتسه‌وه که
پیغه مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام فرمویه‌تی:

« أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا » واته: « نایا ناگادارتان بکمه‌وه
له‌گموره‌ترینی گونا‌ه‌کان؟ » سی جار‌ئهمی دووباره‌کرده‌وه.

وتیان به‌لای نهی پیغه مبه‌ری عَلَيْهِ السَّلَام.

پیغه مبه‌ری عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » واته:

« هاوبه‌ش بۆ خوادانان و، نازاردانی دایک ویاوک.»

له‌م کاتمه‌دا پیغه مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام شانی دا دابوو که قسه‌ی ده‌کرد، به‌لام له
سییم جاردا هه‌ستایه‌وه دانیش‌ت و فرمووی:

« أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » واته: « وریابن شایهتی دانی درؤ و قسه‌ی درؤش

یه‌کی‌که له‌تاوانه‌گموره‌کان.» به‌مه‌وه‌ام ئهمی دووباره‌ده‌کرده‌وه تا
په‌خۆزگه‌مان خواست وازی به‌ینایه و نه‌ه‌نده‌ خۆی ماندوو نه‌کردایه ^(۱)

یه‌ دووباره‌کردنه‌وه‌ی پیغه مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام و زۆر ووتنه‌وه‌ی لی‌رده‌دا بۆ نه‌ویه‌که

خه‌لکی ووریاکاته‌وه له‌شایه‌تیدانی درؤو سلی لی‌بکه‌نه‌وه، چونکه خه‌لکی

که‌مه‌رخه‌من و گوی به‌شایه‌تی دانی درؤ ناده‌ن و هۆکار و پالنه‌ریش زۆرن بۆ

نه‌وه‌ی شایه‌تی درؤ بده‌ن، وه‌کو دوژمنایه‌تی و هه‌سودی و رق و قینه‌ به‌رامبه‌ر به‌

یه‌کتر، وه‌له‌به‌رنه‌وه‌ی چه‌نده‌ها به‌لاو نه‌گه‌سه‌تی زۆری لی‌ده‌که‌وتسه‌وه، چه‌نده‌ها

حه‌ق و ماف به‌هۆی شایه‌تی دانی درؤوه‌ وون بووه‌ و فه‌وتاره، ره‌چه‌نده‌ها که‌سی

بی‌تاوان به‌هۆی شایه‌تی دانی درؤوه‌ تاوان بارکراوه، یان به‌هۆی شایه‌تی دانی

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۶۱/۵

درۆ خه‌لکی چه‌نده‌ها شتی ده‌ست که‌وتوو که‌شیای نی یه ، یان نه‌سه‌بو
 په‌چه‌له‌کێک دراوه به‌که‌سیک که نه‌سه‌بو په‌چه‌له‌کی خو‌ی نی یه به‌هۆی
 شایه‌تی دانی درۆوه .

وه نه‌و که‌مه‌ترخه‌میانیه‌ی که له‌ناوخه‌لکدا ده‌بینری دربارهی شایه‌تی دانی
 درۆ گو‌یی پێناده‌ن و به‌ناسان و که‌م بایه‌خ ته‌ماشای ده‌که‌ن نه‌وه‌یه که هه‌ندی
 که‌س له مه‌حکه‌مه‌و دادگاکاندا ده‌یکه‌ن و نه‌م به‌و ده‌لی تو شایه‌تیه‌ک بو من
 بده منیش شایه‌تیه‌ک بو تو ده‌ده‌م، بۆیه شایه‌تی بو ده‌دات دربارهی کارو بارو
 نیشیک، وه‌کو شایه‌تی دان دربارهی مو‌لکیه‌تی زه‌ویه‌ک یان خانویه‌ک یان
 پا‌کانه‌ی بو ده‌کات له‌کاتی‌کدا له‌ پێشتر نه‌ییبینیوه‌و نه‌یناسیوه ته‌نها له‌ده‌رگای
 مه‌حکه‌مه‌دا نه‌بی یان له‌پاره‌کانی ناو دادگا نه‌بی، که له‌راستیدا شایه‌تی دان
 پێویستی به‌ زانیاری هه‌یه دربارهی راستی شته‌کان و حال و با‌لیان به‌لام نه‌م
 کو‌ترانه شایه‌تی ده‌دات.

جا بۆیه نه‌م شایه‌تی دانه درۆیه‌و ناره‌وايه، هه‌ر بۆیه پێویسته شایه‌تی دان
 به‌م شی‌وه‌یه بی که له‌ قورئاندا هه‌تووہ : ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا﴾
 یوسف: ۸۱

واته: « شایه‌تیمان نه‌داوه ته‌نها به‌وه نه‌بی که زانیومانه‌و عیلمان پی ی
 هه‌یه .»

خودا ده فرموي:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ (٦) لقمان: ٦

واته: «ههندی له خه لکی هدیبه که قسوباسی بی سود ده کړی، جا به هوۍ کړینی نو قسبو وته بی بایه خانموه خوۍ و خه لکی چواشه ده کات و گومرا ده کات، به بی نهوۍ عیلم و زانستیکی هبی، وه شوین کموتنی دینی خودا و نایه ته کانی قورنایش ده کاته جیگای گاتسو لاقرتی، نهوانی نو کارانه ده کمن سزایه کیان بوږبه هدیبه که سوکو ریسوایان ده کات و نابرویان ده بات».

«عبدالله» ی کورۍ «مسعود» خوی لی رازی بی، له ته فسیری نه نایه ته دا ده فرموي: سویند بی به خودا مده بسته له ﴿لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾ قسوباس و ووته ی بی سود: بریتیبه له گورانی (١).

«أبو عامر» و «أبو مالك الأشعري» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگړیته وه که فرمویه تی:

«لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ».

واته: «به دنیایموه له ناو نوممه کوی مندا که سانیک پهیدا ده بن و راسته دهنموه زینار حریر و عاره ق و موسیقا حه لال ده کمن» (٢).

«أنس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگړیته وه که فرمویه تی:

(١) تفسیر ابن کثیر ٣٣٣/٦

(٢) رواه البخاري انظر الفتوح ١٠/

« ليكون في هذه الأمة خسف وقذف ومسح وذلك إذا شربوا الخمر
واتخذوا القينات وضربوا بالمعازف ».

واته: « له ناسو هم نوممتدا رۆچوون به ناخی زهویداو بارینی بهردو
گۆرینی شیوهی مرۆف بۆ دیمهنی ئازهل و مبهیون زوو دهات، نهویش کاتییک
رودهات که نهمانه پیدابوو: خواردنهوهی عهراق و ئافرهتی گۆرانی ییژو
لیدانی موسیقاو زورنا »^(۱).

وه پیغمبهر ﷺ نههی کردووه له تهپل و بهکار هینانی قهدهغه کردووه،
وه دهیارهی « زورنا و نهی » دهفرمووی خراپترین و پیستترین دهنگه .
وه زانایانی پیشوو وهکو « الإمام أحمد » بهرحمت بی نالهتی موسیقایان
بهحرام داناوهو پیداکیریان کردووه لهسهر به حرام دانسانی نامیرهکانی
موسیقاو زورنا ژهنین و گۆرانی ووتن وهکو « عودو کهمانچه و رهبابه و شهبابه و
تهپل و نهی » .

وه شتیکی حاشا ههلهنگه گرهو گومانی تیدا نی یه که ههموو نامیره موسیقیه
نوییهکانی هم سهردهمهش دهچیه ژیر نهو « حدیث » هی پیغمبهره وه ﷺ
که نههی له موسیقا کردووه قهدهغه کردووه. غونهی نهمانهش وهکو «
کهمانچ و قانۆن و سهورج و پیانو و گیتار و هاوشیهکانیان » تهناوت نهو نامیره
موسیقیانهی سهردهم کاریگهریان زۆر زیاتره له رووی هاتنه جهوش و خرواش و
سهرگهرم کردن و مهست کردنی خهلکی له چاو نهو نامیرهکۆنانهی که حرام
کراون له « حدیث » هکاندا .

(۱) انظر السلسلة الصحيحة ۲۲۰۳ وعزاه إلى ابن أبي الدنيا في ذم الملاهي والحديث رواه الترمذي رقم

وہ سەرخۆش بوون و مەست بوون بەهۆی مۆسیقاو زۆر ناقولآترو مەترسی دارتەر لێ سەرخۆش بوون بە عەرەق و بێرە، ھەرۆک زانایانی وەکو «ابن قیم» جگە لەویش وایان وتو.

وہ بەدلتیایێوە مۆسیقا تاوانەکی گەورەتر و قەبەتر دەبێ نەگەر گۆرانی و دەنگی لێ گەلدابێ وەکو دەنگی نافەرەتی گۆرانی بیژو سەماکەر، بۆیە زیاتر حەرامەکی خەست دەبێتو.

وہ بەلای لێوە گەورەتر و بۆگەنتر ئەوێە کە ووشە گۆرانیەکی بریتی بێ لەدلتاری و خۆشەویستی و شەیدایی و پیاھەلدان بە جوانی نافەرەدا، نا لەبەر ئەمەییە کە زانایان فەرموویانە گۆران پێغۆشکەری زینار داوین پیسی یە . وە تۆوی دوورپویی لێ دلتا دەپوینێ.

بەشیوەکی گشتی بابەتەکانی گۆرانی و مۆسیقا بونەتە گەورەترین و ترسناکترین ھۆکاری داوین پیسی و خیانەتکاری و گلاوکاری لێم سەردەمەدا.

وہ ئەوێ کە نەگبەتیەکی زیاتر و زۆر کردووە ئەوێە کە مۆسیقا پەلی کێشاوێ بۆ ناو زۆرشت وەکو کاتژمێر و زەنگ و یاری منداڵ و کۆمپیوتەر، ھەندێ ئامیتری تەلەفۆن.

وا، لێھاتووێ کە دورکەوتنەوێ و خۆلادان و کەنارگیری لیان پێویستی بە ئێرادە و خواستیکی بەردەوام و نەجولۆ ھەیە. وە خوداش یارمەتی دەرە بۆ ھەرکەسێ کە بێھوێ و نیازی خۆپاراستنی ھەبێ .

غەیبەت کردن

میوه و خواردنی زۆری کۆپو دانیششتگاگان بریتی یه له غەیبەت کردنی موسلمانان و گەزینی ناموسیان، به خراب باسکردنیان و دەمراوان له عەیب و عاریان بۆته بنیشتە خوشە ی سەر زمانیان.

جا غەیبەت کردن کارو پیشەیه که که خودا قەدەغە ی کردوو و له موسلمانانی حەرامکردوو، وە له بەرچاوی بەندەکانی قیژەون و ناشرینی کردوو و به ناساقلۆ ناساندویه تی و وای کردوو بەندەکانی لیبی بترسن و خۆیان لێپاریژن و له دەستی راکەن و، غەیبەتی چواندوو به دیمەنیکێ زۆر بێزاراو قیژەون و، وێنەیه کی زۆر بۆگەن و پەزاگرانی بۆ هیناوەتەوه که دەرون و ناخی مروۆ قیزی لی دەکاتەوه و لیبی پادەکات، هینانەوه نەم دیمەنش بۆغەیبەت کردن بۆ نەویه موسلمان تیبگات که غەیبەت کردن چەندێ پیشەو کاریکی خراب و پیسە.

نەویش نەویه که دەفەرمووی:

﴿وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ﴾

وَأَنْتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ ثَوَّابٌ رَجِيمٌ ﴿١٢﴾ الحجرات: ١٢

واتە: « له پاشملە ناوی یه کتر به خراپە مەبەن و غەیبەتی یه کتر مەکەن، نایا کەستان پیی خوشە گوشتی برای خۆی به مردووی بخوات، چونکه غەیبەت کردن وەکو خواردنی گوشتەکەیهتی به مردووی، ناشکرایه که نەوتان زۆر پی ناخۆشەو قیزی لی دەکەنەوه و هزی پی ناکەن، جا مادام وایه ناوەهاش رقتان له غەیبەت کردن بێ و سلی لی بکەنەوه و لەوتنی راکەن».

وه پيښه مېر عليه السلام ماناو واتای غه بيه تي بو ږوون كړدوينه ته وه كه
ده فرموي :

« أَتَذَرُونَ مَا الْغَيْبَةُ » واته : « نايَا ده زانن غه بيه ت چي يو كامديه ؟ ».

وتيان: خواو پيښه مېره كه ي شاره زاترن.

فرموي:

« ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ ». واته : « غه بيه ت نمويه به شيويهيك باسي

براكته بكهي كه خوي پتي ناخوش بي ږو حمزي پي نه كات ».

وترا: نه ي پيښه مېر عليه السلام نه گهر نهو شته ي كه وتم له براكه مدا هېوو

هرده بي به غه بيه ت ؟

فرموي:

« إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتُهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتَسُهُ ». واته : «

نه گهر نموي تو باسي ده كه يت تيايدا هېي نموا غه بيه ت كړدوه، خو نه گهر

تيايدا نمېوو، نموا بو هتانت بو كړدوه »^(۱).

كه و ابو غه بيه ت بريتيه له باس كړدنې موسلمانيك به شيويهيك كه خوي

پي ناخوش بي، نيتر جياوازي ني يه نهو شته ي كه باسي ليږه ده كړي ده ربارهي

دينداري بي يان له شو لاره كه ي .. يان ده ربارهي دونياو نه فسي بي يان

ده ربارهي ږه وشتو نه خلاقو ديمه نه كه ي بي .

وه غه بيه ت كړدن جوړو شيوازي زوره له وانه باسي عه يبو عارو

ناته و اويه كاني بكري يان دم له هه لسو كه وتو ږه فتاري بكو تري، به شيويهيك

گالته جاري و قه شيري پي بكري.

---

(۱) رواه مسلم ۲۰۰۱/۴

خه لکی زۆر به ساده و نساکار ده پواننه غه بیه تکردن گویتی پی ناده و به که می ده گرن، له گهل نه وه شدا تاوانی لکی زۆر خراپ و نابەجێ رهزاگرانه له لای خودا .
به لگهش له سه رنه مه نه وه یه که پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام ده فەر مو ی:

«الرَّبَّاءُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرَّبَا عَرَضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رېبا سه فتاو دوو به شه که مترینان له تاوان دا وه کو ئه وه یه پیاویک به چیت له لای دایکی خو ی، وه پیستین رېبا نه وه یه که پیاو باسی ناموسی برا کهنی خو ی بکات و غه بیه تی بکات»^(۱).

وه هه رکه سی ک ناماده ی نه و کۆرانه بوو، وه له و مه جلیسانه دا دانیشت، پیویسته له سه ری رێگری له خراپه بکات و به رگری له برا غه بیه تکراره که ی بکات.

وه پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام هانی داوین بو نه وه ی به رگری بکه ین له هه ر موسلمانیک که غه بیه تی بکری و به ناحق گوشتی بخوری .
که : ده فەر مو ی :

«مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «هه رکه سی ک به رگری بکات له ناموسی برایه کی خو ی و غه بیه تی لی دور بختمه و، نه و خوا ی گموره ده و چاوی ده پارێزی له ناگری دۆزه خ له پوژی دوا ییدا»^(۲).

(۱) السلسلة الصحيحة ۱۸۷۱

(۲) رواه أحمد ۴۵۰/۶ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳۸

بەردەوام قسە هێنان و قسە بردن لە ناو خەڵکیدا بۆ دروست کردنی ناژاوە و تێکدانی نێوانیان گەورەترین ھۆکارە بۆ پەرچاندنی پەیوەندی نێوانیان و ھەلگیرساندنێ ناگری رِق و قین و دژایەتی لە نێوان خەڵکیدا .

وێ خۆای پەرەردگاریش سەرزنەنشتی ئەو کەسە کە کردووە کە بەم کارە ھەلەسێت و نەم نیشەمی کردووە بە پیشەمی خۆی دەفرمووی:

﴿وَلَا تَطْعُ كُلَّ حَلَاظٍ مِّمَّهِنَ ۚ هَٰذَا مَشَايِمُ بَنِيهِمْ﴾ القلم: ۱۰ -

۱۱

واتە: « ھەرگیز گۆڕپرایەتێ کەسێک نەکەم کە زۆر سوێند خۆرە و درۆزنەو پلان گێڕێ تێکدەری نێوان خەڵکی یە بە قسە هێنان و قسە بردن .»
«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ».

واتە: « مەرووفی دوو زمانی کار و جاسوس ناچیت بە ھەشتەو»^(۱).

«عبداللہ»ی کورێ «عباس» دەفرمووی: پێغەمبەر ﷺ بەلای باخێک لە باخەکانی مەدینەدا تێپەڕی، گوتی لە دەنگی دوو کەس بوو لە ناو قەبرەکانیان سزا دەدران.

پێغەمبەریش ﷺ فرمووی:

«إِنَّهُمَا لِيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالتَّمِيمَةِ».

(۱) زواد البخاري انظر الفتح ۴۷۲/۱۰ وفي النهاية لابن الأثير ۱۱/۴: وقيل القتات الذي يتسمع على القوم وهم لا يعلمون ثم يتم.

واته: « نهم دوانه سزا ددرین، وه لسمر تاوانیک سزا ددرین خویان به گموره یان نمرانیوو و گویان پی نمداده، به لثم لمراستیدا تاوانیکی گموره یه، یه کیکیان خوی لمیمز پاک نمده کرده وه، نموتریان دوو زمانی ده کرد »^(۱).

وه له دیمه نه ناشرین و خراپه کانی نهم کرداره فریودان و خه له تاندنی میرده له خیزانه که یان به پیچمه وانه وه، که همول ددریت بۆ تیگدانی په یوه ندی نیوانیان به هو ی قسه هینان و قسه بردن.

وه ههروه ها نه وه ی که هه ندی فرمانبهران پیی هه لده سن به گواستنه وه ی قسه ی هه ندیکیان بۆ به ریوه به رو به رپرسی فرمانگه که و نیشه که، نه مهش جوړیکه له دوو زمانی کردن و غه یبهت کردن که ده ییته مایه ی زه ره رو زیان گه یانیدن به قسه که ره که. نا نه مانه هه موو حه رامه و یه کیکه له قه ده غه کراوه کان .

چونه مالی خه لکه وه به یی مؤلته وه رگرتن

خوای پهروه ردار ده فهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَيْهِمْ أَهْلُهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تُذَكَّرُونَ﴾ (النور: ۲۷)

واته: « نهمی نمو کهسانی و باوه رتان هیناوه جگه له ماله کانی خوتان مه چنه هیچ مالیکه وه هه تاوه کو مؤلته وه رده گرن و سه لام ده کهن له خاوهن ماله که ».

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

وه پیغه مبه ریش ﷺ له پوون کردنه وهی هۆکاری مۆلته خواستن دا ده فهرموی:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ».

واته: «مۆلته وهرگرتن و پوخستهت خواستن له پیناوی پاراستنی چاودایه، بۆئهموی عهیب و عاری خاوهن مال نهیینری»^(۱).

لهم پۆژگاره دا به هۆی نه وهی ماله کان لهیه که وه نزیکن و خانه کان پیکه وه نوساون و ده رگا و بانه کان بهرام بهر بهیه کن، ماله هاوسیگان زیاترو زۆتر لهیه که وه ده رده که ون، زۆر کهس چاوی خۆی ناپاریزی له ماله دراوسیگهی، وه هه ندی جار هه ندی له وانهی خانه کانیان به رزه به نه نقه ست له په نجه ره و سه ربانه کانه وه ده روانه ماله دراوسیگانی خواری خۆیان، نه مهش غه درو خیانهت و ناپاکییه بهرام بهر به دراوسی ده کری و شکاندن و سوکایه تی کردنه به حورمهت و ناموسی دراوسی، نه مهش پێگا و پێچکه یه که که مروژ په لکیش ده کات به ره و حه رام و کاری قه ده غه کرا و . وه به هۆی نه مه وه زۆر به لا و نه گبه نی و خراپه کاری که وتۆته وه .

نه وه نده به سه که تر سناکی نه م کاره به سه لینی که شه ریه تی نیسلام کویر کردنی چاوی خیانهت کاری به فیر دا وه بی نرخ و سوک پيسوای کرد وه و نابۆر یته وه خوینی له سه ر نی یه

هه ره کو پیغه مبه ریش ﷺ ده فهرموی :

«مَنْ أَطْلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُتُوا عَيْنَهُ».

واته: «هه رکه سیگ پوانی بۆ مالتی که سیکی تر به بی مۆلته خاوهن

مال، نه و نه ماله بۆیان هه یه دروسته چاوی کویر بکه ن»^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۴/۱۱

(۲) رواه مسلم ۱۶۹۹/۳

وه ده فەرموی: -

« فَفَقْنُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ ».

واته: « چاوی کوێرکەن نە خوێنی هەبە، نە تۆڵە »^(١).

چەکردنی دووکەس گەر سییەم ئامادەبێ

نەمەش بەکێکە لە بەلار نەهامەتی و نەگەتیهکانی کۆڕ و مەجلیسەکان،
بەکێکە لە پێگا و پێچکە و هەنگاوەکانی شەیتان بۆ دروست کردنی تەفرەقە و
لێک جیاکردنەوی موسلمانان و پرکردنی دل و دەرونیان بەخەشە قین بەرامبەر
بەیه کتر .

وه پیغه مبهەر ﷺ حیکمەت و ھۆکاری حەرامییتی نەم کارە بۆمان پوون
کردۆتەو وە دە فەرموی:

« إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً، فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالْأَنَاسِ
أَجَلَ أَنْ يُخْزَنَهُ ».

واته: « ئەگەر هاتوو سێ کەس بەیەکەوبوون با دووانتان پێکەو چە
نەگات و سییەم وەلانی، هەتاوەکو تێکەڵی خەلکی تێدەبن، چونکە ئەوکارە
کەسێ، سییەم غەمبار دەگات »^(٢).

بەهەمان شێوە ئەگەر چوارکەس بوون نابێ سیانیان چە بەکەن پێکەو وە
چوارەم وەلانی.

بەهەمان شێوە دروست نیە و حەرامە ئەگەر دووکەس پێکەو قەسە بەکەن
بەزەمانێک کەسێ سییەم تێنەگات و لێی حالی نەبێ.

(١) رواه الإمام أحمد ٣٨٥/٢ وهو في صحيح الجامع ٦٠٢٢

(٢) رواه البخاري انظر فتح الباري ٨٣/١١

گومانی تیدانییه که چپه کردنی دووکەس جۆریک لێ بیپێزی نواندنه بەرامبەر
 کەسی سییەم و بەسوک تەماشای کردنییەتی، یان گومانی خراپ لێ دلی کەسی
 سییەم دا دروست دەبێ وەک گومانی ئەو ببات کە ئەمان دەیانەوی خراپەیک
 و کاریکی ناپەرەوی بەرامبەر بکەن و شتی لەوجۆرە .

جل و بەرگی درێژو شوێن بۆ پیاوان

لەو شتانەی کە خەڵکی بە ناسان و سادەیی دەزانن و گۆیی پێ نادەن، لەلای
 خوای گەورەش تاوانێکی گەورە و قەبەییە، بریتی یە لە جل و بەرگی درێژو شوێن،
 ئەمۆش بریتیە لەوێ بەرگە کە ئەوەندە درێژ بێ بگاتە خوار قۆڵەپێ، هەندێ
 کەس نەک هەر بەرگ و پۆشاکەکی لە خوار قۆڵەپێیەتی بەلکو دەگاتە
 زەویە کەو، زەویە کەش لەدوای خۆیەو دەمالێ .

«أبوذر» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەو کە فەرموویەتی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ: وَلَهُمْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ وَالْمُنَّانُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ» .

واتە: «سێ کۆمەڵە کەس لە پۆژی دوایدا خوای گەورە قەسەیان لەگەڵ
 ناکات و بەچارای پەچمەت تەماشایان ناکات و لە تاوان پاکیان ناکاتەو و
 سزایەکی بە تیشکی بۆ داناون: ئەو کەسێ جل و بەرگەکی شوێن بێ،
 ئەو کەسێ شت بەمنتەو دەدا بە خەڵکی، ئەو کەسێ کەل و پەل بفرۆشی بە

سوێندی درۆ»^(۱).

(۱) رواه مسلم ۱/۲۰۲

جا نمو که سدی که دهلی دریشی جلو و بدرگه که می من بو کی پرو خو بهزل زانین
نی یه و مدهستم لوت بهرزی نی یه، نهوه پاکانه یه که خوی بو خوی دهیکات و
پاکانه که شی نابه جییه و وه رناگیری .

نمو هدره شانه ی که کراون له جلو و بدرگی دریش گشتی یه و جیاوازی نی یه له
نیوان نه و که سدی بو مدهستی خو بهزل زانینی بی یان بو نمو مدهسته شی
نه بی.

هه مروهك فمرمایشته که ی پیغه مبه ره ^{صلی الله علیه و آله} راستی نه مه دهسه لی نی که
ده فمرموی :

« مَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَنِي النَّارِ ».

واته: « نهوه ی له خوار قولی پتوه بیت له جل و بدرگ، نمو له ناگردایه »^(۱).

خو نه گهر له دریش کردنی جلو و بدرگه که خو بهزل زانینی مدهسته بی، نهوه
سزوا نازاره که ی توند ترو گه وره تر ده بی، بهلگهش نهوه یه که له پیغه مبه ره
^{صلی الله علیه و آله} هاتوه و ده فمرموی :

« مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « هه کهس جلو و بدرگه که ی شوپکاتهوه بو مدهستی خو بهزل زانین،
نمو خودا له قیامته تا تماشا ی ناکات »^(۲).

سزاکه ی شی بیه ^{صلی الله علیه و آله} گه وره تره چونکه دوو تاوانی کۆکردۆتهوه (تاوانی شوپی جل
و بدرگ، تاوانی خو بهزل زانین).

بهرگی دریش له هه موو جلو و بدرگی کدا هه هه رامه و نادرسته :-

هه مروهك «عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه ^{صلی الله علیه و آله} دهیگیریتیه که
هه مروه تی:

(۱) رواه الإمام أحمد ۶/۲۵۴ وهو في صحيح الجامع ۵۵۷۱

(۲) رواه البخاري رقم ۳۴۶۵ ط. البغا

«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ
اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «جل شوږ کردنه له شروال و کراس و عمامه دایه، هرکس ی
له یه کي له مانده زیاده پړوی کرد بڼو فیزوڅو بمل زانین، نو خوی گوره له
قیامتدا تماشای ناکات»^(۱).

به لآم نافرته تان پټیان پیدراوه که بستیک یان گهژیک له کراسه کانیان شوږتر
بی و له خوار قاچه کانیا نهوه بی، بڼو نهوه ی نهوه کو له شیان دهریکه وی به هو ی
(باو وشتی ترهوه) به لآم دروست نیه چمکی کراسه کانیان نهونده دريژ بی که
له سنور دهرچی، هر وه کو له هندی جل و بهرگی بوکینیدا دینری، که به
چهنډ گز یان چهند مېتر شوږو دريژو هندی جار له دواوه کراسه کانیان بڼو
هله ډگر.

خوړازاندنه وهی پیاوان به نالتون به هر شیوه یه ک بیت

«أبو موسی» ی «الأشعري» له پیغه مېره وه صلی الله علیه و آله ده گیت ته وه که
فرمویه تی:

«أَحِلُّ لِنَاثِ أُمَّتِي الْحَرِيرُ وَالذَّهَبُ وَحَرَمٌ عَلَى ذُكُورِهَا».

واته: «حریر و نالتون حلال کړاون بڼو نافرته تانی نومم تم، به لآم لسم
پیاوان حرام کړاوه»^(۲).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۳/۴ وهو في صحيح الجامع ۲۷۷۰

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۹۳/۴ انظر صحيح الجامع ۲۰۷

له بازارو فروشگاګانی نه مړېدا شتاتنیکي زور دهینرئ له نالتون دروست
کراون به عیاری جیاواز جیاواز بؤ پیاوان وه کو کاترمیرو چاویلکه و پینوس و
زنجیرو مه دالیا، یان روپوش و زاخو کراون به نالتون.

وه له و شته خراپ و نادروستانه ی که له مړېدو ګاره دا کراوه به خه لاتی
پیشبرکي و ناګاداری بؤ ده کړئ، بریتی یه له کاترمیرو نالتونی پیاوان .

«عبداللہ» ی کورې «عباس» خواي لی پازی بی د فہرموی: پیغہ مبر ﷺ
موسستیلہ کی نالتونی له دهستی پیاوئکدا بیینی و دہریہینا و فریعی دا
فہرموی:

«يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ» واتہ: «نہو چیه
ہمیرہک له نئوہ پارچہ ناګرئک ہلڈہ گری و له دهستی خوی دہکات !!» .

دواں نہوہی پیغہ مبر ﷺ رویشٹ، به پیاوہ کہیان ووت موسستیلہ کہت
ہلڈہ گروہ بؤ شتیکي تر سودی لیوہرگرہ نہویش وتی :

نہ خیر سوئند بہ خوا ہمرگیز ہلئ ناګرمہوہ له کاتیکدا پیغہ مبر ﷺ فریعی
دابیبت. (۱)

له بہرکرنی جل وبہرگی کورت وتہ سک وتہ نک بؤ نافرہ تان

نہرہی له مړېدو ګارہ دا دووژمن شہری پی بکات له گہ لمان نا نہو جل وبہرگو
پوشاکانہیہ کہ نہوان شکل و شیوہ دیعہ نہ کہی بؤ دادہ نین و له ناو موسلماناندا
پہواجی پی ددہن و بازاری پی گہرم دہکن.

(۱) رواہ مسلم ۱۶۵۰/۳ .

ئەو جەلۇ بەرگانە بە شىۋەيەكى ۋا دوراون كە بەشىكى زۆر لە غەورەت و شەرمىنگاى ئافرەتان بەدەردەخات، جا لەبەر كورتى بى، يان تەسكى و تەنكىە كەى بى، ۋە زۆرىك لەو بەرگو پۆشاكانە ئەوئەندە بى كەلك و بىمانان تەننەت دروست نى يە ئافرەتان لە نىوان يەكترىشدا لەبەرى بكن يان لە بەردەم مەحرەم كەسو كارى خۆشيدا.

ۋە پىتغەمبەر ﷺ بۆمانى باسكردوۋەد ھەوالى داۋە دەرد سارەى دەركەوتنى ئەم جۆرە جەلۇ بەرگو پۆشاكانە لەبەر ئافرەتانى ئاخىر زەماندا .

ھەروەك «أبوهريرة» لە پىتغەمبەر ۋە ﷺ دەيگىرىتەۋە كە فەرمرىيەتى: «صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَهَا ، وَإِنْ رِجْلَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا » .

واتە: «دو كۆمەل خەلك ئەھلى ئاگرو نەيانم دىيون، (كۆمەلنىكىيان پىوانن) كە قامچيان پى يە ۋەكوكلكى مانگار لە خەلكى دەدەن پىنى .(كۆمەلنى دوۋەميان ئافرەتانن) ئافرەتەلنىكى پۆشتەى پروتن (بەھۆى كورتى و تەسكى و تەنكى جەلەكانيان) لە پۆشتنا خۆيان دەردەخەن و سەردەنجى خەلكى بۆ لای خۆيان پادەكىشتن، ۋە قۇيان ۋەكو پىشتى حوشتر لى كردوۋە لەسەر سەريان قوتى دەكەنمە، ئا ئەوانە نەك ھەر ناچنە بەھەشتە، بەلكو بۆنى بەھەشتىش ناكەن، لەكاتىكدا بۆنى بەھەشت لە دوورىەكى زۆرەۋە ھەستى پى دەكرى» (۱).

(۱) رواه مسلم ۳ / ۱۶۸۰

وه هـروهـا نهـوجلـو بهـرگانهـش دهـگريـتـهـوه كه هـندي له نـافـرهـتان لهـبهـري دهـكهـنو له خـواروه فـتـهـيهـكي دريـژي تيـدايه يـان له مـلاولاوه چـند فـتـهـيهـكي تيـدايه و هـر كه دادـهـنيـشي عـورهـت و شـهـرمينـگـاي بهـدر دهـكهـوي.

نـهـه لهـلايهـك، لهـلايهـكي تره نـهـم جـل و بهـرگ و پـوشـاكـانه لـاسـايي كـردنـهـوي كـافـر و بـي باوهـرانهـو، تهـقـليـدو شوين كـهـوتـني نهـوانه له پـوشـيني جـل و بهـرگ و هـمـيو نهـو مـوـديـله بـي نـاـپـروانهـي كه نهـوان دايدـهـهـيـتن. داواكارين له خـواي گـهـره بـان پاريزي .

وه هـروهـا لهـو كـاره خـراپ و مهـترسي دارانهـي كه بلاؤبوونهـتهـوه هـو و نهـو ديمـنه خـراپ و نهـشـياوانـهـيه كه لهـسـهـر هـندي جـل و بهـرگ و پـوشـاكـا دهـبينـري، وهـكو و نهـي گـوراني بيـژهـكان و تـيـبي مـوسـيـقاژنهـكان و پـهـرداخـي عـهـرهـق و و نهـي رـوح لهـبهـر كه شـهـرعـن حـهـرامـه، يـان خـاچ يـان دروـشي ناديهـكان و پـتـخـراوه چـهـپـهـلهـكان، يـان دهـسـتهـواژهـي بـي كهـلـك و سـوك و بـي مانـا كهـشـهـرف و داوـين پـاكي دهـپـوشـيني و لهـكهـداري دهـكات كـراون بهـنـوسـراو كليـشهـي سـهـر زوړيـك لهـو پـوشـاكـانه، زوړيـك لهـو نـوسـراوانه بهـزمانـي بيـاني نـوسـراوهـتهـوه، هـهـمويان حـهـرامـن و پـتـويـسته مـوسـلمان خـوي لي پـاريزي و توخـني نهـكهـوي .

به کارهيناني پرچي دهستکرد

«أسماء» ي كچي «أبوبكر» خـواي لي پـازي بـي دهـفـهـرمـوي: نـافـرهـتيـك هـاته لـاي پـتـغـهـمـبهـري خـوا ﷺ ووتـي: نهـي پـتـغـهـمـبهـري خـوا ﷺ كـچيـكم هـيه تـوشـي نهـخـوشـي بـروه بـوكيشـه قـژي رـوتـاوهـتهـوه، نايا قـژيـكي بـو دابـنـيم ؟
پـتـغـهـمـبهـر ﷺ فـهـرمـوي:-

« لَنْ أَلَهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » واته: « له عندهتى حوا لئوكهسى كه قژى بۆده لكیئن و ئموكهسهش كه دهيكات»^(۱).

وه «جابر»ى كورى «عبدالله» ده فرموى:
 « زَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا ». واته: «
 پیغمبهرى خواعلیه هه ره شهى كردوه لهو ئافره تهى قژى تر بلكیئن
 بهسریانوه»^(۲).

ئهو جوژهى كه پیتی ئهوترى (باروكه) و خهلكى بهكارى دینن لهو دیمه
 هه راما نهیه لهه پۆژگاره دا ههیه و بهریلاوه و گویی پى ناردی .
 وه ههروهها بهكار هیئانی قژى دهست كردو لهسهه كردنى لهو دیمه
 هه راما نهى كه لهه پۆژگاره دا په رهى سه ندووه، ههروهك زۆزێك لهو نهكته ره
 چاره په شانه بهكارى دینن لهكاتى نواندى شانوگه ریدا .

خۆشبهاندنى پیاوان به ئافره تان، وه ئافره تان به پیاوان له جل و بهرگ دا و له قسه و گفتار دا و له دیمه ن و روخسار دا

لهو سروشت و فیه تهى كه خودا به نه دهكانى لهسهه سروشتان دوه و خولقاندوه
 نهوهیه كه پیاو پارێزگارى لهو پیاوه تی یهى خۆى بكات كه خودا نه می لهسهه
 خولقاندووه، وه ئافره تیش پارێزگارى لهو ژنیه تی یهى خۆى بكات كه خودا
 نه می لهسهه خولقاندووه.

ئا نه مهش یهكێكه لهو هۆكارانهى كه ژيانى پى سهقامگیر و پێك ده بى
 نهگه نه بى نهوا ژیانیش تێك دهچى و بهردهوام نابى .

(۱) رواه مسلم ۱۶۷۶/۳

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۹/۳

جا بویه خوشبهندنی پیاو به نافرته، یان نافرته به پیاو پیچهوانه‌ی نهو سروشت و فیتره‌تیه که خودا مرؤقی له‌سەر خولقاندوه، وه به‌هۆیموه ده‌رگای خراپه‌کاری و به‌دره‌وشتی و بی ناپرووی ده‌کریتموه، سەر‌پاوه‌یه بو لیك هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی خیزان له‌ناو کۆمه‌لگاداو خیزانه‌کان له‌بهره‌ک نامینن و لیك داده‌برین. وه‌هوکمی نهم کاره‌ش هه‌رامه‌و قه‌ده‌غه‌کراوه له‌شهرع دا.

جا هه‌رکات له‌ ده‌قیکی شهرع دا له‌عنه‌ت کرابوو له‌ که‌سیک که کرداریک بکات، نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سەر هه‌رامیتی نه‌و کرداره‌و گه‌وره‌یه‌تی نه‌و تاوانه‌ ده‌سه‌لمینن.

«عبدالله»ی کوری «عباس» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌یگیزیتموه که فهرمه‌ویه‌تی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ».

واته: «پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله له‌ عنه‌تی کردوه له‌و پیاوانه‌ی خویان ده‌شوبه‌ینن به‌ نافرته‌تان، وه له‌و نافرته‌تانه‌ی خویان ده‌چوینن به‌ پیاوان»^(۱).

وه‌مه‌رله‌ «عبدالله»ی کوری «عباس» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌یگیزیتموه که فهرمه‌ویه‌تی:

«لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخْتَلِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ».

واته: «پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله له‌ عنه‌تی کردوه له‌ پیاوی له‌ نافرته‌ت چوو (واته پیاوی ژنانی)، وه له‌ نافرته‌تی له‌ پیاو چوو (واته نافرته‌تی خوی و یچوو پیاوا بکات)»^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۲/۱۰

(۲) رواه البخاري الفتح ۳۳۳/۱۰

جا نهم خۆشوبهاندنو لاسایی کردنه و هیسهش ده کری به شیوهی هجوموژ و ههلسوکهوت بی، یان له دیمهنی دانیشتن و بی دهنگی دا بی، یان له پۆیشتن و پیکردندا ده رکهوی، وه کو پیاویک له جهستهی دا دیمهنی دهروهی خوی وه کو نافرته لی بکات، یان له قسه کردن و پیکردندا خوی و پچووی نافرته لی بکات

وه ههروهها له بهرکردنی جل و بهرگو و پۆشاک یه کتریش ده چیتته ژیر نهم باسه ره و خۆشوبهاندنی تیدایه، بۆیه دروست نی یه بۆ پیاو ملوانکه له مل کات و بازن له دهست کات و خړخال له پی کات و گواره له گوی کات.

به هه مان شیوهش بۆ نافرتهانیش دروست نی یه جل و بهرگی تایبته به پیاوان بپۆشن وه کو (قه میس) و شتی لهو جوړه، به لکو واجبه له سه یان له دیمه نه شیوهیاندا به تهواری جیاوازی له پیاوان .

به لگهش له سه نه وهی که واجبه له سه هه ردوو ره گهز جل و بهرگو و پۆشاک جیاوازی بی و له یه که نه چی:

«أبو هريرة» ده فهرمو:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ» .

واته: « پیغه مبهری خوا ﷺ له عنه تی کردوو لهو پیاوهی جل و بهرگی نافرته بپۆشی و، لهو نافرتهی جل و بهرگی پیاو بپۆشی» ^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۵/۴ وهر فی صحیح الجامع ۵۰۷۱ .

رەنگ کردنی مووی سەر و پېش بەرەنگی رەش

بۆیە کردنی سەر و پېش بەرەنگی رەش حەرامە و قەدەغە کراوە، لەبەر ئەوە هەرەشانی باسکراوە لەو فەرمايشتهی پێغەمبەردا ﷺ که دەفرموی:

«يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» واتە: «لە کۆتایی زەمان دا کۆمەڵیک پەیدا دەبن سەر و پېشی سپی خۆیان بەرەنگی رەش بۆیە دەکەن، وەکو جگەری کۆتر، ئا ئێوانە بۆتی بەهەشت ناکەن»^(۱).

ئەمە کارێکی بەربلێوە لە ناو زۆریک لەوانە سەر و پېشیان سپی تێدەکەویت و پیریتیان لێدەردەکەوی، که بەرەنگەکی دەگۆپن بەهۆی بۆیە رەشەو.

ئەم کارەیان سەردەکیشی بۆ زۆر شتی بەدو خراپ و ناقۆلاو نالەبار، لەوانە فێل و چاوبەستی و ساخەکاری لەخەلکی، وە بە دیمەنی حال و باری خۆیان دەرەخەن و دلخۆشەن که دیمەن و شتێکی راستی خۆیان نی یە.

وە گومانیشی تێدانی یە ئەم کارە کاریگەری خراپ و ناقۆلای دەبێ لەسەر خرو رەوشت و شەخسیەتی ئەو کەسە، شۆینەوار و پاشاوەی بەدو خراپ بەجێ دەهێلێ لەسەر کەسایەتی و ناویانگی ئەو کەسە، وە هەندێ حار دەبێتە مایەیی لە خۆیای بوون و، جۆریک لە فیزو خۆیە زلزانینی لێوە سەرچاوە دەگرێ.

وەبە «صحيح» ی لە پێغەمبەرەو ﷺ هاتوووە کە مووی سپی خۆی گۆریوە بەهۆی بەکارهێنانی «خەنە» و هاوشتیوەکانی کە بەشیوەی رەنگی زەرد یان سوور یان بۆر دەرەکەون.

(۱) رواه أبو داود ۴/۱۹ و هو في صحيح الجامع ۸۱۵۳

وه له پړوژی فته چی مه ککه دا که «أبوقفاحه» ه یان هیئا بڼ لای پیغه مبهری
 خوا ﷺ که سهر و پشی وه کو خوری سپی ببو، پیغه مبهره و ﷺ فته موی:
 «غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ» .
 واته: «نهم پهنکه سپی یه بگوین به پهنکی تر، به لام خزان پیارین له
 پهنکی ره شو بوی به کارمهینن»^(۱).
 نافرتهش وه کو پیوا بوی دروست نی یه پهنکی ره شو به کاربهینن بڼ قوی
 که سپیتی تی بکه وی .

ویننه و دیمه نی روح له بهر له سهر پوښاک و دیوار و کاغزو شتی له و جوړانه

«عبدالله» ی کوری «مسعود» له پیغه مبهره و ﷺ ده یگیرته وه که
 فته موی ته:
 «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ» .
 واته: «سهترین و توند ترین سزا لای خوا له پړوژی دواینا بڼ ویننه گره کانه
 »^(۲).

«أبو هريرة» له پیغه مبهره و ﷺ ده یگیرته وه که فته موی ته:
 «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيُخْلَقُوا حَبَّةً، وَلْيُخْلَقُوا ذَرَّةً» .

(۱) رواه مسلم ۱۶۶۳/۳

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۲/۱۰

واته: «خوای گموره فەرمووی: کئی لەو کەسە سەتمکارترە کە بیهوی دروست بکات وەکو دروست کراوەکانی من، جا با بتوانی دەنکە گەنمێک یان دەنکە جوێک دروست بکات»^(۱).

«عبدالله»ی کورپی «عباس» لە پیڤە مەبرەووە عليه السلام دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا فَتَعَذُّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»
واته: «هەموو وێنەگرو وێنەکیشتێک لەناو ئاگردایە، بەهەر وێنەیەک کە گرتویەتی یان کردوویەتی نەفسێکی بۆ دروست دەکری و لەناو دۆزەخدا سزا دەدری پێی»^(۲).

جا «عبدالله»ی کورپی «عباس» وتی: نەگەر هەر پەسم دەکەیت و وێنە دەکیشی، ئەوا وێنە داریک بکە، وێنە شتێک بکە کە روح لەبەر نەبێ.

جا ئەم فەرموودانە بەلگەن لەسەر حەرامی وێنە ی روح لەبەر، نیتێ نادەمیزاد بێ، یان ئاژەڵ و گیانداران بێ، وە جیاوازی نی یە وێنە کە سیبەری هەبێ (واتە پەیکەری) یان سیبەری نەبێ (واتە لەسەر شتێک بێ). هەروەها جیاوازی نی یە وێنە کە چاپکراو بێ یان کێشراو یان وێنە کرابێ یان هەلکەندراو یان نەقش کرابێ یان هەلکۆلراو یان لەمقالب دراو ی و لێی دەرھێنراو یان شتی تری لەو جۆرانە بێ، هەموویان حەرامن و قەدەغە کراون، چونکە فەرموودەکان کە دەربارە ی حەرامی وێنە گشتگیرن و هەمووی ئەوانە دەگێڕێتەوە.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۸۵/۱۰

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۱/۳

موسلمانان نه و که سه یه که ملکه چی ده که کانی شهرع بیستو، مشتومرو
دهمه و هری نه کات بهرام بهر ده که کانو بیانووی بی سهر و بهر نه هیئتیه و ده بلی
خو من نه ویتانه ناپه رستم و کورنوشی بونا بهم !!

وه نه گهر که سیکی عاقل و ژيرو فامیده، به دل پروانی و به جوانی بیر بکاته و
له و خراپه و نه گبه تیانه ی که له نه غجامی بلا و بونه و ی وینه و که و تونه ته و له
سهرده مه دا، نه و ا شتیک له و حیکمه ت و کار له جییه ی شهر عه تی بو درده که و ی
که به هویه و وینه ی حه رام کرد و وه و ریگه ی لی گرت و وه.

به شیک ی زوری نه و وینه و په سمانه ی که نه مپو به ریلان سهرچا و یه کی
حاشا هله گرن بو به دره و شتی و خراپه کاری و بی نابروی و وروژاندنی ناره زوات و
پهلکش بوون به ره و داوین پیسی.

که و ابو وه نه و به دره و شتی و خراپه کاری و بی نابروی ی که دروست بو وه
بو نه ته مایه ی وروژاندنی ناره زوات و ریگه خوشکهرن به ره و داوین پیسی ،
به شیک ی زوریان له و وینه و په سمانه و سهرچا و ده گرن .

وه پیویسته له سهر موسلمان وینه و دیمه نی گیاندار له ماله که یدا دانه نی،
تا وه کو نه بیته هوکار و ریگر له هاتنه ژوره و ی «ملائکة» ی په حمت. چونکه
پیغه مبه ر ﷺ فهرمو ی:

« لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا أَصَاوِيرُ » واته: « مه لایکه ناچیته
مالیکمه که سه گار وینه ی تیدابی »^(۱).

وه له هندی مالدا په یکهری وا ده بینری هندیکیان په رستراوی کافران بو وه
له کوئدا، له مالدا دایده نی به بیانوی نه و ی نه مه که له پوره، یان بو مه بهستی
جوانی، نا نه مه حه رامیت ی که ی سه خترو قورستره له وانی تر .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۰/۱۰

هه‌ن‌ه‌وه‌ها وێ‌نه‌ی هه‌ل‌واس‌راو تاوانه‌که‌ی توند تره له‌چاو وێ‌نه‌یه‌ک هه‌ل‌نه‌واس‌رابی، چونکه چه‌نده‌ها وێ‌نه‌ی هه‌ل‌واس‌راو سه‌ری کێ‌شاوه بۆ به‌گه‌وره‌گرتن و به‌پیرۆز پا‌گرتنی وێ‌نه‌که، وه به‌هۆیه‌وه چه‌نده‌ها جار خه‌م و خه‌فت و دل‌ته‌نگی تازه ده‌بی‌ت‌ه‌وه.

وه نابێ وێ‌نه و په‌سم بۆ مه‌به‌ستی یاد‌گاری هه‌ل‌واس‌ری، چونکه یاد‌کردنی راست نه‌وه‌یه له‌دل‌دابی و دوعای خیری بۆ بک‌ری له‌ خوا داوای په‌هه‌تی بۆ بک‌ری، نه‌ک. وێ‌نه‌که‌ی هه‌لب‌گی‌ری و هه‌ل‌واس‌ری.

بۆیه پێ‌ویسته هه‌رچی وێ‌نه و په‌سم هه‌یه له‌مال ده‌رک‌ری و نه‌هێ‌ل‌ری و له‌ناو به‌ری، مه‌گه‌ر زۆر قورس و گران و ناره‌هه‌ت بی و هه‌کو نه‌و وێ‌ناه‌ی بونه‌ته به‌لا و گشت لایه‌کی گرت‌وته‌وه و زۆر کون و که‌له‌به‌ری ته‌نی‌وه‌ته‌وه، بۆ نه‌وونه وێ‌نه‌ی سه‌ر قوت‌وی خواردن، یان نه‌و وێ‌ناه‌ی له‌قاموس و فه‌ره‌ه‌نگ و په‌رتوک و سه‌رچاوه‌کاندا هه‌یه و سودی لی ده‌بین‌ری، جا نه‌وله‌ی که بی سووده ده‌بی به‌گوێ‌ره‌ی توانا هه‌ول‌ی لا‌برد‌نیان به‌دری، وه پێ‌ویسته نا‌گاداری‌ن له‌و وێ‌نه خراپه‌ی که له‌په‌رتوکه‌کاندا هه‌یه و به‌ساده‌و ناسانیان نه‌زانی.

وه هه‌ندی له‌و وێ‌نه و په‌سمانه‌ی که زه‌روره‌تن پێ‌ویسته پارێز‌گاریان لی بک‌ری و هه‌کو وێ‌نه‌ی ناسنامه، وه هه‌ندی له‌ زانیان پێ‌گه‌یان داوه به‌و وێ‌ناه‌ی که سوک کراون وه‌کو وێ‌نه‌یه بکه‌وت‌ته ژێر پێ و.

درؤ کردن له بیینی خه ودا

هه ندی کەس به نه نه سەست هه وڵده دات بۆ دروست کردنی خه و نیک که نه بیینیوه، بۆ به ده ست خستنی چاکه یه ک یان بۆ باسکردنی و ناو ده رکردنی له ناو خه لکیدا یان بۆ راکیشانی قازانجیکی دونیای یان بۆ ترساندنی کەسیک که دوژمنایه تی هه یه له گه لیدا، یان بۆ شتی تر.

وه ۆرێک له خه لکانی ناسایی باوه رو قه ناعه تیکی بی نه ندازه یان به خه ون هه یه و دلیان زۆر پێوه ی پهیوه ستو و زۆر هۆگرن بۆی، بۆیه به و درۆده له سانه ش تیده کەمون و هه لده خه له تین.

هه ڕه شی سه خت و گران کراوه له کەسی که خه ون به درۆ باسکات .

هه ڕه وەك پێغه مبه ره وه ﷺ ده فەرموئ:

« إِنْ مِنْ أَغْظَمِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرِ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَمْ يَقُلْ ».

واته: « گه ره ترین درۆ هه لبه ستن نه وه یه: پیاویک به ناوی باوکیکی تره وه بانگ، بکری جگه له باوکی خۆی، یان خه و نیک بگێڕێته وه که به چا و نه بیینی بی، یان بلێ پێغه مبه ره ﷺ وای وتوه و نه ی فەرموو بی»^(۱).

وه هه ره وه ها ده فەرموئ :-

« مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُفٌّ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ ».

واته: « هه ره کەسی خه و نی بگێڕێته وه که نه بیینی بی، نه و له قیامهت دا داوای لێ نه کری دوو ده نکه جو پێکوه گری بدات، وه ناشتوانی»^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ٥٤٠/٦

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ٤٢٧/١٢

بمیه کهوه بهستنی دوو دهنکه جو کاریکی مه حاله و نهسته مه، بویه سزاکه ی
به گویره ی کرداره کهیه تی.

دانیشتن له سمر گۆرو بی نان به سهریدا و میزو پیسایي کردن له گۆرستاندا

«أبو هريرة» له پیغه مبهروه عَلَيْهِ السَّلَامُ ده یگیتیتموه که فهرموویه تی:

«لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابُهُ فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ
مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ» .

واته: «نه گمر که سیک له ئیوه له سمر پشکوویهک ئاگر دابنیشی جله کانی
بسوتینی و بگاته پیسته که ی باشتره بوی، لهوی له سمر قمبری دابنیشی
»^(۱).

ههروه ها پینان به سمر گۆردا دروست نی یه، به تایبته هندی کهس نه م کاره
ده کهن کاتیک که مردۆکه ی خویان ده نیژن، ده بینری گوی بهوه نادهن که به پی
به سمر گۆره کانی ده ورو بهردا ده نیژن، هه ته ی جاریش به پیلاره کانیانه وه به بی
نه وه ی ریزو حورمه تیک بۆ مردوه کانی تر دابنیتن .

له بهر تر سناکی و گه ره یی نه م تاوانیه که پیغه مبهر عَلَيْهِ السَّلَامُ ده فهرمووی :-

«لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرَجْلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ
أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ» .

(۱) رواه مسلم ۶۶۷/۲

واته: «نه گمر بهسمر پشكويه كي تاگردا برؤم و قاچم بسوتينئ يان بهسمر شمشيريك دا برؤم و قاچم ببرئ، يان پيلاوه كم بچه قئ به پيم دا، نموا خوشتره بهلامهوه له چاو نموي بهسمر گوړي موسلمانيك دا برؤم»^(۱).

نه گمر كه سيك پئ بهقه برتلك دا بنئ جهرمه و تاوانه كهي نموهنده سدهت و گران بيئ، نه ي نمو كه سهي كه دهست ده گري بهسمر قهبرسانيكدا و داگيري دهكات و پرؤډهي خانوو بيناو شويني بازرگاني تيدا دروست دهكات، دهبيئ حالي چوئ بيئ و تاوانه كهي چند قات بيئ؟!!

ههروه ها ميزو پيسايي كردنو دهست به ناوگياندن له گوړستاندا كاريكني حهرام و قهدهغه كراوه، نمو كه سانه ي كه گوئ بهوه نادهن له چ شوينيكدا دهست به ناو ده كمنو، همر شوينيكيان بو ريكهوي بهلايانهوه ناساييه نيتر گوړستان بيئ يان همر شوينيككي تر بيئ، نهوه نيشانه ي لاوازي و ره وهشت و نه خلاق و كه سيتي و له دهستداني كه سايه تي و پياوه تيانه ، همركات دهستي ناوي هه بوو له گوړتلك هه لده گهري و له پالياداده نيشي، به بوگه نه ناخوش و پيسه كهي خوئ نازاري مردووكان ده دات .

پينغه مبهز عليه السلام ده فهرموي :

«وَمَا أَبَالِي أَوْ سَطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي أَوْ وَسَطَ السُّوقِ».

واته: «نه گمر گوئ بهوه ندهم كه له ناو گوړستان دا دهست به ناو بكمم و بهلامهوه ناسايي بيئ، نموه له ناوه راستي بازاريش دا گوئي پئ نادهم و بهلامهوه ناساييه»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۴۹۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۳۸

(۲) التخریج السابق

کەوابوو ناقتۆلای وناشرینی دەست بە ناوگەیانندن لە گۆرستاندا وەکو
دەرخستنی عەورەت و دەست بەناو گەیانندنە لە پیش چاوی لەخەلکی لە
بازاردا.

وێ نەو کەسانە ی کە زبڵ و پیسای فەر دێدەنە قەبرسانەو بەتایبەت
نەگۆرستانە ی کە کۆن و دیواریان بە دەوردا نەماوە نەگەر واکەن نەو نەم
هەپاشانە نەوانیش دەگریتهو.

وێ یەکیک لەو پەوشت و نادابانە ی کە شەرع داوای کردووە لەکاتی سەردانی
کردنی گۆرستاندا پەچاو بکری داکەندنی پیتلۆ لەکاتی رۆیشتن بە نیوان
گۆرەکاندا.

خۆپاک نەکردنەوێ لە میز

لە جوانکاریەکانی نەم شەریعەتە نەوێیە بەتەنگ هەموو شتیکیەو هاتوو
کە بەرژووەندی و چاکەکاری تێدابی بۆ ژیاانی نینسان، لەوانە لابردنی پیسی یە،
بۆ نەوێش خۆپاککردنەوێ داناوو نەو چۆنیەتیەشی روون کردۆتەوێ کە
بەهۆیەوێ پاک و خاوینی لیوێ دەست دی.

وێ هەندێ کەس کە مەترخەمن لە ناست لابردنی پیسی و گوی بە خۆپاک
کردنەوێ نادەن، کە نەمەش دەبیته هۆی پیس بوونی جلو بەرگ و جەستە،
سەرەرای نەوێش نوێژەکی دانامەزری و راست و پەوان نابێ.

وێ پیغەمبەر ﷺ ناگاداری کردوین کە خۆپاک نەکردنەوێ لە میز یەکیکە لە
هۆکارەکانی سزای ناوگۆر.

«عبداللہ» ی کوری «عباس» دہ فرمووی: پیغہ مبر ﷺ بہ لای باخیک لہ
 باخہ کانی مہ دینہ دا تیپہ ری، گوئی لہ دہنگی دووکس بوو لہ ناو قہ برہ کانیان
 سزا دہ دران.

پیغہ مبریش ﷺ فرمووی :
 «إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيُكْفَرُ لَمْ يَسْتَرْ مِنْ
 الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالْثَمِيمَةِ».

واتہ: «ثم دوانہ سزا دہ درین، وہ لہ سر تاوانیک سزا دہ درین خویان بہ
 گہوہ یان نہ زانیوہ و گریان پی نہ داوہ، بہ لام لہ راستیدا تاوانیکی گہوہ یہ،
 یہ کیکیان خوی لہ میز پاک نہ دہ کردوہ، نویتریان دوو زمانی دہ کرد»^(۱).

وہ پیغہ مبر ﷺ ہوائی پی داوین و دہ فرمووی :
 «أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِ».

واتہ: «زوری سزای ناو گور بہوئی خوپاک نہ کردنوہ یہ لہ میز»^(۲).

وہ نہو کہ سہی بہ پہلہ لہ سر ناو ہلدہ ستیتہ وہو پیش نہوہی میزہ کہی
 تہواو بی، یان بہ شیوہ یہ میز دہ کات یان لہ جیگاہہ دہ یکات پرشہ کہی
 دہ گہریتہوہ بو خوی، یان پاش میز کردن خوی پاک نہ کاتہوہ بہ ناو بان بہ ہردو
 کہم تہرخم بی لہوہ دا، نہوا ہموویان حوکمی نہو کہ سہ وہردہ گرن کہ خوی
 پاک نہ کردیتہوہ لہ میزو سزا کہش شولی ہموویان دہ کات .

وہ اسہ ہنہدی شویتندا سہرناوہ کان بہ قہد دیوارہ کانہوہ دروستکراون و،
 ہر کہس دیت و میزی خوی دہ کات بہ پیش چاو خہلکانی دہرہوہ و زورہوہ بہ بی
 ہیچ شہرم و حہیایہ و، پاشان جلہ کہی ہلدہ کات و دہ یکاتہوہ بہری بہ سر

(۱) رواہ البخاری انظر فتح الباری ۱/۳۱۷.

(۲) رواہ الإمام أحمد ۲/۳۲۶ وهو فی صحیح الجامع ۱۲۱۳

پیسید که داد، جا نهم کارو پیشه سهره پای نه وهی لاسایی کردنه وه و
 شوینکه وتنی بی باوه رانه، دوو حرامی ناشیرینشی تیدا کو نه بیته وه: .
 یه که میان :- عه ورتو شهرمینگی خوی نه پاراست له پیش چاوی خه لک .
 دوو ه میان :- خوی پاکنه کرده وه له میزه که ی .

گوئ گرتن له قسه ی کۆمه لێک که بلایانه وه ناخۆش بی

له م باره یه وه خوای گه ورتو ده فهرمووی :

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ الحجرات: ۱۲

واته: « به دوای عه یبو عاری یه کتردا مه گهرین و جاسوسی و سیخوپی
 به سه یه کتر یه وه مه کن ».

«عبداللّه»ی کورپی «عباس» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتسه وه که

فهرمو یه تی:

« مَنْ تَسَمَّعَ حَدِيثَ قَوْمٍ، وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، ضَبٌّ فِي أَذُنِهِ الْآنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « هه که سی گوئ بگری له قسه ی کۆمه لێک که پیان ناخۆش بی
 گوئ له قسه که یان بگیری، نه و قورقوشی تواره ده کرتته گیه کانی له پژی
 قیامه تدا »^(۱).

جا نه گهر گوئگره که قسه و باسه که یانی گیرایه وه و گه یاندیه شوینیکی تر بنو
 نه وه دوو چاری زه ره و زیانیان بکات، له کاتی که دا نه و ناگیان له هوی گرتنی
 نه م نه بوو بی و نه یان زانی بی که نه م که سه گوئیستی قسه کانیان بووه، نه و

---

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۴۸/۱۱-۲۴۹ وهو في صحيح الجامع ۶۰۰۴ والآنك هو الرصاص المذاب.

نهم گویگره سهره‌رای نهوهی تاوانی سیخوری کردنه‌کهی له‌سهره، تاوانی قسه‌هیتان و بردنه‌کشی له‌گهردنه‌وه، ده‌چیته ژیر نه‌وه‌رمووده‌وه که پیغه‌مبه‌رع‌علیه‌^{صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم} ده‌فرمووی :

« لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ ».

واته: « ئه‌وه‌که‌سه‌ی دوو زمانی بکات له‌نیوان خه‌لکی داو قسه‌کانیان بگوازیتمه‌وه به‌مه‌به‌ستی تیکدانی نیوانیان، ئه‌وا ناچیته به‌هه‌شتمه‌وه »^(۱).

دراوسیه‌تی خراب

خوای گه‌وره له‌قورناندا نامۆزگاری کردوین ده‌بارهی دراوسی و ده‌فرمووی:

﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَيَالْأُولَٰئِينَ إِحْسَنًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ
وَأَبْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾^(۳۶)

النساء: ۳۶

واته: « به‌س خوا بپهرستن و هیچ شتیک مه‌که‌نه هاوبه‌شی له‌پهرستندا، وه له‌گه‌ل دایک و باوکتان چاک بن، وه له‌گه‌ل خزمی نزیک و هه‌تیوان و هه‌زاران و هاوسی دوورو نزیکتان و هاوپی هه‌میشه‌یتان و پێبواران و نه‌وانه‌ش که به‌نده‌تان به‌باشی هه‌لسو که‌وت بکمن له‌گه‌لیان دا، چونکه به‌راستی خودا نه‌وانی خوش ناوی که‌لوت به‌رزو خۆبه‌زل زانن ».

(۱) رواه البخاري فتح ۴۷۲/۱۰ والقتات الذي يستمع إلى حديث القوم وهم لا يشعرون به.

وه نازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری یه کیکه له حدرام کراوه کان، چونکه حق و منافی دراوسی زور گه وره گرانه ده بی به جوانی نادابکری و به باشی بیاریزی .

«أبو شريح» له پیغه مبه ره وه عليه السلام دهیگیتته وه که فهرموویه تی: «وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ» .

واته: «سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نیه» .

وتیان کی نهی پیغه مبه ره خوا عليه السلام ؟ فهرمووی : «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ» .

واته: «ئوکه سهی که دراوسی کهی له شهرو خراپه ی ئه مین نه بی» ^(۱).

وه پیغه مبه ره عليه السلام سه ناکردن و زه مکردنی دراوسی بی بو دراوسی کهی کردوه به پیوه ریک بو چاکی و خراپی ئینسان ، واته هه رکهس دراوسی کهی به باشه باسی کردوو لیتی رازی بو، نهوا به لگهیه له سه ره چاکیتی ئه وکه سه، وه هه رکهس دراوسی کهی به خراپه باسی کردوو لیتی رازی نه بو، نهوا به لگهیه له سه ره خراپی نه وکه سه.

«عبدالله» ی کوری «مسعود» ده فهرمووی ، پیاویک به پیغه مبه ره ووت عليه السلام ، نهی پیغه مبه ره خوا عليه السلام چون بزنام من که سیکی باشم یان خراپم ؟

پیغه مبه ره عليه السلام فهرمووی : «إِذَا قَالَ جِيرَانُكَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ وَإِذَا قَالُوا إِنَّكَ قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ» .

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴/۴۳

واته: « همرکات بیستت دراوسیگانت وتیان باشی ئهوه تو باشیت،
وه نه گهر بیستت وتیان تو خراپی ئهوا تو خراپیت»^(۱).

وه نازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری شیوازی جوژاوجوژی ههیه:
وه کو ئهوهی ریگه به دراوسی نه درێ دار بخته سهر دیواری دراوسیگهی کاتیک
که پیویستی بی، وه بهرزکردنهوهی خانوو به سهریداوگرنتی بهری خوژو ههوا
لیی بهبی مؤلهتی ئهوا، وه کردنهوهی په نجه به سهر ماله کهی داو روانین و
ته ماشاکردنی عهیب وعاری و خاوو خیزانی، وه نازاردانی و هراسانکردنی
به هوی دهنگی ناخوش وه کو تهقه تهق و هاوارو قیژه و ئاله نال کردن به تاییهت
له کاتی خهوو پشودان، یان لیدانی منداله کانی و فریدانی شتی پیس بو بهردهم
دهرگاو خانووه کهی .

وه ههر کهس حهق و مافیکی دراوسیگهی بخوات و کاریکی ناشیاو بکات
بهرامبهر دراوسیگهی، ئهوا تاوانه کهی چه ندقات گهوره ترو قورستر دهبی .

ههروه کو پیغه مبهرد عليه السلام ده فرمووی:

«لَأَنْ يَزْنِيَ الرَّجُلُ بِعَشْرَةِ نِسْوَةٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَزْنِيَ بِأَمْرَأَةٍ حَارَةٍ».

واته: «نه گهر پیاویک زینا بکات له گهل ده ناهه تدا تاوانه کهی کهمتره
له چاو ئهوهی زینا بکات له گهل ناهه تیکێ دراوسی کهیدا . وه نه گهر پیاویک
له ده مال دزی بکات تاوانه کهی کهمتره له چاو ئهوهی له مالیکی دراوسیگهی
دزی بکات»^(۲).

وه هه ندی کهسی خیانه تکارو ناپاک له مال نه بوونی دروسیگهی به ههل
ده زانی و له شه ودا خوێ ده کاته ماله کهی داو خراپه و ناپاکێ نه بجام ده دات
هاوارو تیاچوون بو ئهوه کهسی له پوژی دوایدا.

(۱) رواد الإمام أحمد ۴۰۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳ .

(۲) رواد البخاري في الأدب المفرد رقم ۱۰۳ وهو في السلسلة الصحيحة ۶۵

وهسيه تی خراب و زیانبه خش

یه کتیک له پړساو بنه ماکانی شه ریعتی نیسلام نه وه یه حه رامي کرده وه که سیټک زهره رو زیان به که سیټکی تر بگه یه نی، جا به نه زانین بی یان به نه نقهست بی . نمونه ی نه مهش وه سیهت کردنیه که که بیټه مایه ی زهره رو زیان دان له میرات گره شه ریعه کان یان له هندیکیان، جا هر کهس کاری وا بکات و نیشی وای لیټوه شیټه وه نهوا بهر نهو هدره شه ی پیټه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام ده که وی که ده فهرمووی :

« مَنْ ضَارَّ أَضَرَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ».

واته: « هر که سیټک زهره رو زیان له یه کتیک بدات، نهوا خوداش نهو دو چاری زهره رو زیان ده کات، وه هر که سیټک نیشوکار لسه ر خه لک قورس بکات، نهوا خوداش کارو نیش لسه ر نهو قورس ده کات »^(۱).

بی بهش کردنی یه کتیک له میراتگره کان له مافی شه ریعه کان خوی، یان وه سیهت بکات بۆ میراتگره کان و بهشیان بۆ دیاری بکات به پیټه وانده ی نه وه ی وا خودا دایناوه، وه یان وه سیهت بکات که له پاش مردنی خوی زیاتر له سیټه کی ماله که ی بکه من به خیر، نه مانه هه مووی بریتین لهو شیټه و دیمه نانده ی وه سیهتی خراب و زیانی به خش که شه ریعت حه رامي کردووه.

وه لهو شوینانه ی که خه لک پابه ندی حوکم و قه زای شه ریعی نین که سی خواوه ن حه ق به گران نه توانی نهو حه ق و مافه ی که خودا بۆی داناوه وه ریگری، چونکه نیش بهو حوکم و یاسا ده ست کردانه ده کری که پیټه وانده ی شه ریعته، بۆیه

---

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۵۳/۳ انظر صحيح الجامع ۶۳۴۸

هه‌لده‌دری ئه‌و وسیه‌ته خراپ و سته‌م کاریانه جی به‌جی کری که له‌لای پارێزه‌ر (عمامی) تۆمار کراوه سا هاوارو تیاچوون بۆ ئه‌وانه‌ی وا به‌ده‌ستی خۆیان ئه‌و وه‌سیه‌تانه ده‌نوسن، وه هاوار بۆ ئه‌وان له‌وه‌ی که په‌یدای ده‌کمن به‌و ریگه‌ جه‌رامه‌.

یاری کردن به‌زارو تاو‌له‌و شه‌تره‌نج

زۆریه‌ی یاریه‌ بلاوه‌کان و به‌کاره‌اتوه‌کانی ناو خه‌لکی پریه‌تی له‌ شتی جه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو، له‌وانه‌ یاری کردنه‌ به‌ «نهرد - زار» که له‌ زۆریه‌ی یاریکانه‌دا به‌کاردی، وه‌کو له‌ یاری تاو‌له‌و جگه‌ له‌ تاو‌له‌شدا ده‌بینرێ.

وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ وریای کردوینه‌سه‌وه که توخنی ئه‌م «نهرد» نه‌که‌وین، چونکه‌ ده‌رگای قومارده‌کاته‌وه‌و مرۆڤ په‌لکێش ده‌کات به‌ره‌و قومار. هه‌روه‌ک ده‌فه‌رمووی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْثُرْدِ شَبَّ فَكَأَنَّمَا صَبَّغَ يَدَهُ فِي لَحْمٍ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) ئه‌وا وه‌کو ئه‌وه‌وايه‌ ده‌ستی په‌نگ کردبێ له‌خوێن و گوشتی به‌رازدا»^(١).

«أبو موسی» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْثُرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) ئه‌وا له‌ فه‌مانی خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ یاخی بووه‌»^(٢).

(١) رواه مسلم ١٧٧٠/٤

(٢) رواه الإمام أحمد ٣٩٤/٤ وهو في صحيح الجامع ٦٥٠٥.

له‌عنەت كړدن له ئيماندارو هەركەسێ شياوێ له‌عنەت نه‌بێ

زۆر كەس دەسه‌لاتی به‌سەر زمانی خویدا نی یه‌و زمانی خۆی بۆ ناگیرئ
هەركاتێ تۆرەبوو دەستبه‌جئ دەست ده‌كاته له‌عنەتی كړدن و نه‌فهرت كړدن له
نینسان و گیاندارو بئ گیانو پۆژگارو كات و زه‌مان، ته‌نانه‌ت زۆر جار له‌عنەت
له‌ خۆی و منداڵ و خێزان یان می‌ردی ده‌كات .

ئا ئه‌م له‌عنەت كړدنه‌ كارو پیشه‌یه‌كی خراب و نا‌قۆلا‌یه‌و ترسناكه‌.

«ثابت» ی كورێ «الضحاك» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌یگیریته‌وه كه‌

فەرموویه‌تی:

«وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ» .

واته‌: «هەركەسێ له‌عنەت له‌ ئیماندار بكات وه‌كو ئه‌وه‌ وایه‌ بیکوژئ

»^(۱).

وه‌ نه‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌عنەت كړدن زۆریه‌ی جار له‌ ئافره‌تانه‌وه‌ ده‌رده‌چی و نه‌وان
زۆر به‌كاری ده‌هیئن، بۆیه‌ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌فه‌رمووی (له‌عنەت كړدن)
هۆكاریكه‌ زۆریك له‌ ئافره‌تانی پێده‌چیته‌ دۆزه‌خمه‌وه‌.

وه‌ هه‌روه‌ها له‌عنەت كهره‌كان نابنه‌ تكاكار له‌پۆژی دوا‌ییدا، له‌وه‌ش ترسناكه‌تر
ئه‌وه‌ینه‌ هەركەس له‌عنەت له‌ یه‌كێك بكات و شیاوی ئه‌و له‌عنەته‌ نه‌بێ، ئه‌وا
له‌عنەته‌كه‌ ده‌گه‌ڕیته‌وه‌ بۆ بیژه‌ره‌كه‌ خۆی، جا بۆیه‌ به‌و له‌عنەت كړدنه‌ی كه‌ له‌
خه‌لكی ده‌كات به‌سەر خۆی دا ده‌شكیته‌وه‌و دوعا له‌خۆی ده‌كات كه‌ له‌ په‌حم و
به‌زه‌یی خودا ده‌ركرئ و دووربخزیته‌وه‌ .

(۱) برواه البخاري انظر الباري ۱۰/۴۶۵

شیوه‌نویسه دادپین

یه کیك له کاره خراپ و ناپه‌سه‌نده گه‌وره‌کان که هه‌ندی له نافرته‌تان پی‌ی هه‌لده‌ستن له‌کاتی مردنی یه‌کی‌کدا، شه‌یه ده‌ست ده‌کمن به‌هاوارو قیژه‌و ناله‌و رومه‌ت داب‌پین و یه‌خه داد‌پین و قژ‌پین و چه‌پۆک له‌خۆدان و واوه‌یلاکردن .

جا شه‌مانه به‌لگه‌ن له‌سه‌ر رازی نه‌بوون به‌(قه‌زاو قه‌ده‌ر)ی خوداو نارام نه‌گرتن له‌سه‌ر به‌لاو ناره‌حه‌تی.

وه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌عه‌ته‌تی کردووه له‌هه‌رکه‌سه‌یک که نه‌م کارانه نه‌نجام بدات.

«أبرأمانة»خوای لی رازی بی ده‌فه‌رمووی:

«لَنْ أَلْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةَ جَبِيهَا وَالذَّاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالشُّورِ».

واته: «پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌عه‌ته‌تی کردووه له‌و نافرته‌تی رومه‌تی خۆی ده‌رنی‌و یه‌خه‌ی خۆی داده‌ب‌پ‌ی‌و هاوار ده‌کات به‌واوه‌یلاو ناخ و نه‌ف کی‌شان»^(۱).

«عبدالله»ی کوری «مسعود» له‌پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌ی‌گیر‌یت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی:

«نَيْسَ مِنْ مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ».

واته: «له‌ئیمه‌نی یه‌ئوک‌سه‌ی رومه‌تی خۆی بر‌نی‌و یه‌خه‌ی خۆی داب‌پ‌ی‌و هاوارو واوه‌یلا‌ب‌کات وه‌کو قیژه‌و ناله‌ی جاهیلیه‌تی پیش نی‌سلام»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۵۰۵/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۸

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۶۳/۳

وه هدروده ها پیغه مبر عليه السلام ده فرموی:

« النَّاسُ إِذَا لَمْ تُثَبِّ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ ».

واته: « نافرته شیونکرو یه خداداد نه گهر پیش مردنی توبه نه کات و پشیمان نیمیته، نهوا له پژوی قیامتدا زیندو ده کړیتوهو جلو پژاکتکی له مسی تواوه ده کړی به بهریدا، وه زریهک له گهری ناگر له بمرده کړی »^(۱).

لیدان له دهم و چاوو داخکردنی

« جابر » خوی لی رازی بی ده فرموی:

« نَبِيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ ». واته: « پیغمبري خوا عليه السلام لیدانی دهم و چاوو داخکردنی قدهغه کردوه »^(۲).

ژماره یه کی زور له باوکان و ماموستانیان په ناده به نه بهر لیدانی دهم و چاوو مندل له کاتی سزادانی مندا له کانیان، وه هندی کهس نه م کاره به کاردینی بهرامبر خزمهت کارو ژیر دهسته کانی .

نهم کاره سهره پای نهوهی سوکایه تی کردنی و بی ریزی نواندنه بهرامبر به دهم و چاوو پومهت که خوا ریزی لیگرتوه، ههروه ها سهریش ده کیشی بز له ده ست دانی هندی نندامی ههستیاری گرنگ که له دهم و چاودا کزبونه ته وه،

(۱) رواه مسلم رقم ۹۳۴

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۳/۳

که نهوکات په شیمانی ږو نه دات و کیشر گرفت دروست ده بی و خاوهن حق پی ده چی داوی تولدی خو بکات.

وه ههروه ها داخ کردنی رومه تی ناژهل، بؤنه وهی بیته نیشانه یه کی جیا که روه تا خاوهنی هه ناژهل تی ناژله که ی خوی بناسینه وه یان هه ركات وونی کرد به هؤیه وه بدوزریته وه بؤی بگه ریته وه، نه ویش حرامه وه قه ده غه کراوه، چونکه هوکاره بؤ شیواندنی دیمه و ناژاردانی، هه رچه ند خه لکیش بیانو به هانه ی نه وه بهیننه وه که نه وه خونهریتی عه شیرت و هؤزه یه که یه تی و نیشانه یه که بؤ جیا کردنه وه، نه گه ر هه ر پیویست بوو بکری، ده توانی شوینیکی تر داخ بکات نه ک ده م وچاو .

قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی ږو به بی هیج بیانویه کی شه رعی

یه کی که له پیلانو ته له کانی شهیتان بریتی یه له دروست کردنی پچرانی په یوه ندی نیوان موسلمانان، زورن نه وه که سانه ی شوین پیلانه کانی شهیتان ده کمون و هه نگاوه کانی نه وه هه لده گرن و ده نگداده ږن له برای موسلمانان خویانو قسه ی له گهل ناکه ن، له بهر هه ندی هوکاری ناشه رعی که نه ویش یان به هؤی نا کوکیه کی مادی دنیایه وه یه یان به هؤی هه لویستیکی بی سودو بی که لکه وه یه، جا بؤیه جاری واهه یه ده نگ داپرینه که به سال به رده وام ده بی و سویند ده خوات قسه ی له گهل نه کات و، نه زرده کات که نه چیته مالی، وه هه ركات له سهر ږنگاش بیبینی ږووی لی و ه رده گیږی و پشته تی ده کات و، هه ركات له کوږو مه جلیسیکدا پیی بگات له گهل راست و چه پی نه ود اته و قه ده کات و به سهریدا هه نگاو ده نی و ده په رپنی. نا نه مهش یه کی که له

هۆکاره کانی سیستی و لاوازی و بیدهسهلاتی له کۆمهلگهی ئیسلامیدا. جا بۆیه
شهرع بریارتیکی یه کلاکهرهوهی داوه و ههڕه شهیهکی سهخت و توندی کردوه
سهبارت بهم کاره .

«أبوهريرة» له پێغه مبهروه ﷺ دهیگێرتیهوه که فهرموویهتی: .

« لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ
دَخَلَ النَّارَ » .

واته: « دروست نیه بۆ هیچ موسلمانیک که ئهسی پۆژ زیاتر قسه له
براکهی خۆی دابری، جا نهگهر له سی پۆژ زیاتر قسهی له گهڵ براکهی نهکرد،
ئها نهگهر بمری دهچیتته ناگرهوه »^(۱).

«أبوخرش» ی «الأسلمی» له پێغه مبهروه ﷺ دهیگێرتیهوه: که
فهرموویهتی:

« مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَمِهِ » .

واته: « ههركهسی بۆ ماوهی سالتیک قسه له براکهی دابری، ئها
تاوانهکمی وهکو تاوانی رشتنی خۆینهکهیمتی »^(۲).

قسهلێک دابران که هۆکاری بیبهش بژون بی له پهحمهت و بهزهیی خودا، ئها
بهسه بۆ سهلماندنی خرابی و ناقولایی لێک دابرانی موسلمانان.

ههروهک «أبوهريرة» له پێغه مبهروه ﷺ دهیگێرتیهوه که فهرموویهتی:

«تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ
فَيُفْقَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيَقَالُ ائْرُكُوا أَوْ ائْرُكُوا
هَذَيْنِ حَتَّى يَفْقِئَا » .

(۱) برواد أبو داود ۲۱۵/۵ و هو فی صحیح الجامع ۷۶۳۵

(۲) برواه البخاري فی الأدب المفرد حديث رقم ۴۰۶ و هو فی صحیح الجامع ۶۵۵۷ .

واته: « کرده‌وی خه‌لکی له هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا نیشاز، ده‌درین له پۆژی دروشه‌موو پینج شه‌مه‌دا، له هه‌موو بهنده‌یه‌کی باوه‌ردار خۆش ده‌بی، تنها له بهنده‌یه‌ک نه‌بی که له نیتوان خۆی و براکه‌یدا نا‌کوکی یه‌کی هه‌بی و قسه‌یان پینکه‌وه نه‌بی، ئه‌وتری: وازه‌ینن له‌و دوانه‌و لی‌خۆش بوون نایان‌گریته‌وه هه‌تاوه‌کو خۆیان چاک نه‌بن و ناشت نه‌بنه‌وه»^(۱).

وه هه‌ریه‌کێک له‌و دووانه‌ نه‌گه‌ر ته‌ویه‌ی کردو په‌شیمان بووسه‌وه‌و گه‌راپه‌وه بۆ لای خودا، نه‌وا پتویسته له‌سه‌ری سه‌ردانی هاورپکه‌ی بکات و سه‌لامی لێ بکات، جانه‌گه‌ر نه‌مه‌ی کرد نه‌وا نه‌م بۆ قیامه‌تی خۆی تاوانی له‌گه‌ردندا نه‌ماوه‌و تاوانی له‌ نه‌ستۆی نه‌وکه‌سه‌یه که مل نادات و پشت هه‌لده‌کات .

وه‌کو «أبو أيوب» له‌ پینغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام ده‌یگێرتیه‌وه که فهرمووبه‌تی: «لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ».

واته: «دروست نی یه بۆ هه‌یچ پیاوی‌ک که براکه‌ی خۆی نه‌دوێنی زیاتر له‌سێ شه‌و، به‌و جو‌ره‌ی که بگه‌ن به‌یه‌ک ئه‌میان روو به‌لایه‌کدا بکات و ئه‌ویان روو به‌لایه‌کی تردا، وه‌ باشت‌ترینیان ئه‌وه‌یانه که یه‌که‌م جار سه‌لام ده‌کات»^(۲).

به‌لام نه‌گه‌ر هۆکارێکی شه‌رعی هه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی قسه‌ی له‌گه‌ڵ نه‌کرێ و ه‌کو وازه‌ینان له‌ نوێژ، یان به‌رده‌وام بوونی له‌سه‌ر خراپه‌و تاوان، نه‌وا نه‌گه‌ر قسه‌نه‌کردنه‌که‌ی سوودی بۆی هه‌بوو، وه‌ بیه‌ته‌مایه‌ی گه‌ران‌ه‌وه‌ی بۆ راستی و هه‌ست کردن به‌ هه‌له‌ی خۆی، نه‌وا نه‌و کاته قسه‌نه‌کردن له‌گه‌ڵیدا واجه‌.

به‌لام گه‌ر قسه‌ نه‌کردنه‌که‌ وای لێ بکات زیاتر پشت له‌ چاکه‌ بکات و به‌ره‌مه‌که‌ی ته‌نها سه‌رکه‌ش بوونی بێت و زیاتر دوری بخاته‌و، له‌ چاکه‌ و زۆتر

(۱) رواه مسلم ۴/ ۱۹۸۸

(۲) رواه البخاري فتح الباري ۱۰/ ۴۹۲

رۆی بچینی له خراپه و تاواندا، نهوا نهوکاته قسه داپرین ههرامه و دروست نی .
یه، چونکه هیچ بهرژه وهندیه کی شهوعی پی نایه ته دی، به لکو به لاو خراپه ی
زیاتری لی ده که ویتته وه.

بۆیه باشتین چاره سه ر بۆنهم که سه نه وه یه بهرده وام چاکه ی له گه لدا بکری و
نامۆزگاری و نه سیحت بکری ، ههروهک چۆن پیغه مبه ری خوا ﷺ «کعب» ی
کورپی «مالک» و دوهاو پیکه ی ههجر کرد بۆ ماوه یهک قسه ی له گه ل نه کردن ،
چونکه بینى مه سه له حه تی تیدا یه بۆیان، به لام قسه ی له «عبدالله» ی کورپی «أبی»
کورپی «سلول» و مونا فیه کان دانه بری چونکه مه سه له حه ت و بهرژه وهندیه کی
شهوعی نه بینى له وکاره دا وه زانی ههجر نه کردنیان باشته بۆیان.

له کۆتاییدا :-

ئانه وانه ی ووترا و باسکرا به شیکن له ههرا مه زۆری لاوه کانی نهم سه رده مه .
نَسْأَلُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَسْمَاءُهُ الْحَسَنَى أَنْ يَقْسِمَ لَنَا مِنْ خَشِيَّتِهِ
مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيهِ وَمَنْ طَاعْتَهُ مَا يَبْلُغُنَا بِهِ جَنَّتِهِ وَأَنْ يَغْفِرَ لَنَا
ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَأَنْ يَغْنِيَنَا بِحِلَالِهِ عَنْ حَرَامِهِ وَبِفَضْلِهِ عَمَّنْ
سِوَاهِ وَأَنْ يَقْبَلَ تَوْبَتَنَا وَيَغْسِلَ حَوْبَتَنَا إِنَّهُ سَمِيعٌ مَجِيبٌ وَصَلَّى وَسَلَّمْ
عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

نۆسه ر
محمد صالح المنجد

سویاس بزخوا که یارمه تی دام لهم وهرگیژانه ته وایوم .

داواکارم له خوای به بهزهیی و به په حم که لهم کاره ماندا به ئیخلاص و نهو
مه بهست بوون به هره مه ندمانی کردبئی و.... به ئیتباع و شوینکوتنی
پیغمبره کهی پێژدارمانی کردبئی ..... وه له پیسایی ریاو غهیری نهو
مه بهست بوون خاوینمانی کردبئی و.... له کویره رێچکهی بیدعهو
شوینکوتنی غهیری پیغمبره کهی رزگارمانی کردبئی .

داواکارم له خوای به رزو پیرۆز بهرده و امان کات له سهر ته نهها په رستنی خوای
وته نهها شوین کهوتنی پیغمبره کهی وته نهها په پیره و کردنی دینه کهی، وه و امان
لیبکات نهوهی نهو به حه رامی داناوه به حه رامی بزانی تـوخی نه کهوین، وه
نهوهی، نهو جه لائی کردووه به جه لائی بناسین و لیتی به هره مه ندین.

وصلی الله وسلم علی رسول الامین ، وءاله الطاهرین، وأصحابه الأکرمین
، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین.

ناوہ پوک

لاپہرہ	باسہ کان
۱	پنخوشکردن
۵	پیشہ کی وہ رگیز
۳۳	پیشہ کی نوسہر
۴۴	ہاویہ ش بق خوادانان
۵۸	غہیری خوا مہ بہست بوون لہ عیبادہت دا
۶۰	رہش بینو و بہ شوم زانینی شتہکان
۶۳	سویند خواردن بہ غہیری خودا
۶۶	دانیشتن لہ گہل دوو پووہ کان یان خراپہ کاران و ھوگریوون پیاوہ نہوہ
۶۷	پہ لہ کردن لہ نویژدا
۷۰	کاری بی مودہ و جولہ ی زور لہ نویژدا
۷۱	پیش کہوتنی نیمام لہ نویژدا بہ نہ نقہست
۷۴	ہاتنی کہ سیک بومزگہوت کہ سیر و پیازی خواردبی
۷۶	زینا کردن
۷۹	نیزبازی
۸۰	نہ ہاتنی ٹافرہت بوسہر جی پیاوہ کہ ی بہ بی ہیچ عوزدیک کی شرعی
۸۱	داوی ٹافرہت بوتہ لاق لہ میژدہ کہ ی بہ بی ہیچ ھویہ کی شرعی
۸۳	شوبہاندنی خیزان بہ دایک و خوشک
۸۵	جوتبوون لہ گہل خیزان لہ کاتی بینویژی دا
۸۷	جوتبوون لہ گہل دواوہ ی خیزان
۸۹	دادپہ، وەر نہ بوونی میژد لہ نیون خیزانہ کانیدا
۹۰	بہتہ نہا مانہوہ لہ گہل نامہ حرہمدا
۹۲	تہوقہ کردن لہ گہل ٹافرہتی نامہ حرہم

- ۹۴ خۆ پۇخۇش کردنی ئافرهت له کاتی له مالّ ده رچونی
- ۹۶ سهفه رکردنی ئافرهت به بی مه حرهم
- ۹۸ تیروانی نی ئافره تی نامه حرهم
- ۱۰۰ بی ده نگ بوونی پیاو له ئاست داوین پیسی ختیزان و مندالی
- ۱۰۱ ته زیور کردنی نه سه بی مندال و باوک
- ۱۰۳ سوو خواردن ((ریبا))
- ۱۰۷ ده رنه خستنی عه یب و ناته واوی که له و په لی فرو شراو
- ۱۰۹ زیاد کردنی نرخ ((النجش))
- ۱۱۱ کرین و فروشتن له دوا ی بانگی دووه می پۆئی جمعه
- ۱۱۲ قومارو یانسیب
- ۱۱۳ دزی کردن
- ۱۱۶ وه رگرتنی به رتیل و ده مچه ورکردنی خه اک
- ۱۱۷ داگیر کردنی زهوی
- ۱۱۹ وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوی نکا کردنه وه
- ۱۲۲ ئیشکردن به کرێکار و پینه دانی کرێکه ی
- ۱۲۵ دادپه وه ر نه بوون له به خشیندا له نیتوان مندالدا
- ۱۲۷ سوال کردن بی نه وه ی موحتاج وه ژاری
- ۱۲۸ قه رزکردن به مه ستنی نه دانه وه ی
- ۱۳۱ خواردنی حه رام
- ۱۳۲ خواردنه وه ی مه ی نه گه ر دلۆپیکیش بیت
- ۱۳۶ به کارهینانی قاپی ئالتون وزیو و خواردن و خواردنه وه تیاید ا
- ۱۳۷ شایه تی دانی درۆ
- ۱۳۹ گوئیگرتن له ئاواز و موسیقا
- ۱۴۲ غه بیهت کردن
- ۱۴۵ دووزمانی کردن
- ۱۴۷ چونه مالی خه لکه وه به بی مۆله ت وه رگرتن
- ۱۴۹ چپه کردنی دووکه س گه ر سییه م ئاماده بی

- ۱۵۰ جل و بهرگی دریزو شوق بڻ پياوان
 ۱۵۲ خوپازاندنه وهی پياوان به نالتون به هرشيويهك بيت
 ۱۵۳ له بهرکردنی جل و بهرگی کورت و تهسك و تهك بڻ نافرته تان
 ۱۵۵ به کارهينانی پرچی دهستکرد
 ۱۵۶ خوشبهندنی پياوان به نافرته تان
 ۱۵۸ پهنک کردنی مووی سهرو پيش به پهنکی پهنش
 ۱۶۰ ويتهی روح له بهر له سهر پښاک و ديوارو کاغه زو شتی له و جږانه
 ۱۶۳ درځ کردن له بينينی خه ودا
 ۱۶۴ دانیشن له سهر گږو پي نان به سهريد او ميزو پيسایي کردن له گږستاندا
 ۱۶۶ خوپاک نه کردنه وه له ميز
 ۱۶۸ گوی گرتن له قسهی کښه لیک که بلایانه وه ناخوش بی
 ۱۶۹ در اوسبه تی خراب
 ۱۷۲ وه سیه تی خراب و زیانبه خش
 ۱۷۳ یاری کردن به زارو تاو له و شه تره نج
 ۱۷۴ له عنه ت کردن له ثیماندارو هه رکه سی شیاوی له عنه ت نه بی
 ۱۷۵ شیوه ن و یه خه داد پین
 ۱۷۶ لیدان له دهم و چاوو داخ کردنی
 ۱۷۷ قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی پږ به بی هیچ بیانویه کی شهرعی
 ۱۸۲ ناوه پوک

بانگه وازمان

۱. شاره زاکرنی موسلمانان و په روه رده کردنیا نه سه ریگا راسته که ی نیسلام :
نه مهش دهسته بهر ده بیبه گه رانه وه بو په یرووه ده سه نه که ی نیسلام که بریتی یه نه
قورنانی پیروزو سونه ته کانی پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) تیغه یشتن و
لیکدانه و دیان ، وه په یروو کردن و گه یاندنیان به و شیوازی که پیشین و پیشه وایانی
نوممه ت (سلف صالح) له سه ری بوون .
۲. پاک کردنه وه ی بیرو باوهر و رهوشتی موسلمانان له دیارده کانی شیرک و کوفر و
تاوان ... وه پالاوتن و خاوین کردنه وه ی ناینی نیسلام له بیدعه و بوچونه
داهینراو ده کان ... وه وریا کردنه وه ی موسلمانان له شوینه واری ریوا ته لاواز و
هه لبه ستر او ده کان ...
۳. زیندوو کردنه وه ی بیرو هوشی ره سه نی نیسلامی له ژیر روشنایی (قورنات و
سونه ت) دا و له سه ری وشوینی پیشینانی چاکی نه م نوممه ته ، له گهل پته وکردنی
برایه تیه کی راسته قینه له سه ر بناغه فراوانه جیگیره که ی نیسلام و نه هیشتن و که م
کردنه وه ی دهمارگیری مه زه به ی و حیزبی که زال بووه به سه ر بیرو هوشی زوریک له
موسلمانان و بوته مایه ی پارچه پارچه بوونیان و ته سک کردنه وه ی برایه تی و
هاوکاریان له چوار چیو دیه کی ته سکی مه زه به ی حیزبیدا .
۴. دانانی چاره سه ری نیسلامیانه بو ته واوی نه و گپرو گرفته هاوچه رخانه ی که له
نارادان ، وه ه و لیدان بو دهسته بهر کردنی ژیانیکی نیسلامیانه له سه ری یازی ره سه نی
پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) و هاو ده به ریزه کانی و بنیادنانی
کو مه لگه یه کی خواو یست و چه سپاندنی حوکی خوا له زده ی دا ، به بی زیده ره وی کردن و
هه لنانی موسلمانان له سه ره لگیر ساندن و نانه وه ی ناشوب و فیتنه و یه کتر کوژی .